

Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Π.Μ.Σ. Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της

Διπλωματική εργασία Αφροδίτης Κοντού (Α.Μ. 3211Μ012)

Θέμα: *Η προβολή του εγκλήματος μέσα από την αστυνομική λογοτεχνία: Το παράδειγμα του Arthur Conan Doyle*

Τριμελής Επιτροπή: *Ιωάννα Τσίγκανου (επιβλέπουσα καθηγήτρια)*

Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Γιώργος Νικολόπουλος

Αθήνα 2013

Στα αδέρφια μου

και

Στη μνήμη του παππού μου

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Abstract	6
Εισαγωγή.....	8
A' Μέρος- Αστυνομική Λογοτεχνία	12
A.1.1. Αστυνομική Λογοτεχνία, είδη και χαρακτηριστικά	12
A.1.2. Άλλα γενικά στοιχεία της αστυνομικής λογοτεχνίας	21
A.2. Αστυνομική Λογοτεχνία και πραγματικότητα	23
A.3.1. Η «Χρυσή Εποχή» (“Golden Age”)	31
A.3.2. Το αστυνομικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα.....	34
A.4. Η «συνταγή».....	37
A.5. Η αποδοχή της αστυνομικής λογοτεχνίας	42
B' μέρος – Sherlock Holmes	45
B.1.1. Ποιος είναι ο Sherlock Holmes	45
B.1.2. Ο Sherlock Homes και το γυναικείο φύλο.....	49
B.2. Sherlock Holmes και ναρκωτικά	51
B.3.1. «Η μέθοδος των συλλογισμών» (“Deduction theory”) και της παρατήρησης (observation).....	55
B.3.2. Οι πρακτικές του στην έρευνα	60
B.4.1. Sherlock Holmes και επιστημονικό πλαίσιο.....	66
B.4.2. Sherlock Holmes και μεταφυσική	70
B.5. Sherlock Holmes και κοινωνικό πλαίσιο	72
Γ' Μέρος – Έγκλημα στον Arthur Conan Doyle	77
Γ.1.1. Sherlock Holmes και αίσθημα δικαίου	77
Γ.1.2. Sherlock Holmes και «επιλεκτικότητα».....	82
Γ.2. Ο Sherlock Holmes, το έγκλημα και ο εγκληματίας.....	86
Γ.3. Έγκλημα στον Sherlock Holmes και εγκληματική πραγματικότητα	94
Γ.4. Sherlock Holmes και Αστυνομία	99
Συμπεράσματα.....	104
Βιβλιογραφία.....	111
Άλλες πηγές.....	118

Χρήσιμοι ισότοποι	119
-------------------------	-----

*“Not only there and then, but here and now, he stands before us as a symbol – a symbol, if you please, of all that we are not, but ever would be. His figure is sufficiently remote to make our secret aspirations for transference seem unshameful, yet close enough to give them trample evil and to set aright the wrongs with which the world is plagued”.*¹

¹ Edgar W. Smith, What is it that we love in Sherlock Holmes? , in *Baker Street Journal*, 1946, όπως αναφέρεται στο Redmond Christopher, *Sherlock Holmes Handbook*, 2nd edition, editor Jason Karp, Canada, 2009, p. 39

Περίληψη

Η αστυνομική λογοτεχνία, παρά την έντονη κριτική που συνάντησε ως ένα φτηνό ανάγνωσμα, έχει κερδίσει το αναγνωστικό κοινό. Το θεματολογικό της ενδιαφέρον απαντάται σε κάποιο μυστήριο ή έγκλημα και στην επακόλουθη έρευνα για την εξιχνίαση του. Με πηγή έμπνευσης τα εγκλήματα που διαπράττονταν ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, το αστυνομικό μυθιστόρημα δανείζεται στοιχεία από την πραγματικότητα του εγκλήματος, στα οποία προσθέτει αυτό της φαντασίας. Ταυτόχρονα, επιχειρεί να ερμηνεύσει τη συμπεριφορά του δράστη, του θύματος και την κοινωνική αντίδραση απέναντι σε μια εγκληματική ενέργεια. Ως εκ τούτου, λοιπόν, η αστυνομική λογοτεχνία μπορεί να αποτελέσει πηγή πληροφοριών για την εγκληματολογία.

Ο Arthur Conan Doyle είναι εκπρόσωπος του κλασικού αστυνομικού μυθιστορήματος. Ο διάσημος ήρωάς του, ο Sherlock Holmes, ένας ιδιότροπος, αντικοινωνικός, χρήστης ουσιών, παράλληλα χαρισματικός αλλά και οπαδός του ορθολογισμού, αντιμετωπίζει το έγκλημα ως παιχνίδι λογικής. Διευκολύνει την αστυνομική έρευνα και ταυτόχρονα αποστασιοποιείται από την αστυνομία, εξυμνώντας τη μέθοδο του: τη «συλλογιστική». Πολλά από τα επιχειρήματα του ντετέκτιβ για τις μεθόδους της αστυνομίας πιθανόν να εμπεριέχουν ψήγματα φαντασίας, παρ' όλα αυτά χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα ως λογοτεχνικά στοιχεία.

Ο Holmes θαυμάζει την εγκληματική ευφυΐα, αλλά σκοπός του είναι η δίωξη του εγκλήματος και η αποκάλυψη του δράστη. Για τον ίδιο, το έγκλημα συνιστά μια απειλή για την κοινωνική ισορροπία, οπότε δεν ταιριάζει σε μια «ευπρεπή» κοινωνία. Ο εγκληματίας από την άλλη πλευρά δεν παραπέμπεται πάντα στην Δικαιοσύνη. Η παραπομπή του εξαρτάται από την επικινδυνότητά του: αν ο ήρωας κρίνει πως ο δράστης δεν αποτελεί απειλή για την κοινωνία και οι συνέπειες της πράξης του είναι μικρότερες από αυτές που θα επιφέρει η φυλάκιση, τότε αυτός αφήνεται ελεύθερος, με την υπόσχεση ότι δεν θα παραβιάσει το νόμο ξανά.

Η σχέση της αστυνομικής λογοτεχνίας με την κοινωνική πραγματικότητα υφίσταται. Στο έργο του Doyle η σχέση αυτή είναι αποκαλυπτική.

Λέξεις – κλειδιά: αστυνομική λογοτεχνία, ντετέκτιβ, αστυνομία, έγκλημα, εγκληματίας

Abstract

Crime fiction, despite the harsh criticism as a cheap literacy reading, has charmed the readers. Its object of interest is a mystery or a crime and the following investigation. Inspired by the crimes which are committed in the cities of the latest 19th century, crime novel is a product of fiction which uses characteristics of the real crime. Simultaneously, attempts to interpret offender's and victim's behavior and actions and

the social reaction to the crime. Therefore, crime fiction can be used as a source of knowledge by criminologists.

Arthur Conan Doyle represents the classic crime fiction. His famous hero, Sherlock Holmes is a fussy, anti – social, drug addict and at the same time, a gifted and rationalist person who deals crime as a mind game. He facilitates police investigation and distances himself from the police force by glorifying his method: deduction theory. Many of the detective's arguments for police methods may contain fiction elements.

Despite the fact, Holmes admires criminal genius, his purpose is crime pursuit and the revelation of the offender. According to detective's beliefs, crime constitutes a threat for social balance and is not a part of a "decent" community. Criminal is not necessarily indicted. Indictment depends on criminal's riskiness: if the detective figures out that the offender is not a threat for the community and the consequences of his actions are not as harmful as the imprisonment's, he sets him free, after the criminal promises that he will never commit a crime again.

Crime fiction is related to reality. This connection is obvious to Doyle's novels.

Key words: crime fiction, detective, police, crime, criminal

Εισαγωγή

Η εν λόγω εργασία επιδιώκει να παρουσιάσει τον τρόπο με τον οποίο η αστυνομική λογοτεχνία αποτυπώνει την πραγματικότητα του εγκληματικού φαινομένου μέσα από τη μελέτη ειδικά των περιπετειών του γνωστού ντετέκτιβ Sherlock Holmes. Ο Sherlock Holmes είναι ο πρωταγωνιστής των έργων του Arthur Conan Doyle, Βρετανού συγγραφέα, που έγινε γνωστός κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα κυρίως μέσα από τις διάσημες ιστορίες του Holmes. Το προσωπικό μου ενδιαφέρον δεν εστιάζεται μόνο στην ανάδειξη του εγκλήματος, του εγκληματία και του έργου της αστυνομίας από ένα αστυνομικό μυθιστόρημα, αλλά και στην προσέγγιση της σχέσης της κλασικής αστυνομικής λογοτεχνίας με την κοινωνική πραγματικότητα.

Η αστυνομική λογοτεχνία έχει κερδίσει μεγάλο αριθμό αναγνωστικού κοινού, καθώς παρουσιάζει συχνά με έναν γλαφυρό και σαρκαστικό τρόπο την εγκληματική πραγματικότητα κάθε χρονικής περιόδου. Για οποιονδήποτε λόγο και αν αναπτύχθηκε, αποτελεί αναμφίβολα για τους περισσότερους αναγνώστες ένα ευχάριστο και ενδιαφέρον λογοτεχνικό είδος. Γοητευτική και πιο ρομαντική είναι η κλασική αστυνομική λογοτεχνία, που σηματοδότησε και την αφετηρία της. Χωρίς να παραβλέπονται τα υπόλοιπα είδη αστυνομικής λογοτεχνίας ειδικότερα και από προσωπική προτίμηση, επιλέχθηκε ο Arthur Conan Doyle, δεδομένου ότι το έργο του διακρίνεται για την ευγενική του γλώσσα, τα ρομαντικά στοιχεία και τις φιλολογικές αρετές του, προσδίδοντας τη δική του εγκληματολογική προσέγγιση και χρωματίζοντας με έναν πιο γραφικό τρόπο το πέρασμα στην πράξη και τον δράστη.

Ο ήρωας του Conan Doyle δρα κατά κύριο λόγο στο βικτωριανό Λονδίνο, όπου η αριστοκρατική τάξη μεσουρανούσε και ο κόσμος ζούσε και επιθυμούσε μια αρμονική ζωή, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ποτέ δεν υπήρχε «κάτι» που να την διαταράσσει. Οι αργοί ρυθμοί ζωής της αριστοκρατίας σε αντίθεση με τους ραγδαίους

ρυθμούς των υπόλοιπων ανθρώπων συναντώνται στο έργο του Doyle με κοινό παρανομαστή τον ήρωά του, Sherlock Holmes. Στο έργο αναδύεται το πολιτιστικό και κοινωνικό μωσαϊκό της βικτωριανής εποχής, στοιχείο που του προσδίδει μια ξεχωριστή γοητεία. Εν τέλει, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ξεπηδά μια ευφυέστατη φιγούρα ντετέκτιβ, που αγαπά την πρόκληση και τα παιχνίδια λογικής. Εκτός όμως από τα παραπάνω «εξωτερικά» χαρακτηριστικά του, το έργο του Doyle έχει να αναδείξει και ένα γενικότερο ενδιαφέρον πέραν της λογοτεχνικής ανάγνωσης και της ψυχαγωγίας που αυτή προσφέρει – την εγκληματολογική όψη. Γεγονός είναι ότι έχει απασχολήσει και άλλους συγγραφείς, οι οποίοι θέλησαν να αναλύσουν τις διάφορες πτυχές του έργου του, όπως ο Christopher Morley το 1944 με το *“Sherlock Holmes and Dr. Watson: A Textbook of Friendship”*, ο Jay Finley Christ το 1947 με το *“Irregular guide to Sherlock Holmes of Baker Street”*, ο Jack Tracy το 1977 με το *“Encyclopedie Sherlockiana”*, ο William D. Goodrich το 1987 με το *“Good old Index”*, ο Brad Keefauver το 1987 με το *“The Elementary Methods of Sherlock Holmes”*, ο Stephen Clarkson το 1999 με το *“The Canonical Compendium”*.²

Το υλικό για τη συγγραφή της παρούσης εργασίας αντλήθηκε μέσα από επιστημονικά άρθρα ή σχετικά με την ανάλυση της αστυνομικής λογοτεχνίας. Βιβλιογραφικές αναφορές και διαδίκτυο ήταν οι κυριότερες πηγές, ενώ η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε είναι η δευτερογενής ανάλυση (βιβλιογραφική) και η ανάλυση περιεχομένου σε σχετικά αποσπάσματα από το μεταφρασμένο κείμενο του Doyle, όπου αυτό βέβαια κρίθηκε απαραίτητο. Τα αποσπάσματα αυτά επιβεβαίωσαν σημεία ενδιαφέροντος και αποτέλεσαν την κύρια πηγή ανάδειξης του εγκληματικού φαινομένου εκείνης της περιόδου, σε συνάρτηση με τη στροφή που έκανε δειλά ένα

² Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, 2nd edition, editor Jason Karp, Canada, 2009, p.38-39, 41, 59

κομμάτι της κοινωνίας εκείνης της εποχής, όσον αφορά τον τρόπο που αντιλαμβάνονταν την πραγματικότητα - το παιχνίδι της λογικής αρχίζει να κερδίζει έδαφος έναντι της προκατάληψης και του φόβου του αγνώστου.

Η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά για την αστυνομική λογοτεχνία σε γενικότερο πλαίσιο, τα χαρακτηριστικά και τα είδη της. Διαφαίνεται η αποδοχή της στην Ευρώπη, την Αμερική και τη χώρα μας και το περιεχόμενο της κριτικής που της ασκήθηκε, είτε για τη σχέση της με την πραγματικότητα, είτε για τη λογοτεχνική της αξία. Πιο συγκεκριμένα, προσδιορίζονται έννοιες και εκπρόσωποι της αστυνομικής λογοτεχνίας, καθώς και οι σχέσεις της και οι διαφοροποιήσεις με άλλα λογοτεχνικά είδη, ιδίως μετά τη δεκαετία του 1930. Σταθερά χαρακτηριστικά της, όπως η φιλία με έναν άνδρα, το παιχνίδι λογικής και η απουσία του έρωτα, έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονης κριτικής για συγγραφείς και αναγνώστες. Ακολουθώντας, περιγράφεται το πλαίσιο στο οποίο κινείται ένα αστυνομικό μυθιστόρημα για να προσεγγίσει την εγκληματικότητα και τη σχέση του με τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες. Η «Χρυσή Εποχή» της αστυνομικής λογοτεχνίας απαντάται στο επόμενο κεφάλαιο, στο οποίο αναδεικνύονται οι λόγοι της επικράτησής της και της επιρροής που άσκησε σε μεταγενέστερους συγγραφείς και κοινό. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά για τον αντίκτυπο που είχε στη χώρα μας μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την ανάδειξή του σε σχέση με τις ιστορικές και πολιτικές εξελίξεις του τόπου μας. Για κάποιους συγγραφείς υπάρχει «συνταγή» για την επιτυχία ενός αστυνομικού μυθιστορήματος. Για άλλους είναι θέμα ταλέντου.

Το δεύτερο μέρος αναδεικνύει πιο ειδικά τον πρωταγωνιστή του Doyle, Sherlock Holmes, προσδίδοντάς του στοιχεία υπερβολής, καινοτομίας και πρωτοπορίας μέσα από την περιγραφή των δράσεών του, των πρωτοποριακών μεθόδων του γύρω από την εξιχνίαση του εγκλήματος και της ιδιαίτερης

ιδιοσυγκρασίας του. Στα σχετικά κεφάλαια παρουσιάζεται η σχέση του με το γυναικείο φύλο, που δεν ήταν και τόσο καλή σε ερωτικό επίπεδο αλλά και η τριβή του με τις ναρκωτικές ουσίες, που αντιθέτως σε αυτή την περίπτωση, ήταν έντονη, ενώ οι απόψεις του γύρω από την επιρροή των επιστημών και ποικίλων ιδεολογικών ρευμάτων στην κοινωνία τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, φαίνεται ότι συνέβαλαν στον προσδιορισμό των μεθόδων που ακολουθούσε γύρω από τη συλλογιστική και την ερμηνεία των στοιχείων του εγκλήματος. Οι σοβαρές κοινωνικο-πολιτικές και ιστορικές εξελίξεις που χαρακτηρίζουν την Αγγλία κατά τη βικτωριανή εποχή περιγράφονται στο τελευταίο κομμάτι του δεύτερου μέρους.

Στο τρίτο μέρος γίνεται λόγος για τα χαρακτηριστικά του εγκληματικού φαινομένου, όπως παρουσιάζονται στο έργο του Doyle και ειδικότερα γίνεται πιο προφανής η σχέση του Holmes με το αίσθημα δικαίου και τις αστυνομικές αρχές. Επισημαίνεται η «επιλεκτικότητα» του ντετέκτιβ όσον αφορά τη σύλληψη του δράστη και το ενδιαφέρον του στην πρόληψη του εγκλήματος, από την οποία μπορεί να αναγνωρίσει κανείς τη σχέση του ήρωα με το έγκλημα και την αντιστοιχία του με την πραγματικότητα. Οι απόψεις του για τον εγκληματία, από τη δράση του οποίου ο Holmes γοητεύεται αλλά συγχρόνως καταδιώκει, αποτυπώνονται στο τέλος του τρίτου μέρους.

Συνολικά, στην εργασία γίνεται αντιληπτή η σχέση της αστυνομικής λογοτεχνίας με την πραγματικότητα της εποχής μεταξύ 1887 – 1910 στην Αγγλία, που καλύπτουν οι περιπέτειες του ντετέκτιβ Sherlock Holmes.

Α' Μέρος- Αστυνομική Λογοτεχνία

Α.1.1. Αστυνομική Λογοτεχνία, είδη και χαρακτηριστικά

Η λογοτεχνία δηλώνεται ως ένα ιδιαίτερο πεδίο τέχνης του λόγου, που εμπεριέχει διάφορα είδη, τα οποία διακρίνονται από ανάλογες μορφές λόγου. Η γλώσσα της χρησιμοποιείται με ποικίλους τρόπους. Ως όρος, με τη νεότερη έννοια προσδιορίζει ένα ευρύτερο πλαίσιο σύνθεσης του λόγου, όπως είναι η ποίηση, η πεζογραφία, το μυθιστόρημα, το διήγημα. Το μυθιστόρημα, ιδιαίτερα, αποτελεί ένα είδος πεζού λόγου, που διακρίνεται τεχνικά από μεγάλη έκταση, σύνθετη και ενιαία πλοκή. Χαρακτηρίζεται από ιστορικά στοιχεία που έχουν διαδραματιστεί και παράλληλα από μυθοπλασίες, ώστε να δημιουργήσουν από κοινού εικόνες του κόσμου και της ανθρώπινης ύπαρξης.³

Αυτό που κάνει «αστυνομικό» ένα μυθιστόρημα – μια ιστορία, είναι η παρουσία ενός κεντρικού ήρωα – του ντετέκτιβ, ο οποίος αφοσιώνεται στην έρευνα για την εξιχνίαση του εγκλήματος. Είναι εξυπνότερος από τον μέσο όρο και παρουσιάζει ιδιομορφίες, όσον αφορά την προσωπικότητα του. Η σχέση του αστυνομικού μυθιστορήματος με την πραγματικότητα είναι υπαρκτή και ιδιαίτερα στενή, αφού αμφότερες πραγματεύονται το ίδιο ακριβώς αντικείμενο, το έγκλημα και την εξιχνίαση του.⁴ Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η Ελληνική Λέσχη

³ Βλ. σχετικά, Βάρσος Γ., *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, Τόμος Α', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 1999, σσ.16-17, 150-151, Culler J., *Λογοτεχνική Θεωρία, Μια συνοπτική εισαγωγή*, μτφ. Κ. Διαμαντάκου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Β' έκδ., Ηράκλειο 2003, σελ.25. Βλ. επίσης, Sartre J. P., *Τι είναι Λογοτεχνία;* μτφ. Ε. Τσελέντη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005, σσ.87-88 και Ήγκλετον Τ., *Εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας*, εισαγωγή και θεώρηση μετάφρασης Δ. Τζιόβας, μτφ. Μ. Μαυρωνάς, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 1989, σελ.22

⁴ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 2009, σσ.255-256

Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας⁵, «...το αστυνομικό μυθιστόρημα είναι ένα ξεχωριστό είδος λογοτεχνικής αφήγησης με κάποιους σταθερούς κανόνες γραφής που το διακρίνουν από τα άλλα λογοτεχνικά είδη. Πάντα ασχολείται με κάποιο μυστήριο ή γρίφο σχετικό με την παραβίαση και την εφαρμογή των νόμων και την ανάλογη έρευνα για τη λύση του». ⁶ Συμπεριλαμβανομένων αυτών των κανόνων, το κείμενο πρέπει να είναι καλογραμμένο, να σχολιάζει, να κρίνει την πραγματικότητα και να μην είναι κοινότοπο και κοινότυπο. ⁷

Το αστυνομικό μυθιστόρημα, χωρίζεται στις παρακάτω κατηγορίες: α) το κλασικό αστυνομικό μυθιστόρημα που απαντάται, κυρίως, στη Μεγάλη Βρετανία., με εκπροσώπους τους Edgar Allan Poe, Agatha Christie και Arthur Conan Doyle, β) το θρίλερ (ή «σκλήρο», "hard boiled"), με κύριο εκπρόσωπο τον Dashiell Hammett με χαρακτηριστικά την έρευνα και τη δράση, γ) το «μαύρο» ("suspense novel" ή "noir"), με εκπροσώπους τους Cornell Woolrich, David Goodis και James Chase, με χαρακτηριστικά ένα «προσωπικό τραύμα», διαστροφή και ψυχαναλυτική σκοπιά των καταστάσεων και προσώπων⁸, δ) το «Απόκρυφο μυθιστόρημα», που αναδεικνύει

⁵ Την ιδρυτική πράξη της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας (ΕΛΣΑΛ) υπογράφουν οι συγγραφείς Ανδρέας Αποστολίδης, Νεοκλής Γαλανόπουλος, Σέργιος Γκάκας, Αντώνης Γκόλτσος, Βασίλης Δανέλλης, Τίτινα Δανέλλη, Αθηνά Κακούρη, Κώστας Καλφόπουλος, Νίνα Κουλετάκη, Φώντας Λάδης, Κώστας Κυριακόπουλος, Απόστολος Λυκεσάς, Δημήτρης Μαμαλούκας, Πέτρος Μαρτινίδης, Ανδρέας Μιχαηλίδης, Τεύκρος Μιχαηλίδης, Αθηνά Μπασιούκα, Ιωάννης Πανούσης, Μάιρα Παπαθανασοπούλου, Ντορίνα Παπαλιού, Αργύρης Παυλιώτης, Μανώλης Πιμπλής, Γιάννης Ράγκος, Κρίτων Σαλπικτής, Χρύσα Σπυροπούλου, Φίλιππος Φιλίππου. Βλ. σχετικά στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Λ.Σ.Α.Λ. www.crimefictionclubgr.wordpress.com

⁶ Αποστολίδης Α., *Θέμα Ορισμού: Η αστυνομική Λογοτεχνία*, στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας, στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com/defining-crime-fiction.

⁷ Αποστολίδης Α., *Το χθες και το σήμερα του αστυνομικού αφηγήματος*, στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας, στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com

⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.240-241, 271

μέσα από τις σελίδες του τη διαφθορά των «πολιτικών, κοινωνικών, θεσμικών συστημάτων» μιας κοινωνίας,⁹ ε) το «κληστικό μυθιστόρημα», που εμφανίζεται στην Ελλάδα την περίοδο του 1900-1930, με τον ήρωα να αποδίδει τη δική του δικαιοσύνη στην ισχύουσα τάξη δικαίου¹⁰ και στ) το «κατασκοπευτικό», που εμφανίστηκε μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, με κύριο εκπρόσωπο τον John le Carré.

Είναι δύσκολο πολλές φορές, να ξεχωρίσει κανείς σε ποια κατηγορία ανήκει ένα αστυνομικό έργο, καθώς τα όρια μεταξύ τους είναι λεπτά. Μέχρι και τον Conan Doyle κάνουμε λόγο για αστυνομικό αφήγημα μικρής έκτασης, ενώ με την Agatha Christie, περνάμε στο αστυνομικό μυθιστόρημα, όπου η έκταση της ιστορίας μεγαλώνει σημαντικά.¹¹

Στα χαρακτηριστικά του κλασικού αστυνομικού μυθιστορήματος περιλαμβάνεται η αποθέωση του ρεαλισμού¹², η αποτύπωση της κοινωνικής πραγματικότητας, η διήγηση της ιστορίας από έναν ακόλουθο – φίλο του βασικού ήρωα, που αναλαμβάνει και το ρόλο του χρονικογράφου, (όπως ο ανώνυμος φίλος του Dupin στον Edgar Allan Poe, ο Watson, ο φίλος του Sherlock Holmes στον Conan Doyle, ο Hastings για τον Ηρακλή Poirot της Agatha Christie) με έναν ευχάριστο και

⁹ Πανούσης Γ., *Ενοχοί και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, γ΄ έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2010, σσ. 104-105

¹⁰ Πανούσης Γ., *Ενοχοί και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ. 105-106

¹¹ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ. 121, 246

¹² Ο ρεαλισμός ως λογοτεχνικό ύφος προσδιορίζεται χρονικά την εποχή της Αναγέννησης. Με την πάροδο των ετών έλαβε ποικίλες μορφές και η ερμηνεία του στηρίζεται στον καλλιτεχνικό πολιτισμό της εποχής που αναφέρεται. Μελετά την κοινωνική πραγματικότητα και την προσωπικότητα του ατόμου μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις. Επηρεάζεται από εικόνες και συνήθειες της καθημερινής ζωής, από έντονες εναλλαγές συναισθημάτων των ηρώων, εστιάζοντας χαρακτηριστικά στη λεπτομέρεια. Αποτελεί έναν ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης της πραγματικότητας. Βάρσος Γ., ό.π., σελ. 94. Βλ. επίσης, Ήντισεφ Λ. & Φεντοσέγιεφ Π., *Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, εκδ. Κ. Καπόπουλος, Τόμος τέταρτος, Αθήνα, 1986, σσ. 435-436

φιλολογικό τρόπο. Η ιστορία αρχίζει με την παρουσίαση ενός εγκλήματος, για να ακολουθήσουν η έρευνα και η ταξινόμηση των στοιχείων και γεγονότων σε μια λογική σειρά από τον ήρωα, έπονται η διαδοχική παρουσίαση ενός δεύτερου εγκλήματος, η αποστασιοποίηση του ήρωα από τα γεγονότα και τέλος οι ψυχρές περιγραφές χωρίς έμφαση σε βίαια στοιχεία, όπως είναι το αίμα, η εκτενής περιγραφή των τραυμάτων του θύματος και η περιγραφή του πόνου.¹³ Στο ακόλουθο κομμάτι της έρευνας, αρχίζει ουσιαστικά, το παιχνίδι που στήνει ο συγγραφέας, μέσω του οποίου επιχειρεί να σαγηνεύσει το κοινό. Η σταδιακή ανακάλυψη των στοιχείων πρέπει να δεθούν κατάλληλα με την φανέρωση και αποκρυστάλλωση της προσωπικότητας του ντετέκτιβ.

Το πρώτο αστυνομικό μυθιστόρημα γράφτηκε το 1841 από τον Αμερικανό συγγραφέα Edgar Allan Poe με την ιστορία «*Οι φόντοι της οδού Μοργκ*» και κεντρικό ήρωα τον ιππότη Auguste Dupin.¹⁴ Οι ιστορίες με ντετέκτιβ, βέβαια, είναι προϊόν του 19^{ου} αιώνα, ενώ πριν την εμφάνιση των αστυνομικών ιστοριών με κεντρικό ήρωα έναν ντετέκτιβ, εκδόθηκε στη Βρετανία (1773) μια σειρά από συλλεκτικές ιστορίες που αναφέρονταν σε πραγματικά εγκλήματα - η “*Newgate Callendar*”¹⁵. Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η συγγραφή με περιεχόμενο το έγκλημα επικεντρωνόταν στο μηχανισμό της δικαιοσύνης και σε μια «εμπορική λογοτεχνία χαλάρωσης»

¹³ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.117-121

¹⁴ Μαρτινίδης Π. (1999), *Περί παραλογοτεχνικού κλίματος του εγκλήματος και των συνεπειών του*, στο *Εικόνες Εγκλήματος*, επιμ. Κουκουτσάκη Α., εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σσ. 186, 189. Βλ. επίσης, Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.255.

¹⁵ Το πλήρες όνομα αυτής της σειράς ήταν “*The Newgate Callendar; comprising interesting memoirs of the most notorious characters who have been convicted of outrages on the laws of England since the commencement of the eighteenth century; with anecdotes and last exclamations of sufferer*””. Βλ. σχετικά, Pittard C., *Victorian Detective Fiction: An introduction*, University of Newcastle, published in 2003, διαθέσιμο στο www.crimeculture.com

(“commercial literature of relaxation”).¹⁶ Το “Callendar” περιελάμβανε κυρίως μικρής έκτασης ιστορίες, που, ενώ μπορεί να μην ανήκαν στην κατηγορία του αστυνομικού μυθιστορήματος, εντούτοις αναφέρονταν στην εγκληματικότητα της εποχής, με πιο γνωστή εκείνη του Charles Dickens, “*Oliver Twist*”. Μετά το 1870, η προσοχή στράφηκε σε αυτούς που καταδίωκαν τους εγκληματίες και έτσι γεννήθηκε η κλασική αστυνομική λογοτεχνία, με τον πρώτο Βρετανό λογοτεχνικό ντετέκτιβ, τον Επιθεωρητή Bucket του Charles Dickens.¹⁷ Το υλικό για τα πρώτα αστυνομικά μυθιστορήματα αντλούνταν από την εγκληματικότητα των αστικών κέντρων, ενώ οι ήρωες τους χαρακτηρίζονταν από ιδιοτροπίες και εξαρτήσεις, όπως η χρήση αλκοόλ και κοκαΐνης.¹⁸

Στη Γαλλία, το Παρίσι είχε προετοιμάσει το δικό του έδαφος για την ανάπτυξη, της «αστυνομικής λογοτεχνίας», υπό τη σημερινή της έννοια. Η αφετηρία της εντοπίζεται στον Vidoq με το έργο του “*Memoirs of Vidoq*” το 1823, ο οποίος, αποτέλεσε ιδίως πηγή έμπνευσης για τον Αμερικανό Edgar Allan Poe και τον Γάλλο Balzac.¹⁹ Το 1864 ο Emile Gaboriau παρουσίασε στο κοινό τον ντετέκτιβ Lecoq, στο έργο του “*Monsieur Lecoq*”, ο οποίος ερμηνεύει βαθύτερα το έγκλημα, προκειμένου να φτάσει στην αλήθεια. Αργότερα, η Γαλλία έχει να επιδείξει και άλλα παραδείγματα συγγραφέων αστυνομικής λογοτεχνίας. Το 1907 ο Gaston Leroux παρουσιάζει τον ήρωά του, τον Rouletabille, ένα νεαρό δημοσιογράφο και ο Maurice Leblanc τον Arsene Lupin και τον Georges Simenon με τον Maigret. Στο ίδιο μήκος κύματος θα κινηθούν και οι νεότεροί του Didier Daenickx και Fred Vargas, ενώ το

¹⁶ Pittard C., *Victorian Detective Fiction: An introduction*, ό. π.

¹⁷ Pittard C., *Victorian Detective Fiction: An introduction*, ό.π.

¹⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π.,σελ.257

¹⁹ Neale S., *An introduction to French Crime Fiction*, Warwick University, published in 2005, στο www.crimeculture.com

1943 ο Leo Malet παρουσιάζει τον πρώτο Γάλλο ιδιωτικό ντετέκτιβ, τον Nestor Burma, επηρεασμένο από το ύφος του Dashiell Hammett στο έργο “120 rue de la gare”.²⁰

Η επικράτηση της αστυνομικής λογοτεχνίας από τα πρώτα της βήματα συνοδεύτηκε από το ρεύμα του ρομαντισμού²¹, ενώ μεταφυσικά στοιχεία αρχίζουν να εμφανίζονται και να επηρεάζουν τη λογοτεχνική της συγγραφή. Τέτοια παραδείγματα παρουσιάζονται στους Edgar Allan Poe και Arthur Conan Doyle. Οι ήρωες ασχολούνται αρχικά με μεταφυσικά μυστήρια και εγκλήματα, που σαφώς στο τέλος καταρρίπτονται και μάλιστα με εντυπωσιακό τρόπο.²²

Ο Sherlock Holmes του Conan Doyle, όπως και οι άλλες κλασικές αστυνομικές ιστορίες, ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στους αναγνώστες, καθώς έχει αναλάβει να διατηρήσει την ύπαρξη και τις αξίες της κοινωνίας που εκπροσωπεί.²³ Η δράση του δεν λαμβάνει ταξικό χαρακτήρα, αφού οι πελάτες του προέρχονται από όλα τα κοινωνικά στρώματα της βρετανικής κοινωνίας. Αυτό που προσπαθεί να

²⁰ Αστυνομική λογοτεχνία επιχείρησαν να γράψουν επίσης και οι Alain Robbe – Grillet, Sebastien Japrisot, Pierre Boileau, Thomas Narcejac, Daniel Pennac. Βλ. σχετικά, Neale S., *An introduction to French Crime Fiction*, ό.π.

²¹ Ο όρος ρομαντισμός προέρχεται από τη γαλλική λέξη “rommant” (12^{ος} αιώνας) που αρχικά προσδιόριζε τη «ρομανική γλώσσα», ενώ μετεξελίχθηκε να περιγράφει το ύφος ιπποτικών και_ηρωικών διηγημάτων. Για την εποχή του Διαφωτισμού ο όρος περιέγραφε το παράλογο, το εξωπραγματικό, αλλά υποδείκνυε την άκρως συναισθηματική πλευρά της ανθρώπινης φύσης. Στο *Το πολιτιστικό λάβαρο: ο ρομαντισμός, Ευρωπαϊκά Γράμματα*, Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, Τόμος Β', εκδ. Σόκολη, Αθήνα, 1999, σσ.338-339

²² Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π.,σελ.257

²³ Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, Κοινωνιολογική & Ανθρωπολογική βιβλιοθήκη – Gutenberg, μτφ. Μαρία Δ. Τσαούση, Αθήνα, 1990, σσ.149-150

διατηρήσει και να υπερασπιστεί είναι κυρίως οι γενικότερες αξίες που διαπνέουν την βρετανική κοινωνία κατά τη βικτωριανή περίοδο.²⁴

Το ρεύμα του «σκληρού» αστυνομικού μυθιστορήματος (*“hard boiled”*), που αντιπροσωπεύει κυρίως την Αμερική, εγκαινιάζεται με τους Dashiell Hammett και Raymond Chandler, οι οποίοι δημοσίευαν τις ιστορίες τους στο περιοδικό *“Black Mask”*.²⁵ Ενώ το κλασικό αστυνομικό μυθιστόρημα αγωνίζεται για την επαναφορά της κοινωνικής ισορροπίας, το «σκληρό» αναδεικνύει την ανασφάλεια και την κοινωνική σύγκρουση. Πραγματεύεται τα στοιχεία της βίας, του εγκλήματος για το χρήμα, την διαφθορά, την ανηθικότητα, τον έρωτα και όλα αυτά συνδυασμένα με στοιχεία μυστηρίου.²⁶ Η βία είναι οικεία για τους πρωταγωνιστές. Οι παραδοσιακές αξίες καταρρίπτονται και η αναζήτηση θέσης στον κόσμο κυριαρχεί.

Η «εδουαρδιανή» λογοτεχνία²⁷ (1901-1910), η οποία περιλαμβάνει και το κλασικό αστυνομικό μυθιστόρημα, βασίζεται περισσότερο στον ευφυή τρόπο συγγραφής και στη φιλολογία.²⁸ Η αστυνομική υπόθεση και το μυστήριο συνδυάζονται και διανθίζονται με άλλα στοιχεία - στοιχεία ρομαντικά. Χαρακτηριστικά, που μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κανείς και στο έργο του Doyle.

²⁴ Τέτοιες αξίες είναι η διατήρηση του καλού ονόματος και της φήμης του ατόμου, η παρεμπόδιση των γεγονότων ή των προσώπων που θα προσπαθήσουν να καταστρέψουν την απαιτούμενη για την εποχή σεμνοτυφία, η ευπρέπεια κάποιου πολίτη και η χαμηλή ανοχή στο έγκλημα. Βλ. σχετικά, Cenicola L. & Aumann M., *Introduction into Victorian Morality – What exactly was the Victorian era?*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.laura-cenicola.de. Βλ. επίσης, English Dictionary definition of “Victorian Values”, διαθέσιμο στην www.collinsdictionary.com

²⁵ Μαρτινίδης Π., (1999), ό.π., σελ.190

²⁶ McKellar A., *Things Fall Apart: Examining Definitions of Justice and Genre*, Kingston University, published in 2010, στο www.crimeculture.com, Βλ. επίσης, Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π.,σσ.122-123

²⁷ Κύριοι εκπρόσωποι της εδουαρδιανής λογοτεχνίας ήταν οι Charles Booth, Rudyard Kipling, Joseph Konrad, E. M. Forster.

²⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π.,σελ.40

Μεταξύ αμερικανικού και αγγλικού αστυνομικού μυθιστορήματος, όμως, υπάρχει μια ουσιώδης διαφορά: το προσωπικό στοιχείο, η εμπλοκή του ίδιου του συγγραφέα. Στην αμερικάνικη εκδοχή η εμπλοκή αυτή είναι έντονη, με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα του James Ellroy στη «Μαύρη Ντάλια», όπου ο θάνατος της μητέρας του μοιάζει με το θάνατο της ηρωίδας του.²⁹ Το αμερικανικό παράδειγμα αστυνομικής λογοτεχνίας αποθεώνει επίσης το θεσμό της οικογένειας, που παίζει βασικότατο ρόλο σε αυτή.³⁰ Στις ιστορίες της Patricia Highsmith αποτυπώνονται προβληματικές σχέσεις και οικογένειες, όπως ακριβώς φανερώνει η προσωπική ζωή της συγγραφέως.³¹

Αντίθετα, η Agatha Christie, που εκπροσωπεί το κλασικό είδος, δημιουργεί νέα μοντέλα, όπου η «ευπρεπής» κοινωνία δεν παρουσιάζει το στοιχείο της βίας σε αντίθεση με τους εγκληματίες.³² Χρειάζεται η δράση ενός εγκληματία, προκειμένου η υπόλοιπη κοινωνία να έρθει αντιμέτωπη με το στοιχείο της βίας - ένα κύριο συστατικό που συνδέει τους αναγνώστες με το έργο. Στην Αμερική, παράλληλα, παρουσιάζεται ο επαγγελματίας ιδιώτης ως διώκτης του εγκλήματος, ενώ στην εποχή του μεσοπολέμου ο ειδικός επαγγελματίας της αστυνομίας, που οδηγείται τελικά στην εξιχνίαση του εγκλήματος με το στοιχείο της τύχης.³³ Ακολουθεί το «μαύρο» μυθιστόρημα, στο οποίο η διάπραξη του εγκλήματος συντελείται την ίδια στιγμή που γίνεται και η υπόλοιπη αφήγηση, ενώ στη δεκαετία του 1950 η Patricia Highsmith, η οποία αποτελεί σημαντικό κομμάτι της αστυνομικής λογοτεχνίας, παρουσιάζει τον

²⁹ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.230-232

³⁰ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.28

³¹ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.28-30

³² McKellar A., *Things Fall Apart: Examining Definitions of Justice and Genre*, ό.π.,

³³ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.246-247

εγκληματία Ripley, ο οποίος γλιτώνει συνεχώς από τα χέρια της αστυνομίας με έξυπνους τρόπους και κερδίζει την αγάπη του αναγνωστικού κοινού.³⁴

Ο Dashiell Hammett με το «θρίλερ» σηματοδοτεί το πέραςμα της αστυνομικής λογοτεχνίας στη σύγχρονη μορφή της. Το «θρίλερ» μοιάζει με τις ιστορίες ντετέκτιβ του κλασικού μυθιστορήματος, προσφέροντας τη λύση του μυστηρίου, με περισσότερη έμφαση στις πράξεις και όχι τόσο στα στοιχεία και την ερμηνεία τους. Χαρακτηριστικά του είδους είναι η αγωνία, η έντονη πλοκή, η αναφορά στην παράνομη δραστηριότητα των συμμοριών της εποχής, το οργανωμένο έγκλημα και την κατασκοπεία, ενώ η αφήγηση γίνεται στο πρώτο ενικό πρόσωπο.³⁵ Αξιοσημείωτη είναι η δράση και η διαδικασία της «αφαίρεσης»³⁶ ως μέθοδος εξακρίβωσης της αλήθειας, δύο στοιχεία που παντρεύονται από τους συγγραφείς του είδους. Μετά τον Dashiell Hammett, δηλαδή μετά από τη δεκαετία του 1930, η αστυνομική λογοτεχνία αλλάζει τον μανδύα του «αδιότυπου παιχνιδιού» και της ευφυούς σαρκαστικής εξέλιξης της ιστορίας και φοράει τον μανδύα της σκληρής βίας και της διαστροφής, με κύριο εκπρόσωπο τον James Ellroy, όπου το έγκλημα συνδυάζεται με ένα «προσωπικό ρομάντζο» και παράλληλα γνωστοποιεί στο κοινό τον τρόπο λειτουργίας της αστυνομίας.³⁷ Μοντέλο που συνεχίζεται μέχρι τις μέρες μας, όπου η έντονη αστυνομική πλοκή με μία «άγρια» παρουσίαση του εγκλήματος είναι καθοριστική στην υπόσταση ολόκληρου του έργου.

³⁴ Μαρτινίδης Π., (1999), ό.π., σελ. 192. Βλ. επίσης, Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.247, 348

³⁵ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.117, 121,270

³⁶ Η μέθοδος της αφαίρεσης (ή της απαγωγής), όπως χρησιμοποιείται από τον Sherlock Holmes, αναλύεται εκτενέστερα σε ακόλουθο κεφάλαιο

³⁷ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.229-230

Α.1.2. Άλλα γενικά στοιχεία της αστυνομικής λογοτεχνίας

Πέρα από τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας αστυνομικής ιστορίας, στοιχεία, δηλαδή, που τοποθετούν ένα λογοτεχνικό έργο στη συγκεκριμένη κατηγορία του «αστυνομικού», υπάρχουν και άλλα που έρχονται να ολοκληρώσουν και να αποσαφηνίσουν την κατηγορία «αστυνομικό μυθιστόρημα». Σύμφωνα με τον συγγραφέα Julian Symons τα χαρακτηριστικά των αστυνομικών ιστοριών, τουλάχιστον των πρώτων περιόδων, είναι: η ύπαρξη ενός ιδιαίτερα ευφυούς ντετέκτιβ, η χρήση και παρουσία περιέργων μέσων εκτέλεσης του εγκλήματος, η έλλειψη ιδιαίτερης περιγραφής των προσώπων, όσον αφορά το χαρακτήρα τους, ο κλειστός χώρος όπου εκτυλίσσεται το σκηνικό και «η συντηρητική κοινωνική τους στάση».³⁸ Οι ντετέκτιβ, από την άλλη πλευρά, κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: ο αστυνομικός, ο ιδιωτικός και ο ερασιτέχνης ερευνητής, ο οποίος πάντα έχει ηθικές αξίες, ενώ όλοι μπορούν να συνδυάσουν σωστά μυαλό και δράση.³⁹ Ο ρόλος του ντετέκτιβ είναι να αγωνίζεται για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και να μάχεται στο πλευρό του νόμου, ρόλοι που του χαρίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο και τη δόξα της εξιχνίασης.

Όταν η αστυνομική λογοτεχνία περνάει σε άλλο είδος, παρατηρεί κανείς πως στις ιστορίες δεν υπάρχει κανένας ντετέκτιβ, αλλά ένα απλό κεντρικό πρόσωπο που ερευνά πιο ρεαλιστικά το έγκλημα και τις μεθόδους του δράστη, γίνεται εκτενής περιγραφή των χαρακτήρων, το σκηνικό παύει να είναι ένας κλειστός χώρος

³⁸ Όπως αναφέρεται στο Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, ό.π., σσ.152-154

³⁹ Κουνενάκη Π., Αναζητώντας το δολοφόνο..., *Η καθημερινή*, αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998, σελ.2, Βλ. επίσης, Πανούσης Γ., *Ένοχοι και Ένοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ.189,192

(γνώρισμα του κλασικού είδους), ενώ αρχίζουν να εμφανίζουν μια πιο «κριτική και ριζοσπαστική διάθεση».⁴⁰

Οι ιστορίες αστυνομικού περιεχομένου του κλασικού είδους χαρακτηρίζονταν από μια «εξορθολογιστική αφήγηση», ενώ από τον μεσοπόλεμο και ύστερα «συγχέουν» τα δύο άκρα της ηθικής, την έννοια του καλού και του κακού.⁴¹ Με το σύγχρονο αστυνομικό μυθιστόρημα, οι ηθικές αξίες και τα πνευματικά ιδεώδη αρχίζουν να χάνουν την σημασία τους και να συγχέονται με τις νέες μορφές εγκληματικότητας.⁴² Θεματολογικό ενδιαφέρον εντοπίζεται επίσης στον ανταγωνισμό των γυναικών.⁴³

Η φιλία του ήρωα με έναν άντρα συναντάται συχνά στις αστυνομικές ιστορίες. Στον Allan Poe, συναντάει κανείς τον ανώνυμο φίλο του Dupin, ενώ στον Raymond Chandler, ο ήρώας του, ο Marlow, φαίνεται να διαφέρει πολύ και ταυτόχρονα να μοιάζει τόσο με το φίλο του. Τον κεντρικό ήρωα πάντα ακολουθεί ένας πιστός φίλος. Για τον Sherlock Holmes του Conan Doyle υπάρχει ο Dr. Watson. Και σε αυτή την περίπτωση οι δύο φίλοι φαίνεται να αποτελούν μαζί τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, δύο αλληλοσυμπληρούμενες προσωπικότητες που φαινομενικά είναι ανόμοιες.

Η σεξουαλική ουδετερότητα και η απάθεια του πρωταγωνιστή προς το ερωτικό στοιχείο είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα των αστυνομικών

⁴⁰ Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, ό.π., σσ.152-154

⁴¹ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, β έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008, σσ. 29-30

⁴² Κουνενάκη Π., *Αναζητώντας το δολοφόνο...*, ό.π., σελ.2

⁴³ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.66

μυθιστορημάτων, κυρίως του κλασικού είδους.⁴⁴ Ο Holmes, όπως θα δούμε και παρακάτω, ποτέ δεν εκδηλώνει ερωτικά συναισθήματα για κάποιο άλλο άτομο.

A.2. Αστυνομική Λογοτεχνία και πραγματικότητα

Σε όλες τις εποχές, το ποινικό δίκαιο και η ισχύουσα αντεγκληματική πολιτική δίνουν το πλαίσιο, μέσα στο οποίο θα κινηθεί το αστυνομικό μυθιστόρημα και οι πρωταγωνιστές του. Το έγκλημα που αναδύεται από τη λογοτεχνία, γενικότερα και όχι αποκλειστικά από την αστυνομική, πηγάζει από την πραγματικότητα του εγκλήματος, με χαρακτηριστικά παραδείγματα να αποτελούν οι «Άθλιοι» του Βίκτωρος Ουγκώ και ο *Oliver Twist* του Charles Dickens.⁴⁵ Παρά το γεγονός ότι η εγκληματολογία και η λογοτεχνία είναι δύο διαφορετικά πεδία - η εγκληματολογία προσεγγίζει το εγκληματικό φαινόμενο αλλά και ευρύτερα κοινωνικά θέματα, προσπαθώντας να τα ερμηνεύσει, η λογοτεχνία εμπεριέχει στοιχεία φανταστικού - εντούτοις, έχουν να αναδείξουν ένα κοινό θεματολογικό τόπο - το έγκλημα και τα στοιχεία του, με ένα κοινό μέσο έκφρασης, το λόγο.⁴⁶ Το περιεχόμενο της αστυνομικής λογοτεχνίας παρουσιάζει στοιχεία από το πραγματικό έγκλημα, αφού η

⁴⁴ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.81-83

⁴⁵ Emsley C., *Victorian Crime*, published in *History Reviews* 1998, available at www.historytoday.com/clive-emsley/victorian-crime , Βλ. επίσης, Πανούσης Γ., *Ένοχοι και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ.21-26

⁴⁶ Νικολόπουλος Γ., Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας, στο *Εγκληματολογία: διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*, Χ. Τσουραμάνη, Ν. Κουράκη, Χ. Ζαραφονίτου (επιμ.), Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011, σσ. 457-459

πρώτη περιγράφει λεπτομέρειες που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, όπως η έρευνα.⁴⁷

Η αστυνομική λογοτεχνία αν και επηρεάζεται από τις γενικότερες μεταβολές στα λογοτεχνικά ρεύματα και τις γενικότερες κοινωνικο-πολιτικές εξελίξεις, εντούτοις, δεν προβάλλει την ακριβή, την «πρωτότυπη» εικόνα της κοινωνικής πραγματικότητας. Είναι ένα αντίγραφο αυτής, εμπλουτισμένο με το στοιχείο του φανταστικού. Το λογοτεχνικό έγκλημα, έτσι, συγκριτικά με την πραγματικότητα, συναντάται στο πεδίο «της γνώσης και της μη γνώσης», «του επιστημονικού και του μη επιστημονικού».⁴⁸ Μπορεί να αποτελέσει πολύτιμη πηγή για την εγκληματολογία, αφού τα συστατικά της στοιχεία είναι «αληθινά».

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τους ντετέκτιβ των αστυνομικών μυθιστορημάτων, μέθοδοι που βλέπουμε να χρησιμοποιεί και ο Ηρακλής Poirot, ο ήρωας της Agatha Christie, είναι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται και στην πραγματικότητα, όπως η «σκιαγράφηση της εγκληματικής φυσιognωμίας», η ανάλυση του εγκλήματος, η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων μετά από εξονυχιστική έρευνα του τόπου του εγκλήματος και των εμπλεκόμενων προσώπων.⁴⁹ Εν ολίγοις, οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί η «λογοτεχνική» έρευνα, είναι αυτές που χρησιμοποιεί η σύγχρονη Ανακριτική για την εξιχνίαση του εγκλήματος. Τέτοιες μέθοδοι μπορεί να είναι ακόμα, η φωτογραφία, η ανθρωπομετρία, η δακτυλοσκοπία.⁵⁰ Βέβαια, το ποιες

⁴⁷ Munro V., An introduction to the True Crime Press, University of Minnesota, published in December 30, 2011, in *The Crime Press*, στο www.crimeculture.com

⁴⁸ Νικολόπουλος Γ., *Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας*, ό.π., σελ.462

⁴⁹ Λεμπέση Μ., *Εγκληματολογία και αστυνομικό μυθιστόρημα – «Το έγκλημα στο Όριεντ Εξπρες»*, *The art of crime*, Τεύχος 18, Απρίλιος 2011

⁵⁰ Βλ. σχετικά, Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, 6^η έκδ., εκδόσεις. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006, σσ. 159-176. Βλ. επίσης, Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, ό.π., σελ.13

μεθόδους θα συναντήσει κανείς στις σελίδες ενός λογοτεχνικού εγκλήματος, εξαρτάται από την εποχή που εξελίσσεται το μυθιστόρημα.

Το αστυνομικό είδος σαφώς προέρχεται από τον φανταστικό κόσμο, χωρίς αυτό να σημαίνει πως το υλικό που χρησιμοποιεί δεν προέρχεται από την πραγματικότητα. Υλικό εδώ επομένως, είναι το θύμα, ο δράστης, ο ντετέκτιβ, τα κίνητρα, η έρευνα και η τιμωρία.⁵¹ Όσον αφορά τις αστυνομικές πρακτικές ή την αποτύπωσή τους πάνω στο χαρτί, ο James Ellroy είναι αυτός που θα παρουσιάσει στα έργα του από το 1983, όλες τις αστυνομικές τεχνικές με ακρίβεια και όλα τα επίπεδα της αστυνομικής έρευνας, με σκοπό την εξιχνίαση ενός εγκλήματος.⁵²

Μέσα στις σελίδες του αστυνομικού μυθιστορήματος το έγκλημα παίρνει και άλλες διαστάσεις. Όπως αναφέρει η Μάρθα Λεμπέση, *«ο φόνος δεν είναι κοινωνικό συμβάν, αλλά εγκεφαλικό παιχνίδι»*, με σύνηθες κίνητρο την εκδίκηση, για την οποία έχει προϋπάρξει ένας πρόχειρος σχεδιασμός της.⁵³

Το θύμα υπάρχει στη λογοτεχνία, αφού χωρίς αυτό δεν υπάρχει έγκλημα, αλλά δεν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Η παρουσία του όμως είναι αυτή που θα ανοίξει τον κύκλο της καταδίωξης και της έρευνας που θα ακολουθήσουν. Συνήθως, είναι οικείο πρόσωπο του δράστη και η αναφορά σε αυτό γίνεται μόνο και μόνο για να θυμηθεί ο αναγνώστης τις κύριες συνθήκες υπό τις οποίες δολοφονήθηκε. Δεν κερδίζει την συμπάθεια ή τον οίκτο του αναγνώστη, γιατί αυτό το έργο το έχει αναθέσει ο συγγραφέας στον ντετέκτιβ. Σε αντίθεση με τη λογοτεχνία, το θύμα στην πραγματικότητα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Σαφώς, συγκινεί την κοινή γνώμη. Η

⁵¹ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Εγκλημα*, ό.π., σελ.34

⁵² Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.273-275

⁵³ Λεμπέση Μ., *Εγκληματολογία και αστυνομικό μυθιστόρημα – «Το έγκλημα στο Οριεντ Εξπρες»*, ό.π.

συμβολή του στην ποινική διαδικασία, ιδιαιτέρως, είναι καταλυτικός, καθώς οι αποφάσεις του θα επηρεάσουν την τροπή των πραγμάτων.

Ένα άλλο συνδετικό στοιχείο με την πραγματικότητα είναι ο εγκληματίας. Στην πραγματικότητα δεν γίνεται πάντα αποδεκτός από την κοινωνία.⁵⁴ Πολλές φορές τιμωρείται, ενώ άλλες παραμένει άγνωστος στις αρχές. Ο κοινωνικός στιγματισμός και ο επερχόμενος κοινωνικός αποκλεισμός είναι αναπόφευκτοι. Η επιστήμη της Εγκληματολογίας, όμως, δεν αντιμετωπίζει τον εγκληματία με παρωπίδες. Αντίθετα, προσπαθεί να κατανοήσει την οποιαδήποτε εγκληματική συμπεριφορά και να ερμηνεύσει τη δράση του εγκληματία χωρίς προκαταλήψεις. Από την άλλη μεριά, στην αστυνομική λογοτεχνία, ο εγκληματίας, εμφανίζεται στις σελίδες της, ως το άτομο που μόλυνε το κοινωνικό σύνολο με την πράξη του, είναι ανήθικο, απάνθρωπο, για λογαριασμό του οποίου ποτέ κανείς δεν μπαίνει στον κόπο να δει πίσω από την ταμπέλα και το «φαίνεσθαι», ενώ το μυστήριο και το αίσθημα ενοχής είναι πανταχού παρόντα.⁵⁵ Σε ελάχιστες αστυνομικές ιστορίες, ο δράστης φαίνεται να μετανιώνει για την πράξη του και το κακό που επέφερε αυτή.⁵⁶ Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που ο πρωταγωνιστής της ιστορίας δεν είναι ο εγκληματίας, αλλά ο ντετέκτιβ, το ενδιαφέρον για τον δράστη περιορίζεται μόνο στην αποκάλυψη του. Τη διαφορά εδώ, κάνει ο Conan Doyle, που, όπως θα δούμε και παρακάτω, ο ήρωάς του αντιμετωπίζει με έναν δικό του τρόπο το εγκληματικό φαινόμενο και τον δράστη. Ακόμα, η Patricia Highsmith με τον δικό της ήρωα (σε αυτήν την περίπτωση είναι ο δράστης), καταφέρνει να κάνει αγαπητό στο κοινό, τον παραβάτη του νόμου. Η

⁵⁴ Με την έννοια, ότι έχει διαφορετικό κοινωνικό αντίκτυπο μια δολοφονία και άλλον ένα οικονομικό έγκλημα. Στην αντίδραση της κοινής γνώμης παίζει σημαντικό ρόλο και η φύση του εγκλήματος.

⁵⁵ Πανούσης Γ., *Ενοχοι και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ. 35-45, 121

⁵⁶ Κάποιες τέτοιες περιπτώσεις θα δούμε στον Sherlock Holmes σε ακόλουθο κεφάλαιο.

συμπάθεια ή όχι του εγκληματία από την πλευρά του αναγνώστη εξαρτάται από τον συγγραφέα.

Το αίμα, ως ένα στοιχείο που χρησιμοποιείται συχνά στον λογοτεχνικό κόσμο και κυρίως στην πιο σύγχρονη αστυνομική λογοτεχνία, δεν είναι πάντα αντιπροσωπευτικό της πραγματικότητας, αφού στις λογοτεχνικές ιστορίες, όσο περισσότερο αίμα εμφανίζεται στη σκηνή του εγκλήματος και όσο πιο άγριο είναι το έγκλημα, τόσο πιο «αληθινό» φαίνεται. Το έγκλημα προβάλλεται ως μία τέλεια τετελεσμένη πράξη, γεγονός που αντικρούει την πραγματικότητα και αυτός είναι ένας λόγος που, όσο και να προσεγγίζει η αστυνομική λογοτεχνία, ποτέ δεν ακουμπά την αλήθεια.⁵⁷

Η Αστυνομία διατηρεί, επί των πλείστων, τον ίδιο ρόλο στο χαρτί και στην πραγματικότητα. Είναι αυτή που καταδιώκει το έγκλημα και προσπαθεί να αποκαλύψει τον δράστη. Ο σκοπός για τον οποίο υπάρχει, είναι και πάλι ο ίδιος: η επιβολή της τάξης και η κοινωνική ισορροπία.⁵⁸ Βέβαια, στην αστυνομική λογοτεχνία κάποιος αστυνομικός θα ξεχωρίσει για τη δράση του και την «πρωτοπόρα» σκέψη του, συγκριτικά με τους συναδέλφους του. Στην πραγματικότητα, η δίωξη του εγκληματία γίνεται συνήθως ομαδικά. Εκτός από τον κύριο ρόλο της αστυνομίας, όμως, στα αστυνομικά κείμενα θίγεται και η διαφθορά του σώματος, στοιχείο που δεν ανήκει αποκλειστικά στον χώρο της φαντασίας. Πολλές φορές έχει γίνει γνωστή η ύπαρξη διεφθαρμένων αστυνομικών ή αστυνομικών που χρηματίζονται προκειμένου να μην αποκαλύψουν κάποια παράνομη δραστηριότητα.

⁵⁷ Πανούσης Γ., *Ενοχοί και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ.77-79, 124,125

⁵⁸ Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1994, σσ. 206-208

Το αστυνομικό μυθιστόρημα χωρίς αμφιβολία είναι ένα μίγμα διαφόρων εννοιών και αποχρώσεων που μπορεί να πάρει το έγκλημα ως πράξη και σημασία. Μπορεί, αστυνομική λογοτεχνία και πραγματικότητα του εγκλήματος, να έχουν ένα κοινό ενδιαφέρον, το έγκλημα, εντούτοις οι διαφορές υφίστανται. Στη μεν αστυνομική λογοτεχνία, το έγκλημα είναι φανταστικό, λογοτεχνικό διαφορετικά, στη δε πραγματικότητα, το έγκλημα είναι πραγματικό, μία πράξη που παραβίασε το νόμο και έχει κοινωνικές και νομικές συνέπειες. Στη λογοτεχνία το έγκλημα, τότε αντιπροσωπεύει αυτό που είναι πραγματικά: «κακό» για την κοινωνία, για μερικούς, απόδοση δικαιοσύνης, για κάποιους άλλους, δείγμα κοινωνικής αδικίας και μέσο διεκδίκησης μιας καλύτερης ζωής ή ως ένα τυχαίο γεγονός και τότε γίνεται ένα μέσο, με το οποίο ο συγγραφέας θα ξεδιπλώσει ίντριγκες, ικανότητες, προσωπικές περιπέτειες του ήρωα και ανώτερα παιχνίδια λογικής. Η εγκληματική πράξη αποκαλύπτεται μετά από τη διαμάχη της «καλής» και της «κακής» πλευράς της κοινωνίας.⁵⁹ Στον αγώνα αυτό, η «κακή» πλευρά χτίζει κακή εικόνα για την κοινωνία και προσπαθεί να εξουδετερώσει το καλό, ενώ ο συγγραφέας, κάνοντας ενδοσκόπηση στο «είναι» της «κακής» πλευράς, διαπιστώνει βάσει της λογικής του, ότι μόνο η τιμωρία του εγκληματία οδηγεί στη λύτρωση, στη δικαιοσύνη και ωφελεί την κοινωνία.

Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα επίσης αποτυπώνεται στην αστυνομική λογοτεχνία. Μία εγκληματική πράξη προκαλεί την αντίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος, το οποίο αισθάνεται να απειλείται και να ζητά την τιμωρία του

⁵⁹ Κουνενάκη Π., Αναζητώντας το δολοφόνο..., *Η καθημερινή*, αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος. Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998, σελ. 2

δράστη. Η κοινωνική αντίδραση μπορεί να είναι , είτε επίσημη, είτε ανεπίσημη.⁶⁰ Οι συνέπειες της παράβασης του νόμου αποτυπώνονται στην αστυνομική λογοτεχνία, φανερώνοντας την ανοχή και τον «χειρισμό» του παραβάτη από την επίσημη Δικαιοσύνη, αλλά και την υπόλοιπη κοινωνία. Η αντιμετώπιση του, βέβαια, εξαρτάται από την εποχή που η ιστορία διαδραματίζεται. Η λογοτεχνία αποτυπώνει αναπαραστάσεις του κοινωνικού συνόλου για την αποδιδόμενη δικαιοσύνη από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης της κοινωνικής πραγματικότητας της εποχής (με έναν πιο γλαφυρό και ανάλαφρο ύφος) και γι' αυτό το λόγο, η εγκληματολογία έχει ένα και μόνο σκοπό: να αναδείξει μέσα από αυτήν τί πραγματικά ισχύει τελικά και να το «απομυθοποιήσει» - ένας σημαντικός λόγος, που η λογοτεχνία πολλές φορές είναι σημαντική πηγή γνώσης.⁶¹ Δεδομένου ότι η λογοτεχνία απορροφά το υλικό της μέσα από τις συνθήκες της κοινωνίας, τις «ουσιαστικές ανησυχίες» και το ηθικό – αξιακό φόντο της εποχής, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε πως ένας κοινωνικός επιστήμονας δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει το λογοτεχνικό πεδίο ως αυτό της έρευνας, αφού και ο επιστήμονας αντλεί το δικό του υλικό από την ίδια ακριβώς περιοχή «πρωτογενούς γνώσης».⁶²

Μέσα από τις αστυνομικές ιστορίες, μπορεί κανείς να δει και να σχηματίσει μια εικόνα για την αυστηρότητα ή όχι των ποινών της εκάστοτε εποχής, καθώς και την αντιμετώπιση των εγκληματιών από τους υπόλοιπους, νομοταγείς πολίτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ, αποτελεί το έργο του Charles Dickens, στο οποίο αποτυπώνεται η εικόνα του εγκληματία και τα είδη των εγκληματικών ενεργειών που

⁶⁰ Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης – παραδόσεις*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985, σσ.10-27

⁶¹ Πανούσης Γ., *Ενοχοι και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ.32-34

⁶² Νικολόπουλος Γ., *Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας*, ό.π., σελ. 465

συναντούσε κανείς στην κοινωνία του Λονδίνου της εποχής αυτής ή το έργο του Conan Doyle, όπου στο άκουσμα του εγκλήματος, η κοινωνία παίρνει τις άμυνες της. Όλα αυτά, συνδυάζονται με το λογοτεχνικό στοιχείο και παρουσιάζονται στον αναγνώστη. Υπό την έννοια αυτή, λοιπόν, το έγκλημα αντανakλά τους φόβους, τις πεποιθήσεις και γενικότερα όλα τα στοιχεία της εποχής, στην οποία ο συγγραφέας του το τοποθετεί. Η λογοτεχνία και η κάθε κοινωνία είναι άρρηκτα δεμένες μεταξύ τους, δημιουργούν ιστορία και αντικατοπτρίζουν επιλογές και σφάλματα των ανθρώπων, αξίες, παραδόσεις, συνήθειες, τρόπους ζωής.

Το αστυνομικό μυθιστόρημα στοχεύει στη λύτρωση του αναγνωστικού κοινού και όχι να του δημιουργήσει εντυπώσεις ή λανθασμένες και μη πραγματικές εικόνες, εντούτοις αντικατοπτρίζει την κοινωνία στην οποία ανήκει, οι ήρωές του κουβαλούν τις πεποιθήσεις της εποχής και όλα αυτά μαζί αποτελούν στοιχεία που συνδέουν στενά το αστυνομικό μυθιστόρημα με τον πραγματικό κόσμο.⁶³

Η αστυνομική λογοτεχνία μπορεί να «φωτίσει» και άλλα επιστημονικά πεδία εκτός της εγκληματολογίας, όπως της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας. Η διαδρομή στην αναζήτηση της αλήθειας, στην ανάλυση της εγκληματικής πράξης, στην ερμηνεία κοινωνικών και πολιτισμικών παραγόντων που έχουν αντίκτυπο στην ανθρώπινη συμπεριφορά και η χαρτογράφηση του ανθρώπινου ψυχισμού, εδώ, έχουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο.⁶⁴

⁶³ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, ό.π., σελ.19-22

⁶⁴ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, ό.π., σελ.45, 93-95

A.3.1. Η «Χρυσή Εποχή» (“Golden Age”)

Η εποχή του ρομαντισμού, στην οποία ανήκουν οι Poe και Conan Doyle, έδωσε τη σκυτάλη στην εποχή του Μεσοπολέμου, που θεωρείται η «Χρυσή Εποχή» του αστυνομικού μυθιστορήματος⁶⁵ με κύριους εκπροσώπους την Agatha Christie, τον Georges Simenon, με τον πρώτο αστυνομικό ντετέκτιβ στην ιστορία του αστυνομικού μυθιστορήματος και τον Dashiell Hammett, με τον οποίο το είδος περνάει πια στο στοιχείο του ρεαλισμού.

Η άνθηση της αστυνομικής λογοτεχνίας εκείνη τη χρονική περίοδο δεν ήταν τυχαία. Υπήρξαν ποικίλες ιστορικές, κοινωνικο-πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες, που συνέθεσαν το πλαίσιο από το οποίο αναδύθηκε το αστυνομικό μυθιστόρημα και επηρέασε τη λογοτεχνική γραφή. Οι συνθήκες χαρακτηρίζονταν από οξείες αντιφάσεις και μεγάλες αντιθέσεις. Η φρίκη του πολέμου και οι τραγικές του επιπτώσεις συνέπεσαν με την ανερχόμενη άνοδο της αστικής τάξης στους περισσότερους τομείς της καθημερινής ζωής. Οι συνέπειες από τη βιομηχανική επανάσταση και την ανάπτυξη των επιστημών συμπορεύονταν με την άνοδο του καπιταλισμού. Το χάσμα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων δημιουργούσε σοβαρές κοινωνικές αδικίες, ενώ ταυτόχρονα τα φώτα και η λάμψη της νυχτερινής κοσμικής ζωής πρόσφεραν διέξοδο στη διασκέδαση και την ψυχαγωγία. Το αναγνωστικό κοινό, που σημείωσε σημαντική αύξηση λόγω της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, άρχισε να διαβάσει ακόμη περισσότερο και σταδιακά ανακάλυψε το αστυνομικό μυθιστόρημα. Την περίοδο αυτή, η έξαρση του εγκληματικού φαινομένου⁶⁶ και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος συνέβαλαν στην εμφάνιση και αποδοχή της

⁶⁵ Πολλοί συγγραφείς διαφοροποιούνται από αυτήν την άποψη. Βλ. σχετικά, Knight S., *The golden age*, ό.π., p.77

⁶⁶ Wiener M. J., *Men of Blood: Violence, Manliness, and Criminal Justice in Victorian England*, Cambridge University Press, UK, 2004, p. 29-30

αστυνομικής λογοτεχνίας από το κοινό, ιδίως από τις γυναίκες⁶⁷, που εδραιώθηκε ως αγαπημένο λογοτεχνικό είδος.⁶⁸ Εκπρόσωποι της βρετανικής αστυνομικής λογοτεχνίας που ανήκουν χρονικά στη «Χρυσή εποχή» είναι οι Agatha Christie, Dorothy Sayers, Margery Allingham, Ngaio Marsh.

Οι συγγραφείς αστυνομικών μυθιστορημάτων εκείνης της χρονικής περιόδου χρησιμοποιούσαν ένα κοινό μοτίβο: την παρουσία πολλών υπόπτων για ένα έγκλημα, ο φόνος να είναι το πιο συνηθισμένο είδος εγκλήματος και το αίμα να εμφανίζεται συχνότερα.⁶⁹ Ο εγκληματίας προέρχεται από το περιβάλλον του θύματος, η γραφή ακολουθεί την ορθολογική οδό. Όπως και η Agatha Christie, οι περισσότεροι συγγραφείς επέλεξαν τη μη ασφαλή, φαινομενικά, οδό για τη λύση του μυστηρίου. Τα μυστήρια της εποχής ονομάζονταν «ευχάριστα» («cosy»), κυρίως λόγω των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τους και τον τόπο που λάμβαναν χώρα - γνωρίσματα που, όπως υποστηρίζουν και οι συγγραφείς Alison Light, Dorothy Sayers και Dowager Duchess, λειτούργησαν «ιαματικά» στις ψυχές των ανθρώπων που βίωσαν τα δεινά του Α' παγκοσμίου πολέμου.⁷⁰

Κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου η μορφή του αστυνομικού μυθιστορήματος αλλάζει, με κύρια εκπρόσωπο την Agatha Christie. Υποπτοι για το έγκλημα είναι όλα τα πρόσωπα που παρουσιάστηκαν στους αναγνώστες, με το αίσθημα της ενοχής να κατακλύζει τον κάθε χαρακτήρα, στον καθένα για διαφορετικό λόγο, ενώ ταυτόχρονα η απλοϊκή γλώσσα και το ρομαντικό στοιχείο,

⁶⁷ Σύμφωνα με τη φεμινιστική κριτική υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν τις αναγνωστικές προσδοκίες μεταξύ των δύο φύλων και τον τρόπο ερμηνείας των λογοτεχνικών κειμένων. Υπάρχει διαφορά στην απόδοση νοημάτων και στην εστίαση της προσοχής στα σημεία ενδιαφέροντος. Βλ. σχετικά Culler J., *Λογοτεχνική θεωρία*, ό.π. σσ. 86-87, Βλ. επίσης, Knight S., *The golden age*, ό.π., p.78, 81

⁶⁸ Μαρτινίδης Π., ό.π, σσ.186, 189

⁶⁹ Knight S., *The golden age*, ό.π., p.77

⁷⁰ Horsley L., *Classic Detective Fiction – an extract from the Blackwell Companion to Crime Fiction*, Lancaster University, published in 2009, στο www.crimeculture.com

χαρακτηριστικό γνώρισμα της εποχής, βοηθούν την ιστορία να παρουσιαστεί στον αναγνώστη. Γνωρίσματα που διαφαίνονται και στον Arthur Conan Doyle. Η παρουσίαση της υπόθεσης ξετυλίγεται με άπλετες λεπτομέρειες. Η αστυνομική ιστορία της «Χρυσής Εποχής» συνιστά την εξέλιξη του κλασικού αστυνομικού μυθιστορήματος, με την ουσία του να προσπαθεί να αγγίξει τη νεοσύστατη κοινωνία. Το αποτέλεσμα είναι να αλλάζει δειλά δειλά και η «προσωπογραφία» του ντετέκτιβ, ο οποίος πλησιάζει πιο κοντά στους ανθρώπους της εποχής, χωρίς να διαφέρει σημαντικά από αυτούς.

Μια αστυνομική ιστορία συνήθως κρύβει ένα μυστικό που συνδέει τους χαρακτήρες του έργου και τους τοποθετεί σε κατηγορίες, όπως ένοχος / αθώος.⁷¹ Από την Agatha Christie, που σηματοδοτεί τη «Χρυσή Εποχή», το αστυνομικό μυθιστόρημα στρέφεται προς την παρατήρηση της κοινωνικής συμπεριφοράς, γεγονός που είχε μεγάλη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό.⁷² Η ταύτιση με τους χαρακτήρες των έργων, η δυνατή πλοκή, η ιδιαίτερη συγγραφική γλώσσα που απεικονίζουν την κοινωνική πραγματικότητα, στρέφουν τους αναγνώστες σε ένα «παιχνίδι λογικής» για την αναζήτηση της αλήθειας. Ο αναγνώστης του αστυνομικού μυθιστορήματος συμμετέχει νοερά στη δράση, αποκτά τροφή για σκέψη, ενώ ταυτόχρονα, βρίσκεται ανάμεσα σε διλήμματα για τις αξίες της ζωής. Η συμμετοχή αυτή είναι ενεργή, καθώς ο αναγνώστης έρχεται αντιμέτωπος με τον ίδιο του τον εαυτό. Η κάθε αστυνομική ιστορία έχει να αναδείξει και τα δύο άκρα της ηθικής, το «καλό» και το «κακό».⁷³ Το ένα δίνει σημασία ύπαρξης στο άλλο, με αποτέλεσμα να αρχίζει μια εσωτερική αναζήτηση, μια ενδοσκόπηση, όπου μπορεί να αλλάξει η

⁷¹ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, ό.π., σσ. 34-37

⁷² Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.265-266

⁷³ Κουνενάκη Π., *Αναζητώντας το δολοφόνο...*, ό.π., σελ.2

ιεραρχία των αξιών του αναγνώστη. Εδώ εντοπίζεται η συμμετοχή του αναγνώστη και η αίγλη του αστυνομικού μυθιστορήματος. Στη σύγχρονη αστυνομική λογοτεχνία, ο αναγνώστης ανακαλύπτει και προσπαθεί να εξηγήσει την εγκληματική πράξη του ήρωα ή του αντί – ήρωα του συγγραφέα.⁷⁴ Σχεδόν πάντα υπάρχει ένα μυστήριο.

Η «Χρυσή Εποχή» του είδους ήρθε θεωρητικά στο τέλος της το 1939, παρόλο που ορισμένοι εκπρόσωποι της συνέχισαν να γράφουν στο ίδιο τέμπο και μοτίβο. Το παραδοσιακό “whodunit”⁷⁵ (ποιος το έκανε) δεν πέθανε ποτέ, αλλά συνεχίζει να προσελκύει το αναγνωστικό κοινό της Βρετανίας. Σε αυτό το είδος συναντάμε την Patricia Wentworth, τη Josephine Tey, την Georgette Heyet, την Gladys Mitchell, την Mignon Eberhart, την Cyril Hare, τη Josephine Bell και τον Edgar Wallace^{76 77}.

A.3.2. Το αστυνομικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα

Το αναγνωστικό κοινό της Ελλάδας άρχισε να ενδιαφέρεται για το αστυνομικό μυθιστόρημα μετά το τέλος του Β’ παγκοσμίου πολέμου, το οποίο κυκλοφορούσε μέσω περιοδικών και εφημερίδων και κατατάσσονταν κυρίως στο είδος του «σκληρού» αστυνομικού αφηγήματος, ενώ τα αστυνομικά με κύριο εκπρόσωπο τον Γιάννη Μαρή είχαν πιο ελαφρύ περιεχόμενο, ήταν μελοδραματικά

⁷⁴ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Εγκλημα*, ό.π., σελ.31

⁷⁵ Το “whodunit” χρησιμοποιείται κυρίως από τους συγγραφείς αστυνομική λογοτεχνίας για να περιγράψουν τη διαδικασία όπου ο αναγνώστης έχει την δυνατότητα να σκεφτεί σύμφωνα με τη συλλογιστική διαδικασία για να φτάσει στη λύση του προβλήματος, όπως ακριβώς κάνει και ο κεντρικός ήρωας. Συνήθως αυτές οι ιστορίες αποτελούνται από δύο σημαντικά σκέλη: το έγκλημα και την έρευνα που ακολουθείται για την εξιχνίαση του.

⁷⁶ Ο Edgar Wallace θεωρούνταν ο «βασιλιάς» του αστυνομικού θρίλερ. Έκανε τις μεγαλύτερες πωλήσεις στην Αγγλία, την περίοδο μεταξύ 1920-1930.

⁷⁷ Knight S., *The golden Age*, ό.π., p.88

και με μεγάλη πλοκή. Ορισμένοι από τους συγγραφείς του είδους ήταν οι Νίκος Μαράκης, Ορφέας Καραβίας, Αθηνά Κακούρη, Ανδρόνικος Μαρκάκης, Τάκης Παπαγεωργίου και Γιάννης Μαρής, ενώ οι κυριότεροι συγγραφείς αστυνομικών ιστοριών τη χρονική περίοδο 1935-1970 είναι ο Νίκος Κάρλας, ο Νίκος Μεϊμάρης, ο Ορφέας Καραβίας, ο Ανδρόνικος Μαρκάκης και ο Αριστείδης Κυριακού. Ξεχωριστό κεφάλαιο στην ιστορία της ελληνικής αστυνομικής λογοτεχνίας, αποτελεί ο Παναγιώτης Αγαπητός, ο οποίος «παντρεύει» το αστυνομικό με το ιστορικό μυθιστόρημα.⁷⁸

Η ελληνική αστυνομική λογοτεχνία αντλούσε υλικό από τις τεταμένες ιστορικές και πολιτικές καταστάσεις του «ψυχροπολέμου», προσπαθώντας να δέσει τις μνήμες του πολέμου με το λογοτεχνικό στοιχείο, ενώ δεν είναι παράλογο που το είδος συνάντησε έντονη κριτική, γεγονός που οδήγησε και στην προσωρινή του στασιμότητα.⁷⁹ Περιεχόμενο αυτής της κριτικής αποτέλεσε η υποτιθέμενη δυνατότητα της μύησης των αναγνωστών σε παράνομες δραστηριότητες, καθώς και στο κακής ποιότητας και αντιδραστικό προς το πολιτικό καθεστώς, περιεχόμενό της.⁸⁰ Το χρονικό διάστημα 1950-1970, χαρακτηρίζεται ως τη «Χρυσή εποχή» του αστυνομικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα, ενώ η επιστροφή του ενδιαφέροντος του ελληνικού αναγνωστικού κοινού σε αυτό επέστρεψε περίπου είκοσι χρόνια μετά, όπου η προβολή του προς το αγοραστικό κοινό αναβαθμίστηκε, από τα περίπτερα, στα βιβλιοπωλεία.

⁷⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ. 12-13, 272-273, 285-286, 357

⁷⁹ Αποστολίδης Α., *Η γοητεία των λαϊκών ντετέκτιβ, Ο λόγος του αστυνομικού αφηγήματος στα λαϊκά περιοδικά – Η άνοδος και η πτώση, Η καθημερινή*, Αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998, σελ.8

⁸⁰ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.296

Η κοινωνική πραγματικότητα αποτυπώνεται και στην ελληνική αστυνομική λογοτεχνία, ενώ οι τόποι που «φιλοξενούν» το έγκλημα είναι συνήθως περιοχές της Αθήνας, όπως το Κολωνάκι, το Ψυχικό, η Κηφισιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ήρωας του Γιάννη Μαρή, ο αστυνόμος Μπέκας, ο οποίος είναι ο εκπρόσωπος της ελληνικής κοινωνίας του 1950.⁸¹ Κάποια χαρακτηριστικά του ελληνικού αστυνομικού διηγήματος, μέχρι να καταλήξουν στο πιο «ελαφρύ» του είδους, είναι η έρευνα για το έγκλημα, η οποία περιορίζεται σε έναν κλειστό κύκλο ατόμων, το «φόντο» της καλής κοινωνίας και ο δανεισμός στοιχείων από την εγκληματικότητα της εποχής, η οποία περιλαμβάνει σεξουαλικά, πολιτικά εγκλήματα και αυτοκτονίες. Το μοτίβο είναι φερμένο από το εξωτερικό και ιδιαίτερα από την αμερικανική αστυνομική λογοτεχνία. Κατά τη δεκαετία 1970-1980, στο ελληνικό αστυνομικό διήγημα συναντά κανείς τη σχιζοφρένεια, ως χαρακτηριστικό των εμπλεκόμενων στην υπόθεση, τους σεξουαλικούς δράστες και το προσωπικό δράμα, μετά το οποίο ακολουθεί ο φόνος, με εκπροσώπους την Φωτεινή Τσαλίκoglου – Κωστοπούλου, την Αθηνά Κακούρη, τον Στυλιανό Μωυσίδη, τον Δημήτρη Χανό, κ.ά. Η δεκαετία του 1990, είναι η χρονική περίοδος που ξανα-ζωντανεύει το ελληνικό αστυνομικό μυθιστόρημα, με εκπροσώπους τον Τζίμη Κορίνη, τον Ανδρέα Αποστολίδη, τον Φίλιππο Φιλίππου, την Τιτίνα Δανέλλη, κ.ά.. Η αιτία της αλλαγής αυτής εντοπίζεται στην επιρροή της εγκληματικότητας στους Έλληνες συγγραφείς. Η σύγχρονη μορφή του είδους στον ελληνικό χώρο επηρεάζεται από τη «δικτατορία των συνταγματάρχων ως τη δεκαετία του '90» και από την πραγματική εγκληματικότητα,

⁸¹ Φιλίππου Φ., Έλληνες συγγραφείς, Συνολική αναφορά σε αυτούς που γοήτευσαν και δημιούργησαν μυθικούς αστυνομικούς και ντετέκτιβ, *Η καθημερινή*, Αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998, σσ. 22-23

όπως συμμορίες, εκβιασμούς, οργανωμένο έγκλημα, λαθρεμπόριο και παράνομα στοιχήματα.⁸²

A.4. Η «συνταγή»

Η ύπαρξη κάποιας μυστικής συνταγής για τη συγγραφή ενός αστυνομικού μυθιστορήματος που θα κερδίσει το αναγνωστικό κοινό, είναι ένα θέμα υποκειμενικό. Πολλοί πιστεύουν πως το «μυστικό» αυτό δεν υπάρχει, ενώ άλλοι στηρίζουν την ύπαρξη του στην επιτυχημένη σύνθεση ορισμένων στοιχείων. Παρακάτω παραθέτονται ορισμένες από τις σημαντικότερες θέσεις για το υπό συζήτηση ζήτημα.

Όπως λέει και η Patricia Highsmith «(...) όταν ένας συγγραφέας αφηγήματος αγωνίας γράφει για δολοφόνους και θύματα, για ανθρώπους που έχουν βρεθεί στον ίλιγγο αυτής της φοβερής δίνης γεγονότων, δε φτάνει να καταδείξει τη βαρβαρότητα και το αίμα. Πρέπει να προσπαθήσει να ρίξει φως στο μυαλό του ήρωα, να ενδιαφερθεί για τη δικαιοσύνη ή την απουσία της από τον κόσμο, για το καλό και το κακό, για την ανθρώπινη δειλία και το θάρρος – και όχι μόνο γιατί στρέφουν την υπόθεση προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Με δυο λόγια, οι χαρακτήρες που έχει επινοήσει πρέπει να μοιάζουν πραγματικοί».⁸³ Το 1928, ο S.S Van Dine⁸⁴ όρισε τους πρώτους κανόνες, προκειμένου μια αστυνομική ιστορία να θεωρείτο «πολιτικά ορθή»:

⁸² Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.13, 287-306, 310

⁸³ Χάισμιθ Π., *Πώς να γράψετε ένα μυθιστόρημα αγωνίας [και δράσης]*, δεύτερη έκδοση, εκδόσεις Πατάκη, μετάφραση Αγγελική Βασιλάκου, Δεκέμβριος 2012, Αθήνα, σελ.205

⁸⁴ Γκόλτσος Α., *Λέω, λες λέει: «Αστυνομική Λογοτεχνία» - Εννοούμε το ίδιο;*, πρώτη δημοσίευση τον Νοέμβριο 2009 στο Το τελευταίο ταξίδι – 11 νουάρ ιστορίες, εκδόσεις Μεταίχμιο, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress

- «Ο αναγνώστης πρέπει να έχει τις ίδιες πιθανότητες με τον ντετέκτιβ, αναφορικά με τη λύση του μυστηρίου. Η όποια ένδειξη πρέπει να αναφέρεται με σαφήνεια».
- «Όχι στα κόλπα με τον αναγνώστη, πέρα από αυτά που επιφυλάσσει ο εγκληματίας στον ντετέκτιβ».
- «Όχι στο ερωτικό στοιχείο (για τον ντετέκτιβ κυρίως)».
- «Ο ντετέκτιβ είναι από τους επίσημους ερευνητές, ποτέ ο ένοχος».
- «Ο ντετέκτιβ πρέπει να συμπεραίνει βάσει ενδείξεων».
- «Σε μια αστυνομική ιστορία θα πρέπει απλώς να υπάρχει ένα πτώμα».
- «Το πρόβλημα πρέπει να λυθεί με φυσιολογικό τρόπο».
- «Ο ντετέκτιβ είναι ένας, είναι ο από μηχανής θεός».
- «Ο ένοχος θα πρέπει να έχει παίξει ένα μάλλον σημαντικό ρόλο στην ιστορία».
- «Δεν είναι σωστό να επιλεγεί ο υπηρέτης ως ένοχος. Θα παραήταν εύκολο».
- «Θα πρέπει να υπάρχει ένας ένοχος».
- «Καμώρες, μαφίες και μυστικές εταιρείες δεν έχουν θέση σε μια αστυνομική ιστορία».
- «Η μέθοδος του φόνου και οι αντίστοιχες μέθοδοι έρευνας θα πρέπει να είναι ορθολογικές και επιστημονικά ακριβείς».
- «Η λύση στο μυστήριο θα πρέπει να είναι προφανής (ο αναγνώστης στο τέλος θα καταλάβει ότι ήταν μπροστά του η λύση)».
- «Ένα αστυνομικό μυθιστόρημα δεν πρέπει να περιέχει μακρές περιγραφές ούτε λογοτεχνικές ενασχολήσεις με πολύπλευρα ζητήματα ή υπεραναλύσεις των χαρακτήρων ή της ατμόσφαιρας».

- «Σε ένα αστυνομικό μυθιστόρημα ο επαγγελματίας εγκληματίας δεν έχει τύψεις».
- «Σε μια αστυνομική ιστορία, ποτέ ένα έγκλημα δεν πρέπει να αποδεικνύεται ότι ήταν ατύχημα ή αυτοκτονία».
- «Το κίνητρο σε όλα τα εγκλήματα πρέπει να είναι προσωπικό».
- «Ο συγγραφέας θα πρέπει να αποφεύγει στοιχεία, όπως την ανεύρεση του δράστη από τη γόπα του τσιγάρου».

Το 1929 η Λέσχη Αστυνομικών Συγγραφέων του Λονδίνου,⁸⁵ θέσπισε 10 «εντολές» για τη συγγραφή αστυνομικών μυθιστορημάτων (*“The 10 Commandments for Detective Novelists”*):

- «Ο εγκληματίας πρέπει να αναφέρεται στο αρχικό μέρος της υπόθεσης, αλλά δεν πρέπει να είναι κάποιος του οποίου τις σκέψεις επιτρέπεται στον αναγνώστη να παρακολουθήσει».
- «Υπερφυσικές καταστάσεις αποκλείονται ως αιτιολογικά φαινόμενα».
- «Δεν επιτρέπεται να υπάρχει πάνω από ένα μυστικό δωμάτιο ή διάδρομος σε κάθε ιστορία».
- «Δεν πρέπει να γίνεται χρήση κάποιου άγνωστου επιστημονικά δηλητηρίου, αλλά και ούτε η λύση να βασίζεται σε μια σχοινοτενή επιστημονική ανάλυση».
- «Στην υπόθεση δεν πρέπει να φιγουράρει κανένας Κινέζος»⁸⁶.

⁸⁵ Οι «δέκα εντολές» γράφτηκαν το 1929 από τον πατέρα Ronald Knox, μέλος της Λέσχης Αστυνομικής Λογοτεχνίας του Λονδίνου και υιοθετήθηκαν από αυτήν. Στην εν λόγω λέσχη υπήρξαν μέλη σχεδόν όλα τα γνωστά ονόματα της βρετανικής αστυνομικής λογοτεχνίας, όπως η Agatha Christie, Chesterton, κ.ά. Βλ. σχετικά Knox R. A., *The Ten Commandments for Detective Fiction, in the Best Detective Stories – First Edition*, 1939 και *The Old Palace*, Oxford, 28 February, 1929, του ίδιου, Βλ. επίσης στην επίσημη ιστοσελίδα της λέσχης www.ronaldknoxociety.com, Βλ. επίσης Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σσ.266-267

- «Κανένα ατύχημα (τυχαίο γεγονός) δεν πρέπει να βοηθά τον ντετέκτιβ στη λύση της υπόθεσης ούτε να επιβεβαιώνεται κάποια ακατανόητη διαίσθηση του».
- «Ο ντετέκτιβ ο ίδιος δεν πρέπει να είναι ο δολοφόνος».
- «Ο ντετέκτιβ πρέπει να αποκαλύπτει τα στοιχεία που ανακαλύπτει».
- «Ο ανόητος φίλος του ντετέκτιβ, ο κάθε Ουώτσον- ο αφηγητής-, δεν επιτρέπεται να κρύβει από τον αναγνώστη τις σκέψεις που περνάνε από το μυαλό, η νοητική του ικανότητα πρέπει να είναι ελαφρά, αλλά μόνο ελαφρά, κατώτερη από του μέσου αναγνώστη».
- «Απαγορεύεται να εμφανίζονται ξαφνικά στην τελική λύση δίδυμοι ή σωσίες, εκτός αν έχει προετοιμαστεί κατάλληλα ο αναγνώστης για την ύπαρξή τους».

Όλα τα παραπάνω «καθοδηγούν» τον εκάστοτε συγγραφέα πώς να γράψει ένα αστυνομικό μυθιστόρημα που να παραπέμπει αυτόματα τον αναγνώστη στην πραγματικότητα και να μη δημιουργεί ψεύτικες εικόνες που θα τον κουράσουν και δε θα τον κερδίσουν.

⁸⁶ Για την συγκεκριμένη θέση, δεν υπάρχει κάποιος ιδιαίτερος λόγος. Για να συμπεριληφθεί κινέζικη φιγούρα σε αστυνομική ιστορία, θα πρέπει να παραδεχτεί ο δυτικός κόσμος ότι στους “Celestial” (μάλλον κάνει αναφορά σε αυτούς που θεωρούν ότι οι Κινέζοι έρχονται από κάποιον άλλον πλανήτη και όχι από τη γη) «λείπει» η ηθική και περισσεύει η ευφυΐα. Όπως ο ίδιος αναφέρει: “*No Chinaman must figure in the story. Why this should be so I do not know, unless we can find a reason for it in our western habit of assuming that the Celestial is over-equipped in the matter of brains, and under-equipped in the matter of morals. I only offer it as a fact of observation that, if you are turning over the pages of a book and come across some mention of 'the slit-like eyes of Chin Loo', you had best put it down at once; it is bad. The only exception which occurs to my mind--there are probably others--is Lord Ernest Hamilton's 'Four Tragedies of Memworth.'*” Η συγκεκριμένη πρόταση ήταν χιούμορ του συγγραφέα, για το οποίο δέχτηκε αρνητικές κριτικές. Βλ. σχετικά Lord Hamilton E., Ronald Knox, *his Detective Fiction Decalogue and “The Four Tragedies of Memworth”*, (1928), posted at www.thepassingtramp.blogspot.gr/2011/12/ronald-knox-his-detective-fiction

Η Patricia Highsmith επιμένει ότι οι συγγραφείς αστυνομικών ιστοριών δε θα πρέπει να ακολουθούν διαρκώς το ίδιο ύφος στα έργα τους, μια και το «ίδιο μοτίβο», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, είναι κάτι που μπορεί να κουράσει τους αναγνώστες.⁸⁷ Πρόσθετα, η διορατικότητα είναι ένα απαραίτητο στοιχείο για τον συγγραφέα, προκειμένου το αποτέλεσμα που θα παράγει να είναι επιτυχημένο. Για τον συγγραφέα του αστυνομικού είδους το κυριότερο ζήτημα είναι να δημιουργήσει ένα συμπαθητικό και αρεστό ήρωα για το κοινό του. Για τον εγκληματία της ιστορίας όμως, η Patricia Highsmith υποστηρίζει πως ανταποκρίνεται περισσότερο το αναγνωστικό κοινό, όταν εκείνος αντιμετωπίσει τις συνέπειες του νόμου και έρθει αντιμέτωπος με τις ερινύες του⁸⁸ - μία συνταγή που η συγγραφέας γνωρίζει καλά, αφού είναι η δημιουργός του διάσημου Ripley.

Σύμφωνα με τον Πανούση, η συνταγή για μια καλή αστυνομική ιστορία πρέπει να περιλαμβάνει ισορροπία μεταξύ εκλογίκευσης και μυστηρίου, σωστή δόση φόβου, απόδοση δικαιοσύνης, λύση του μυστηρίου.⁸⁹ Ένα καλό δέσιμο της φαντασίας με την πραγματικότητα οδηγεί σε ένα πολύ καλό αποτέλεσμα.

Για την Τιτίνα Δανέλλη υπάρχει μυστική συνταγή που κρύβεται στο ταλέντο και στην αδιάκοπη ανάγνωση των καλύτερων λογοτεχνικών κειμένων. Απαιτείται μόχθος, απεριόριστος χρόνος και τεράστια επιμονή. Ο καλός συγγραφέας «...είναι εκείνος που τρέμει το χέρι του και η ψυχή του όταν παραδίδει το χειρόγραφό του και

⁸⁷ Χάισμιθ Π., *Πώς να γράψετε ένα μυθιστόρημα αγωνίας [και δράσης]*, ό.π., σελ.214

⁸⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.23

⁸⁹ Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Εγκλημα*, ό.π., σελ.120

ποτέ δεν είναι ευχαριστημένος από τον εαυτό του, γιατί συνεχώς ανεβάζει τον πήχη ψηλότερα».⁹⁰

A.5. Η αποδοχή της αστυνομικής λογοτεχνίας

Το αστυνομικό μυθιστόρημα συνάντησε αρκετές αρνητικές κριτικές, αφού δεν θεωρούνταν ένα λογοτεχνικό είδος, ενώ παράλληλα, του είχε αποδοθεί ο χαρακτηρισμός “yellowbacks”⁹¹, λόγω της κίτρινης επένδυσής του, εκπροσωπώντας το φτηνό ανάγνωσμα.⁹² Αν και ορισμένοι συγγραφείς και κοινό έχουν εκφέρει αρνητική γνώμη για τη λογοτεχνική αξία του είδους, εντούτοις αποτελεί μία καλή άσκηση για το μυαλό, επιδεικνύει λογοτεχνικές ικανότητες και ταυτόχρονα δίνει προσοχή στη λεπτομέρεια και στην επίλυση ενός προβλήματος.⁹³

Η σύγχρονη αστυνομική λογοτεχνία εμφανίζεται για τους οπαδούς της «ανανεωμένη», δεδομένου ότι θίγει σύγχρονα κοινωνικά θέματα.⁹⁴ Η Agatha Christie,

⁹⁰ Από τη συνέντευξη της Τιτίνας Δανέλλη στο ηλεκτρονικό περιοδικό diastixo.gr, δημοσιεύτηκε 1/8/2013

⁹¹ Η κίτρινη επένδυση των βιβλίων αυτών ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη από τους εκδοτικούς οίκους κατά την εποχή 1850-1900 κυρίως. Το χρώμα τραβούσε γρήγορα την προσοχή του αναγνώστη, είχαν ιδιαίτερα χαμηλή τιμή (συνήθως κόστιζαν μόνο δύο σελίνια) και μπορούσε να τα βρει κανείς ακόμα και σε σταθμούς επιβίβασης των τρένων. Η τιμή, βέβαια, δεν αντιπροσώπευε, τόσο την ποιότητα του έργου, όσο την ποιότητα του υλικού από το οποίο ήταν φτιαγμένα.

⁹² Μαρτινίδης Π., ό.π., σελ. 187. Βλ. επίσης, Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.9

⁹³ Knight S., The golden Age, in the *The Cambridge Companion to Crime fiction*, edited by Martin Priestman, Cambridge University Press, United Kingdom, 2003, p.88

⁹⁴ Πανούσης Γ., *Ενοχοι και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σελ.100

για παράδειγμα, έχει κατηγορηθεί ότι ασχολείται με έναν «μικρόκοσμο», στον οποίο οι πρωταγωνιστές της είναι από παντού και από όλους προστατευμένοι.⁹⁵

Στο ζήτημα εάν το αστυνομικό μυθιστόρημα είναι λογοτεχνικό είδος, ο Ανδρέας Αποστολίδης απαντά θετικά, διότι μέσα από αυτό, ο συγγραφέας εκφράζεται, σφραγίζει το δικό του ύφος και μαθαίνει κανείς γι' αυτόν.⁹⁶ Στο ίδιο ερώτημα ο Raymond Chandler απαντά πως απαιτείται μεγάλη προσπάθεια, ώστε το αποτέλεσμα που θα παραχθεί τελικά να είναι τέχνη και να ακολουθεί την τέχνη, η δυσκολία όμως αυτού του εγχειρήματος έγκειται στο γεγονός πως το κοινό, στο οποίο απευθύνεται αυτού του είδους η λογοτεχνία, είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και αδυνατεί να εκτιμήσει την αξία του.⁹⁷

Γενικότερα, το αστυνομικό μυθιστόρημα έχει δεχτεί κριτικές, αλλά έχει κερδίσει τόσο αμέτρητους φίλους, όσο και εχθρούς. Ορισμένα από τα επιχειρήματα όσων τάσσονται κατά, είναι τα εξής: το αστυνομικό μυθιστόρημα από τη φύση του δεν αφήνει ελεύθερο τον συγγραφέα να βάλει την προσωπική του σφραγίδα, διότι είναι πολύ «τυποποιημένο», άχρωμο, απρόσωπο και χρησιμοποιεί μία πολύ πρόχειρη γλώσσα.⁹⁸ Καθίσταται ως ένα υποδεέστερο λογοτεχνικό είδος. Αντίθετα, όσοι τάσσονται υπέρ αυτού, υποστηρίζουν πως είναι ανάλαφρο, άμεσο στον αναγνώστη και αποτυπώνει πλευρές της πραγματικότητας. Ο Γιάννης Ράγκος αναφέρει σχετικά, ότι η αστυνομική λογοτεχνία είναι «...το προσφορότερο λογοτεχνικό μέσο εγκάρσιας

⁹⁵ Οι υποθέσεις της έχουν να κάνουν κυρίως με αριστοκρατικές οικογένειες. Βλ. σχετικά, McKellar A., *Things fall Apart: Examining Definitions of Justice and Genre*, ό.π.

⁹⁶ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.35

⁹⁷ Όπως αναφέρεται στο Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.50

⁹⁸ Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.35

ανάλυσης του κοινωνικού σώματος και των δομών του». ⁹⁹ Έχει επίσης χαρακτηριστεί ως συνονθύλευμα σκέψης, έρευνας, λογοτεχνικής ικανότητας και ταλέντου για να ξεφεύγει από το κοινότυπο, ¹⁰⁰ ενώ συγχρόνως διαβάζεται χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες και «διδάσκει την υπεροχή της λογικής απέναντι στην παρόρμηση» ¹⁰¹. Ο Sartre, από την πλευρά του, επισημαίνει ότι ο κάθε συγγραφέας «δεν αμείβεται» αλλά «τρέφεται» από τις εκάστοτε ιστορικές συνθήκες, που τον κάνουν άλλοτε να κερδίζει και άλλοτε να χάνει. ¹⁰² Ο αναγνώστης ζει έντονες στιγμές και συναισθήματα καθώς οι σελίδες της αστυνομικής ιστορίας που έχει στα χέρια του αρχίζουν να ξετυλίγονται- ένα στοίχημα που έβαλε η αστυνομική λογοτεχνία και κέρδισε σχεδόν αβίαστα.

⁹⁹ Ράγκος Γ., *Αστυνομική Λογοτεχνία ή λογοτεχνία της παράβασης;*, βιβλιοθήκη Ελευθεροτυπίας, 24/7/2010, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress

¹⁰⁰ Αποστολίδης Α., *Το χθες και το σήμερα του αστυνομικού αφηγήματος*, στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας, στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com

¹⁰¹ Μαρτινίδης Π., *Περί αστυνομικών μυθιστορημάτων*, πρώτη δημοσίευση στην *Ελευθεροτυπία* στις 24/7/2010, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com

¹⁰² Sartre J.P., ό.π., σελ.117

B' μέρος – Sherlock Holmes

«Το όνομα μου είναι Sherlock Holmes. Δουλειά μου, να γνωρίζω όσα οι άλλοι αγνοούν. Σε κάθε περίπτωση, έμαθα να ζω από την εξυπνάδα μου, αν και συχνά κινδύνευε η ζωή μου (τρεις φορές από άντρες και μια από γυναίκα). Δε διαβάζω τίποτε άλλο πέρα από αστυνομικά ρεπορτάζ και ανάλογες στήλες σε εφημερίδες και περιοδικά, αν και το δικό μου στυλ είναι πολύ διαφορετικό από αυτό της βρετανικής αστυνομίας».¹⁰³

B.1.1. Ποιος είναι ο Sherlock Holmes

Το 1887 ο Arthur Conan Doyle δημοσιεύει στο περιοδικό “*Beeton's Christmas Annual*” τη «Σπουδή στο κόκκινο», την πρώτη ιστορία που θα κάνει γνωστό στο αναγνωστικό κοινό τον ντετέκτιβ Sherlock Holmes. Από εκείνη τη στιγμή πολλοί πίστεψαν πως ο ήρωας του Conan Doyle ήταν ένα πραγματικό πρόσωπο, γεγονός στο οποίο συνέβαλλαν οι μέθοδοι που ο ίδιος χρησιμοποιούσε¹⁰⁴ και θα παρουσιαστούν εκτενέστερα παρακάτω. Ο διάσημος ντετέκτιβ με χρονογράφο του τον φίλο και συγκάτοικο του, Watson είναι το αποτέλεσμα της έμπνευσης που άσκησε πάνω στον δημιουργό του, ο δόκτωρ Josef Bell, ο οποίος είχε την ικανότητα να κάνει διάγνωση στους ασθενείς του προτού καν αυτοί αναφέρουν

¹⁰³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι ορίζοντες, μτφ. Μπαρτζινόπουλος, Ε., 14^η χιλιάδα, 2005, σελ. 18

¹⁰⁴ Saler M., *As if : Modern Enchantment and the Literary Prehistory of Virtual Reality*, Oxford University Press, New York, 2012, pp. 106-107

από τί υποφέρουν.¹⁰⁵ Οι περιπέτειες του Sherlock Holmes αποτελούν ένα κράμα από ιστορίες δράσης, πλοκής και νοητικής συλλογιστικής (“*ratiocinative*”), χωρίς αυτό να μειώνει τη λογοτεχνική αξία του έργου.¹⁰⁶ Ο Holmes ενσαρκώνει τη φιγούρα του ιδανικού ορθολογιστή και αφοσιωμένου στην ιδέα της προόδου ντετέκτιβ, αν και ιδιότροπου.

Ο Sherlock Holmes ζούσε και δρούσε στο Λονδίνο του τέλους της βικτωριανής εποχής στο γνωστό διαμέρισμα της Baker street 221b, το οποίο κοσμούσαν από φωτογραφίες διάσημων εγκληματιών της εποχής του και που λόγω της δουλειάς του γνώριζε πολύ καλά. Η βρετανική πρωτεύουσα ασκούσε στον ντετέκτιβ ιδιαίτερη γοητεία με αποτέλεσμα να την εγκαταλείπει μόνο όταν το απαιτούσε κάποια νέα υπόθεση, που είχε αναλάβει. Στην ιστορία «*Ο εσωτερικός ασθενής*»¹⁰⁷ ο Watson αναφέρει την αγάπη του ήρωα για το Λονδίνο: «...Ούτε η εξοχή ούτε η θάλασσα ασκούσαν πάνω του την παραμικρή γοητεία. Του άρεσε να ζει ανάμεσα σε πέντε εκατομμύρια ψυχές, και να τρέχει στο άκουσμα της παραμικρής φήμης ή υποψίας κάποιου ανεξιχνίαστου εγκλήματος»¹⁰⁸. Έχει αφιερώσει τη ζωή του στη δίωξη του εγκλήματος, ακολουθώντας δικές του μεθόδους. Πολλές φορές φτάνει σχεδόν στο σημείο να παρακαλά να διαπραχθεί κάποιο έγκλημα, μόνο και μόνο για να βρει νόημα στη ανιαρή καθημερινότητα και να ασχοληθεί με αυτό που αγαπά.

Αναζητά συνεχώς τη δράση, ενώ η ροή της απλής καθημερινότητας, εκεί που κάποιους άλλους θα τους ηρεμούσε, αυτόν τον κάνει να πλήττει. Η πνευματική διέγερση είναι ο δικός του στόχος. Όταν δεν ασχολείται με κάποια υπόθεση, έστω και

¹⁰⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα 2005, 8^η χιλιάδα, σελ. 14

¹⁰⁶ Thompson J., *Fiction, Crime and Empire – clues to modernity and postmodernism*, Board of Trustees of the University of Illinois, 1993, p.4

¹⁰⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 183-204

¹⁰⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.184

ασήμαντη, τον συναντάμε να λέει σχετικά: «...Ο Λονδρέζος εγκληματίας είναι τρομερά ανιαρός άνθρωπος. (...) Κοίταξε έξω από το παράθυρο, Watson. Δες πως προβάλλουν ξαφνικά οι σιλουέτες και στη συνέχεια ξαναχάνονται μες στην ομίχλη. Ο κλέφτης ή ο δολοφόνος θα μπορούσε να κινηθεί μια τέτοια μέρα στο Λονδίνο, όπως η τίγρης στη ζούγκλα, αθέατος μέχρι να επιτεθεί, αλλά και αντιληπτός μόνο από το θύμα του...», όπως στην υπόθεση «Η περιπέτεια των σχεδίων Bruce Partington».¹⁰⁹

Παρά το ότι ο ήρωάς μας έλκεται από το έγκλημα και τάσσεται υπέρ της εξιχνίασής του, όπως θα φανεί παρακάτω, εντούτοις έχει και άλλα ενδιαφέροντα, όπως η κλασική μουσική και το θέατρο. Το πάθος του αυτό φαίνεται να αναδεικνύεται, όταν ο ίδιος παίζει ακούραστα βιολί και μάλιστα τις πιο ασυνήθιστες ώρες, προκειμένου να ξεφύγει από την καθημερινή ρουτίνα, που σύμφωνα με αυτόν δεν έχει τίποτα να του προσφέρει. Ιδιαίτερα στην ιστορία «Σπουδή στο κόκκινο»¹¹⁰, ο Holmes γνωστοποιεί ότι είναι βιολονίστας από χόμπι, ενώ ο φίλος του Dr Watson αναφέρεται στο ταλέντο του ντετέκτιβ στην ιστορία «Ο Σύνδεσμος των κοκκινομάλληδων»¹¹¹ ως «συνθέτης με σπάνιες ικανότητες». Η δημοσίευση μονογραφιών για θέματα που τον ενδιέφεραν, κατατάσσονταν στις υπόλοιπες ασχολίες του.¹¹² Ενδεικτικά, αναφέρονται οι σημαντικότερες μονογραφίες που είχε δημοσιεύσει ο Holmes σχετικά με τα διάφορα είδη καπνού και τα κρυπτογραφήματα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επέδειξε επίσης για το μποξ και την ξιφομαχία.¹¹³

Οι σπάνιες ικανότητες του ντετέκτιβ, που ο ίδιος γνώριζε πολύ καλά πως τις διέθετε, συχνά εξυμνούνται από τον φίλο του Watson, αφού αυτός ήταν και ο κύριος

¹⁰⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 8^η χιλιάδα, σσ. 112-113

¹¹⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 14^η χιλιάδα, σσ. 25-162

¹¹¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 324-350

¹¹² Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 16

¹¹³ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 39

σκοπός της δημοσίευσης των περιπετειών του. Πολλές φορές, ο Holmes απολάμβανε τα οφέλη που είχαν να του προσφέρουν τα ιδιαίτερα χαρίσματά του, αυτά της παρατήρησης και της αφαίρεσης, με αποτέλεσμα να είχε δημιουργήσει μία αξιόλογη περιουσία, που τη σπαταλούσε στον τζόγο.¹¹⁴ Βέβαια, ο τζόγος δεν ήταν εθισμός για τον Holmes αλλά μια κερδοφόρα ασχολία, που αποδείκνυε παράλληλα και τα ταλέντα του. Γενικότερα όμως, ο τζόγος ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένος τη βικτωριανή περίοδο και κυρίως τα στοιχήματα ιπποδρόμου, στα οποία ενέδιδε και ο ήρωας μας.¹¹⁵

Ο Holmes ήταν αρκετά εγωπαθής και αγαπούσε τα κολακευτικά λόγια. Η ιδέα να προκαλεί τον θαυμασμό των άλλων μέσω της επίδειξης των ικανοτήτων του, τον γοήτευε. Η κοινωνικότητα φαίνεται να μην συμπεριλαμβάνεται στα χαρακτηριστικά του. Αυτά τα στοιχεία επιβεβαιώνονται και από τον Watson στην ιστορία «Σπουδή στο κόκκινο».¹¹⁶ Όπως ο ίδιος λέει στον Watson στην ιστορία “*The Gloria Scott*”¹¹⁷, ποτέ δεν ήταν ιδιαίτερα κοινωνικός τύπος. Ο εκκεντρικός και δύσκολος χαρακτήρας του συμπληρώνεται όταν δει κανείς τις υπόλοιπες συνήθειες του. Χαρακτηριστικά παρατίθενται τα λόγια του Watson στην ιστορία «*Το τελετουργικό των Μασγκρέιβ*»¹¹⁸, στην οποία αναφέρεται ότι: «(...) όταν βρω κάποιον που φυλάει τα πούρα του στο δοχείο για τα κάρβουνα, τον καπνό του στο βάθος μιας παντόφλας, και την αναπάντητη

¹¹⁴ Karlson K., Holmes The Gambler: or a few trifling observations on the Master's income sources, in the *Adventuresses of Sherlock Holmes*, New York, 2001, p.1, at the www.sherlockian.net

¹¹⁵ D. C. Itzkavitz, Gambling, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Routledge Revivals, New York, 1988, pp. 318-319

¹¹⁶ Βλ. σχετικά, Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.25-162, 98, 275. Βλ. επίσης, Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 44

¹¹⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 97-120

¹¹⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.121-141

αλληλογραφία του καρφωμένη μ' ένα σουγιά, στο ξύλινο ράφι πάνω από το τζάκι του, τότε αρχίζω να σκέφτομαι πόσο εξαιρετικά επιμελής είμαι...»¹¹⁹.

Υιοθετεί και παρουσιάζει τον δικό του τρόπο σκέψης και προσέγγισης γύρω από τις εγκληματικές υποθέσεις, έναν τρόπο που σαγηνεύει τον αναγνώστη και δίνει την εντύπωση ότι απέχει πολύ από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η Αστυνομία του Λονδίνου της εποχής, όπου δρα ο ντετέκτιβ. Ο ήρωας επίσης έχει να επιδείξει ιδιαίτερες ικανότητες υποκριτικής, καθώς πολλές φορές χρησιμοποιεί μεταμφιέσεις προκειμένου να διευκολύνει το έργο της παρακολούθησης του υπόπτου. Ως γνήσιος μελετητής του εγκλήματος, ο Holmes μπορεί να αναγνωρίσει ένα τέλεια σχεδιασμένο έγκλημα και να εκφράσει το θαυμασμό του για τον ευφυή δράστη του. Χωρίς αυτό να στερεί ποιότητα και ενέργεια στην καταδίωξη του εγκλήματος, συχνά εκφράζει τον σεβασμό του για την ευφυΐα των αντιπάλων του, επαινώντας τον τρόπο σκέψης και τη δημιουργικότητά τους,¹²⁰ με την τέλεια εκτελεσμένη πράξη να είναι μία ένδειξη «φινέτσας». Στην ιστορία «*Το τελευταίο πρόβλημα*»¹²¹, ο Holmes αναφέρει για τον καθηγητή Moriarti, έναν επικίνδυνο εγκληματία: «*Μία εγκληματική ροπή υπήρχε στο αίμα του, που αντί να εκφυλιστεί, ενισχύθηκε και έγινε ασύγκριτα πιο επικίνδυνη εξαιτίας των σπάνιων πνευματικών του ικανοτήτων*», ενώ λίγο νωρίτερα τον αποκαλεί «*μεγαλοφυΐα*»¹²².

B.1.2. Ο Sherlock Homes και το γυναικείο φύλο

Διαβάζοντας κανείς το πλήρες έργο του Arthur Conan Doyle για τον Sherlock Holmes, εύκολα μπορεί να καταλήξει στο συμπέρασμα πως ο ήρωάς του δεν

¹¹⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 121

¹²⁰ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 122

¹²¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 264-284

¹²² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 267, 268

συμπαθούσε τις γυναίκες.¹²³ Η λογική που τον κατευθύνει και καθορίζει όλες του τις ενέργειες δεν αφήνει περιθώρια για την ανάδειξη μιας συναισθηματικής πλευράς του και τη δημιουργία μιας ερωτικής σχέσης. Λόγω της ιδιαίτερης ιδιοσυγκρασίας του, ήταν ένας άνθρωπος που δεν εξέφραζε εύκολα τα συναισθήματά του ακόμη και στον πιο κοντινό του φίλο, τον Watson – κάτι που δεν επέτρεπε ούτε η δουλειά του αλλά ούτε και το μορφωτικό του επίπεδο.

Χαρακτηριζόταν ειδικότερα από μια ανικανότητα να κατανοήσει τα συναισθήματα μιας γυναίκας, ενώ δεν δίσταζε να τα αγνοήσει, προκειμένου να φτάσει στη λύση της υπόθεσης που τον απασχολούσε. Σε καμία ιστορία που να πρωταγωνιστεί, δεν έχει συνάψει στενές σχέσεις με μία γυναίκα (πλην μίας περίπτωσης που θα παρουσιαστεί παρακάτω), μολονότι γνωρίζει οτιδήποτε τις αφορά, όπως αρώματα, διότι αυτά αποτελούν στοιχεία, που ενδεχομένως φανούν χρήσιμα σε κάποια έρευνά του.¹²⁴ Η γυναίκα για τον Holmes φαίνεται να αποτελεί ένα δυσανάγνωστο βιβλίο ή ένα υποκείμενο, του οποίου η δράση δύσκολα εξηγείται. Τη μόνη γυναίκα που φαίνεται να θαυμάζει, είναι η Irine Adler μια εκβιάστρια, η οποία συνδυάζει ευφυΐα και πονηριά. Στην ιστορία *«Το Σήμα των τεσσάρων»*¹²⁵ ο διάσημος ντετέκτιβ αναφέρει ενδεικτικά πως *«Η αγάπη όμως είναι κάτι το συναισθηματικό και οτιδήποτε το συναισθηματικό αντιτίθεται στην ψυχρή λογική, που τοποθετώ πάνω από καθετί άλλο. Ποτέ δε θα παντρευόμουν, για να μη θολώσω την κρίση μου»*¹²⁶. Η διευκρίνιση όμως για το υπό συζήτηση θέμα έρχεται από τον Watson, ο οποίος στην ιστορία *«Ένα σκάνδαλο στη Βοημία»*¹²⁷ ισχυρίζεται ότι *«Όλα τα συναισθήματα και ιδιαίτερα αυτό της αγάπης, ήταν ξένα προς τον ψυχρό, ακριβή, αλλά θαυμαστά*

¹²³ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 155

¹²⁴ Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, ό.π., p. 43-44

¹²⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 163-294

¹²⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 292

¹²⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 296-323

ισορροπημένο νου του»¹²⁸. Στην ιστορία «*Η περιπέτεια της δεύτερης κηλίδας*»¹²⁹ αναφέρει στον Watson ότι «... *Η πιο ασήμαντη ενέργεια μιας γυναίκας μπορεί να χρειάζεται τόμους για να αναλυθεί, ή η πλέον ασυνήθιστη συμπεριφορά της μπορεί να εξαρτηθεί από μια φουρκέτα ή ένα ψαλίδι για μπούκλες*»¹³⁰. Η παραπάνω άποψη μπορεί να μην καταδεικνύει βέβαια ότι ο Holmes περιφρονούσε τις γυναίκες. Φυσικά, όταν αυτό εξυπηρετούσε και του απέφερε όφελος, ήταν σε θέση να δημιουργήσει εξαιρετικές σχέσεις μαζί τους. Στην ιστορία «*Η περιπέτεια του Τσαρλς Ογκάστους Μίλβερτον*»¹³¹, φτάνει στο σημείο να αρραβωνιαστεί την καμαριέρα του εκβιαστή μεταμφιεσμένος σε υδραυλικό. Ο στόχος αυτής της ενέργειας είναι η αποκάλυψη του δράστη.

Πάντως η ιδανική γυναίκα για τον Σέρλοκ Χόλμς είναι αυτή που συνδυάζει ομορφιά, ευφυΐα και αξιόλογο πνεύμα. Αυτό είναι το περιεχόμενο μιας αξιοθαύμαστης και όχι μιας κοινής γυναίκας.

B.2. Sherlock Holmes και ναρκωτικά

Χαρακτηριστικό στοιχείο της αστυνομικής λογοτεχνίας είναι το στοιχείο του χάους στην προσωπική ζωή του ήρωα, ενώ παράλληλα γεννιέται η ανάγκη να βάλει τον κόσμο σε μια τάξη, καθώς αδυνατεί να τον κατανοήσει όπως αυτός είναι.¹³² Το χάος αντιπροσωπεύει τις μη σταθερές κοινωνικές και προσωπικές σχέσεις, την αδιαφορία για ό,τι γίνεται γύρω του και δεν αφορά τη δουλειά του ή την

¹²⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.296

¹²⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 507-536

¹³⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.520

¹³¹ Βλ. σχετικά, Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 12^η χιλιάδα,, σσ. 371-389, 507-536

¹³² Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.56

ακαταστασία στον προσωπικό του χώρο. Τα ναρκωτικά μπαίνουν στη ζωή του Sherlock Holmes για να ξεφύγει από τη μονότονη καθημερινότητα που τον περιβάλλει και για να ξεχάσει ότι εκτός δουλειάς δεν έχει ενδιαφέροντα που να προκαλούν την ενασχόλησή του. Χρησιμεύουν ως τα μέσα, με τα οποία προσδιορίζει τη θέση του στον κόσμο, έτσι όπως αυτός τον αντιλαμβάνεται – ανιαρό. Με τον τρόπο αυτό προσπαθεί να κερδίσει και να καθιερώσει τη δική του θέση στον κόσμο.

Η σχέση του με τα ναρκωτικά αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός. Σε κανένα έργο όμως του Doyle που να αναφέρεται στις περιπέτειες του Holmes δεν αναφέρεται το στοιχείο της στέρησης. Παρόλα αυτά η συστηματική χρήση ουσιών από τον ντετέκτιβ αποτυπώνεται σε διάφορες σκηνές, με την χαρακτηριστικότερη να είναι αυτή που περιγράφεται στην ιστορία *«Το σήμα των τεσσάρων»*¹³³, για *«...το νευρώδες μπράτσο, που ήταν κατατρυπημένο από αναρίθμητες βελονιές»*¹³⁴, ενώ στην ιστορία *«Η περιπέτεια του εξαφανισμένου παίκτη»*¹³⁵ η συνήθεια των ναρκωτικών για εκείνον χαρακτηρίζεται ως *«μανία των ναρκωτικών»*.

Στο έργο του Doyle η χρήση διαφόρων ουσιών, όπως η μορφίνη, η κοκαΐνη και το όπιο φαίνεται να εξυπηρετούσε ένα και μόνο σκοπό - η φυγή από τη *«βαρετή καθημερινότητα»*, σύμφωνα με τον ίδιο τον Holmes. Στην ιστορία *«Το σήμα των τεσσάρων»*¹³⁶ εκφράζει πως δεν αποδίδει μεγάλη σημασία στον εθισμό του στα ναρκωτικά. Πιο συγκεκριμένα αναφέρει: *«...Δώσε μου προβλήματα, δώσε μου δουλειά, δώσε μου το πιο δυσνόητο κρυπτογράφημα ή την πιο πολύπλοκη ανάλυση και είμαι στο στοιχείο μου. Τότε δε μου χρειάζονται τεχνητά διεγερτικά. Αλλά δεν αντέχω*

¹³³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.163-294

¹³⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.164

¹³⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ . 458-480

¹³⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.163-294

την ανία. Αναζητώ πνευματική διέγερση»¹³⁷. Στην ιστορία «Το κίτρινο πρόσωπο»¹³⁸, ο Watson αναφέρει για τη χρήση κοκαΐνης του Holmes: «...Με εξαίρεση τη σποραδική χρήση κοκαΐνης, δεν είχε άλλες αδυναμίες και κατέφευγε στο ναρκωτικό μόνο και μόνο για να αντιδράσει ενάντια στη μονοτονία της ζωής όταν δεν του παρουσιάζονταν συναρπαστικές υποθέσεις και οι εφημερίδες δεν έγραφαν τίποτα το ενδιαφέρον»¹³⁹. Ο εθισμός του έρχεται να καλύψει την απραγία και τη στασιμότητα του νου, χωρίς να ανάγεται σε ιδιαίτερη ανάγκη και να επηρεάζει το έργο του ντετέκτιβ. Η αναγκαιότητα χρήσης ουσιών έρχεται όταν δεν ασχολείται με κάποια υπόθεση, ενώ ταυτόχρονα η χρήση είναι συνειδητή επιλογή και όχι υποκινούμενη από «ανάγκη».

Ο φίλος του Watson παρουσιάζεται ως το πρόσωπο που προσπαθεί να τον «συνετίσει» και να τον κάνει να διακόψει τη χρήση. Σε πολλές από τις ιστορίες φαίνεται να κάνει έντονες παρατηρήσεις στο ντετέκτιβ για το θέμα των ναρκωτικών: «...Μα για σκέψου το! (...) Μέτρα τη ζημιά! Μπορεί να διεγείρεται και να καθαρίζει το μυαλό σου, όπως λες, αλλά είναι μια παθολογική και φθοροποιός διαδικασία, που συνεπάγεται μεταβολές των ιστών και μπορεί να σου αφήσει μόνιμη αναπηρία. Σίγουρα το παιχνίδι δεν αξίζει το αντίτιμο που ίσως πληρώσεις. Είναι δυνατόν για μια παροδική και μόνο απόλαυση να διακινδυνεύεις να χάσεις τις μεγάλες δυνάμεις με τις οποίες είσαι προικισμένος;»¹⁴⁰. Η αντίθεση του Watson σε αυτό το «ρεύμα» της εποχής του όσων αφορά τη χρήση ουσιών δείχνει μια πρωτοπορία, αν ληφθεί υπόψη πως η χρήση τους ήταν ανεκτή από μεγάλο μέρος της βρετανικής κοινωνίας, ενώ παράλληλα δεν στηρίζεται στον παράνομο χαρακτήρα της πράξης αλλά στο φθοροποιό στοιχείο της. Την περίοδο εκείνη η χρήση ναρκωτικών ουσιών ήταν διαδεδομένη και νόμιμη στην

¹³⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 165

¹³⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.56-76

¹³⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 56-57

¹⁴⁰ Βλ. σχετικά στην ιστορία «Το σήμα των τεσσάρων», Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.165

Αγγλία, αφού πολλές ουσίες συνταγογραφούνταν από τα φαρμακεία. Γνωστό ήταν το “*Lau danum*”, ένα μίγμα αλκοόλ και οπίου αλλά και η ηρωίνη. Η κοκαΐνη, για παράδειγμα, συνταγογραφούνταν από γιατρούς και φαρμακοποιούς για την αντιμετώπιση της μελαγχολίας, όπως ακριβώς στην περίπτωση του Sherlock Holmes.¹⁴¹ Φαίνεται ότι η αντίδραση του Watson στη χρήση ουσιών του Holmes αντιτίθεται στην ελεύθερη και νόμιμη διακίνηση και χρήση ομοίων ουσιών, που λειτουργούσαν ως παυσίπονα ή διεγερτικά.

Η ευρεία διάδοση και χρήση των ναρκωτικών ουσιών τη βικτωριανή εποχή έφερε έντονες αντιδράσεις στους πολιτικούς κύκλους, με κύριο αίτημα την αντιμετώπιση του ζητήματος, καθώς η χρήση ήταν αλόγιστη και οι θάνατοι αυξημένοι, όταν τέτοιες ουσίες δεν χορηγούνταν μόνο από τα φαρμακεία αλλά και από άλλους εμπόρους, κομμωτές, βιβλιοπώλες.¹⁴²

Ο Doyle, γενικά, δεν είναι ο μόνος εκπρόσωπος της αστυνομικής λογοτεχνίας που κάνει χρήση διαφόρων παράνομων μέσων στις ιστορίες του, αλλά αυτό φαίνεται να είναι στοιχείο που χρησιμοποιεί γενικότερα η αστυνομική λογοτεχνία. Το παράδειγμα του Holmes ακολουθεί και ο συγγραφέας Dashiell Hammett, ο οποίος στις ιστορίες του χρησιμοποιεί το αλκοόλ και τα ναρκωτικά. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από την ιστορία του «*Το χρυσό πέταλο*» είναι το εξής: «...*Να σου δώσω*

¹⁴¹ Βλ. σχετικά, Matthew Sweet, *Sex, drugs and Music Hall*, at [bbc website www.bbc.co.uk/history/british/victorians](http://bbc.co.uk/history/british/victorians), last updated on 2011/02/17. Βλ. επίσης, Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, ό.π., p. 42-43 και Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 234

¹⁴² Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των ναρκωτικών, λοιπόν, πραγματοποιήθηκε το 1868 το “*Poisons and Pharmacy Act*”, όπου επικεντρώθηκε στο ζήτημα της αποκλειστικής πώλησης αυτών των ουσιών από φαρμακοποιούς, κίνηση η οποία δεν απέφερε κανένα αποτέλεσμα, αφού οι θάνατοι δεν μειώθηκαν. Αντιθέτως, το ομώνυμο πρόγραμμα του 1908, είχε ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Βλ. σχετικά, Parssinen M. Terry, *Secret Passions, Secret Remedies, Narcotic drugs in British Society 1820-1930*, Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, pp. 68-74

μια ρουφηξιά κοκαΐνης, αν προτιμάς.(...) Ετοίμασε ένα κομμάτι όπιο και συνεχίσαμε το πάρτι μας. Αυτός ρούφαγε το ναρκωτικό του και εγώ τελείωνα το αλκοόλ μου, χωρίς κανείς μας να εγκαταλείπει την προσπάθεια του να κάνει τον άλλο να μιλήσει για τον εαυτό του».¹⁴³

B.3.1. «Η μέθοδος των συλλογισμών» (“Deduction theory”) και της παρατήρησης (observation)

Ο Άιλι Νόργουντ αναφερόμενος στον Holmes, είπε: «...Τίποτε δεν τον ταραάζει, και αντιλαμβάνεται με τη διαίσθηση του πράγματα τα οποία δεν αποκαλύπτει, αλλά τα διατηρεί σε απόλυτη αδράνεια, μέχρι τη στιγμή που θα κληθεί να αποδείξει τις έξοχες ικανότητες του στην έρευνα».¹⁴⁴ Η παρατήρηση¹⁴⁵ και η μέθοδος των συλλογισμών¹⁴⁶ είναι οι μέθοδοι που εφαρμόζει και συνεχώς ο Holmes εξελίσσει, διαφοροποιώντας τον από τους υπόλοιπους που ασχολούνται με τη δίωξη του

¹⁴³ Όπως αναφέρεται στο Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.176

¹⁴⁴ Όπως αναφέρεται στο Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σσ. 294-295

¹⁴⁵ Η μέθοδος της παρατήρησης γενικότερα αποτελεί μία αμφισβητήσιμη διεργασία, επειδή βασίζεται στην υποκειμενική κρίση. Για ορισμένους ερευνητές καθιστά ένα σημαντικό εργαλείο στη διερεύνηση και ανάλυση στοιχείων της κοινωνικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τον Jim Bogen, η μέθοδος αυτή σημαίνει «...να βλέπεις, να ακούς, να αγγίζεις, να γεύεσαι, να μυρίζεις, να δίνεις προσοχή σε λεπτομέρειες». Μόνο όταν «κοιτάζει σωστά» ο ερευνητής αυτά τα στοιχεία μπορεί να φτάσει στην αλήθεια. Ο Sherlock Holmes ασπάζονταν τη συγκεκριμένη προσέγγιση κατά το χειρισμό των αστυνομικών του υποθέσεων για να φτάσει στην εξιχνίαση του εγκλήματος, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τον τρόπο δράσης του σε κάθε μία από τις περιπτώσεις που εξέταζε. Βλ. σχετικά, Bogen J., *Theory and Observation in Science*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Spring ed.2013, first published Jan.2009, ed. Edward N. Zalta. Διαθέσιμο στην www.plato.stanford.edu/entries/science-theory-observation/

¹⁴⁶ Σημειώνεται, πως ο ήρωας του Conan Doyle, Sherlock Holmes, είχε εκδώσει σχετική μονογραφία για την εν λόγω θεωρία, με τίτλο “The Science of Deduction, by Sherlock Holmes”, στην οποία υποστήριζε τη σημαντικότητα και την επιστημονική αξία της «εφεύρεσής» του. Βέβαια, η εν λόγω μέθοδος δεν ανακαλύφθηκε από τον ντετέκτιβ. Σήμερα, διατηρείται σχετική ιστοσελίδα (υποτίθεται από τον ίδιο τον ντετέκτιβ): www.thescienceofdeduction.co.uk/

εγκλήματος στο χώρο της λογοτεχνίας. Είναι το στοιχείο εκείνο που τον οδηγεί σε ανώτερη θέση και τον καθιστά αυθεντία στο επάγγελμά του, δεδομένου μάλιστα, ότι πρόκειται και για μια λογική διαδικασία που ο ίδιος έχει ανακαλύψει. Θεωρητικά, η επιστημονική μέθοδος της απαγωγής¹⁴⁷ (ή της αφαίρεσης) είναι μια «συμπερασματική» μέθοδος που χρησιμοποιεί λογικές ακολουθίες και παρατηρήσεις.¹⁴⁸ Ο ίδιος, ένα άτομο με συγκεκριμένο τρόπο σκέψης, θεωρεί τη μέθοδο αυτή επιστημονική και όχι ένα κοινό έργο, ενός κοινού αστυνομικού ή ντετέκτιβ που καταδιώκει το έγκλημα. Πιο ειδικά, ο Holmes ενεργεί ακολούθως:

- Σε πρώτο επίπεδο, σχηματίζει μία πρώτη θεωρία για το μυστήριο που έχει αναλάβει τη στιγμή που έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή μαζί του.
- Στη συνέχεια, εξετάζει τις υποθέσεις που «παράγονται» από την αρχική του θεωρία.
- Κατά τη διάρκεια της έρευνας, παρατηρεί τα πάντα, ακόμα και τις πιο ασήμαντες λεπτομέρειες.

¹⁴⁷ Η μέθοδος της απαγωγής συνιστά μία συλλογιστική επεξεργασία μετάβασης από το γενικό στο ειδικό μέρος (από γενικές προτάσεις, σε ειδικά συμπεράσματα), καθιστώντας με αυτόν τον τρόπο ένα μέσο για τη διερεύνηση της αλήθειας. Προκύπτει από την παρατήρηση, προκειμένου να διαπιστωθούν σχέσεις ή φαινόμενα. Είναι μια συμπερασματική διαδικασία και θεωρείται ένας από τους ασφαλέστερους τρόπους εύρεσης της αλήθειας. Η διαδικασία αυτή είτε θα επιβεβαιώσει, είτε θα απορρίψει τη θεωρία. Βλ. σχετικά, Ρόζενταλ Μ και Γιούντιν Π., *Φιλοσοφικό Λεξικό*, μτφ. Στεφάνου Π., εκδ.Κ. Αναγνωστίδης, Αθήνα 1963, σελ.138, Βλ. επίσης, Ήνιτσεφ Α. & Φεντοσέγιεφ Π., *Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, ό.π., σσ. 156-157 και Αναπολιτάνος Δ., λήμμα «παραγωγή (απαγωγή)», *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό λεξικό*, τόμος δ', εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, Αθήνα, σσ. 143-144

¹⁴⁸ Bara G. B., Bucciarelli M., Lombardo V., *Model theory of deduction: a unified computational approach*, Cognitive Science 25, 2001, pp. 840-841, Βλ. επίσης, Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2004, Αθήνα, σελ.23, και Αναπολιτάνος Δ., λήμμα «παραγωγή (απαγωγή)», *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό λεξικό*, τόμος δ', εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, Αθήνα, σσ. 143-144

- Η άνωθεν παρατήρηση θα του επιβεβαιώσει ή όχι τη θεωρία του.
- Τέλος, αφού αποκλείσει όλες τις απίθανες απαντήσεις και λύσεις στο πρόβλημα, οτιδήποτε μένει «πρέπει» να είναι η αλήθεια.

Η εν λόγω μέθοδος αντλείται από την ορθολογιστική προσέγγιση και μέσω λογικών αναλύσεων των δεδομένων, οδηγεί στην κατανόηση και ερμηνεία φαινομένων μέσα από τη σύνθεσή τους.¹⁴⁹ Η μέθοδος αυτή ταιριάζει απόλυτα στο πολυπληθές και χαοτικό Λονδίνο.¹⁵⁰ Όπως ο ίδιος αναφέρει, «...Όπως όλες οι τέχνες, έτσι και η στοχαστική επιστήμη της συλλογιστικής και της ανάλυσης απαιτεί πολύ χρόνο, καθώς και επιμονή, υπομονή και μελέτη ατελείωτη. (...) Έτσι, ο ειδικός της με την πρώτη ματιά που θα ρίχνει σε έναν συνάνθρωπό του, οφείλει να ξεχωρίζει την ιστορία του, καθώς και το επάγγελμά που ασκεί εκείνος και την τάξη στην οποία ανήκει...»¹⁵¹ και στην ιστορία «*Ασημένια φλόγα*»¹⁵² αναφέρει επίσης σχετικά: «...Η δυσκολία είναι να απομονώσεις το πλαίσιο των γεγονότων, των απόλυτα αναμφισβήτητων γεγονότων, από τους σχολιασμούς των θεωρητικών και των δημοσιογράφων. Κατόπιν, έχοντας εξασφαλίσει αυτή τη στέρεη βάση, το καθήκον μας είναι να διαπιστώσουμε ποια συμπεράσματα μπορούν να βγουν και ποια είναι τα συγκεκριμένα στοιχεία γύρω από τα οποία στρέφεται το μυστήριο»¹⁵³. Στην ιστορία «*Τα πέντε κουκούτσια του πορτοκαλιού*»¹⁵⁴ ισχυρίζεται ότι «...Ο ιδανικός στην αξιοποίηση της λογικής του άνθρωπος (...) στην περίπτωση που έχει στα χέρια του ένα μεμονωμένο γεγονός, πρέπει να αντλήσει απ' αυτό όχι μόνο όλη την αλυσίδα των γεγονότων τα οποία οδήγησαν σ' αυτό, αλλά και όλα τα αποτελέσματα που λογικά

¹⁴⁹ Βάρσος Γ., *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, ό.π., σελ.179

¹⁵⁰ Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, ό.π., p.59

¹⁵¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.21

¹⁵² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 27-55

¹⁵³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 28-29

¹⁵⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 400-421

πρέπει να προκύψουν»¹⁵⁵. Ο ίδιος στην ιστορία «*Η περιπέτεια του βρικόλακα από το Σάσεξ*»¹⁵⁶ εξηγεί στον Watson τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος οδηγείται σε συμπεράσματα: «...Είναι ασφαλώς λεπτή, (...) αλλά δεν τη βρίσκω καθόλου πολύπλοκη. Είναι μια υπόθεση απλής λογικής αφαίρεσης, αλλά, όταν αυτή η λογική αφαίρεση επιβεβαιώνεται, σημείο προς σημείο, από μια σειρά ανεξάρτητα γεγονότα, τότε το υποκειμενικό καθίσταται αντικειμενικό και μπορούμε ν' αποφανθούμε με ασφάλεια ότι έχουμε φτάσει στο στόχο μας», ενώ λίγο παραπάνω αναφέρει πως «...διαμορφώνει κανείς θεωρίες και περιμένει από τον χρόνο ή την πληρέστερη γνώση των πραγμάτων να επιβεβαιωθούν ή να διαψευστούν»¹⁵⁷. Πρόκειται για μία μέθοδο που απαιτεί φαντασία και ρεαλισμό.

Βέβαια, η εγκυρότητα του συμπεράσματος είναι σχετική, δεδομένου ότι η “deduction theory” βασίζεται στη σωστή «τοποθέτηση» των λογικών υποθέσεων και το αληθές και έγκυρο αποτέλεσμα εξαρτάται από την υπευθυνότητα και την επιστημονικότητα του ερευνητή. Ο Holmes, από την πλευρά του, λαμβάνει πολύ σοβαρά υπόψη τη μέθοδό του, χαρακτηρίζοντάς τη, ανώτερη τέχνη που κανείς δεν μπορεί να φτάσει, τουλάχιστον όχι τόσο απλά. Εξαιρεί τον εαυτό του από τον κόσμο του μυθιστορήματος, κρίνοντας τον Dupin του Edgar Allan Poe: «...Δε φανταζόμουν ότι μπορεί να υπήρχαν τέτοιοι άνθρωποι έξω από τα μυθιστορήματα. (...) Κατά τη γνώμη μου, ο Dupin ήταν πολύ κατώτερος τύπος. Εκείνο το κόλπο του, να παρεμβληθεί στις σκέψεις των φίλων του με μια καίρια παρατήρηση ύστερα από σιγή ενός τετάρτου, είναι πολύ επιδεικτικό. Βέβαια, είχε κάποια αναλυτική ικανότητα, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν ήταν το φαινόμενο, που ήθελε να πιστεύει ο Πόου».¹⁵⁸

¹⁵⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.413

¹⁵⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 335-354

¹⁵⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.344

¹⁵⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π.,σελ.45

Ο Nick Rennison χαρακτηρίζει «την τέχνη της παρατήρησης» του Holmes ως «ένα από τα μεγαλύτερα χαμένα αριστουργήματα της εγκληματολογίας».¹⁵⁹ Η δημοσίευση της δουλειάς του μέσω των υποθέσεων που αναλάμβανε, ήταν καλοδεχούμενη από πλευράς του, καθώς ήθελε να μείνει γνωστός για το επιστημονικό του έργο. Ένα έργο που του προσδίδει ο ίδιος επιστημονική αξία, αφού κάνει λόγο για «επιστημονική χρήση της φαντασίας»¹⁶⁰. Αυτόματα μεταφερόμαστε σε αυτό που ο Wright Mills ονόμασε «κοινωνιολογική φαντασία», σύμφωνα με τον οποίο προσφέρει τη δυνατότητα στον άνθρωπο να κατανοήσει και να γίνει μέρος των όσων συμβαίνουν γύρω του, ενώ παράλληλα το κοινό περνά από την «αδιαφορία στην ενεργό συμμετοχή».¹⁶¹ Στο έργο του Doyle η συμμετοχή αυτή είναι έντονη, αφού ο αναγνώστης «δένεται» με τον ήρωα και λαμβάνει μέρος στη σταδιακή αποκάλυψη του ενόχου. Με την «κοινωνιολογική φαντασία», είμαστε σε θέση να ανακαλύψουμε τον τρόπο σύνδεσης της βιογραφίας και της ιστορίας.¹⁶² Έτσι και στο έργο του Conan Doyle μπορεί κανείς να αντλήσει πηγές για τον ίδιο τον συγγραφέα αλλά και για την κοινωνία στην οποία έζησε.

Η Laura Snyder γράφει στο περιοδικό *Endeavour* το 2004 ότι ο Sherlock Holmes ήταν αυτός που μέσα από τις περιπέτειες του παρουσίασε για πρώτη φορά «την επιστήμη της ανίχνευσης - ανακάλυψης του εγκληματία – “the science of criminal detection”». Μπορεί να μην ήταν αυτός που έκανε κάποια επιστημονική

¹⁵⁹ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 297

¹⁶⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.61

¹⁶¹ Mills W., *Η κοινωνιολογική φαντασία*, τίτλος πρωτοτύπου *The Sociological Imagination*, μτφ. Ν. Μακρυνικόλα και Σ. Τσακνιάς, επιμ. Γ. Η. Χάρης, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985, σσ.12-14

¹⁶² Mills W., *Η κοινωνιολογική φαντασία*, ό.π., σσ.12-14

ανακάλυψη, αλλά ήταν αυτός που έδωσε στη διαδικασία ανίχνευσης του εγκληματία μεγάλη χρηστική αξία ως εργαλείο.¹⁶³

B.3.2. Οι πρακτικές του στην έρευνα

Ο ζήλος του Holmes για τη δουλειά του φαίνεται στο γεγονός ότι δεν ενδιαφερόταν για τη χρηματική απολαβή που θα του πρόσφερε η εξιχνίαση μιας υπόθεσης. Ενδιαφερόταν για την ίδια και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της. Στην ιστορία *«Το σήμα των τεσσάρων»*¹⁶⁴ δηλώνει χαρακτηριστικά: *«Δε θυμάμαι να έχω νιώσει κουρασμένος από δουλειά, ενώ με εξαντλεί τελείως η απραξία»*¹⁶⁵.

Η αναπαράσταση της σκηνής του εγκλήματος ήταν μία μέθοδος που ακολουθούσε ως αναπόσπαστο κομμάτι της δουλειάς του για να κατανοήσει την πράξη, τις δυσκολίες της, τις συνθήκες υπό τις οποίες έγινε το έγκλημα. Συνδυασμένη με την απαιτούμενη θεατρικότητα της εποχής, η πρακτική του αυτή μοιάζει με εκείνη της αναπαράστασης της σκηνής του εγκλήματος στον τόπο του εγκλήματος σήμερα. Στην ιστορία *«Η κοιλάδα του φόβου»*¹⁶⁶ ο ντετέκτιβ επισημαίνει: *«...Ο Watson επιμένει ότι στην πραγματικότητα εγώ είμαι ο θεατρικός συγγραφέας (...) κάποια στιγμή η ιδιότητα του καλλιτέχνη ξυπνάει μέσα μου και ζητάει επίμονα μια καλοσκηνοθετημένη παράσταση»*, ενώ λίγο πιο κάτω *«...Φυσικά το επάγγελμά μας (...) θα ήταν κουραστικό και ανιαρό αν δε σκηνοθετούσαμε μερικές φορές τις καταστάσεις,*

¹⁶³ Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, ό.π., p.60

¹⁶⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, σσ. 163-294

¹⁶⁵ Βλ. σχετικά, Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 248, Βλ. Επίσης, Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.234

¹⁶⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

έτσι ώστε να εξυμνήσουμε τα κατορθώματά μας. Η ωμή απαγγελία της κατηγορίας, το κοφτό χτύπημα στον ώμο, ποια απόλαυση μπορούν να προσφέρουν;»¹⁶⁷.

Στη συνέχεια προχωρά στην επίσκεψη του τόπου του εγκλήματος ή του πιθανώς εκτελούμενου στο μέλλον εγκλήματος, προκειμένου να εξετάσει εξονυχιστικά τα δωμάτια, τον κήπο, το χώμα, τα αποτυπώματα των παπουτσιών, τα υπολείμματα των τσιγάρων, τα παράθυρα των δωματίων, τα ρούχα που φορούσαν τα πρόσωπα-κλειδιά της υπόθεσης κατά την ώρα που διαπράχθηκε το έγκλημα, ενώ μια πιθανή συνεργασία με το θύμα ή με το υποψήφιο θύμα είναι πάντα μια δυνατή επιλογή. Όλα τα παραπάνω συντελούν στο να δώσουν μια πλήρη εικόνα των συνθηκών, υπό των οποίων έλαβε χώρα το έγκλημα, με την προϋπόθεση ότι έχει «φτιάξει» στο νου του μία πιθανή λύση της υπόθεσης, ξεκινώντας από μια εκδοχή που τη λαμβάνει ως δεδομένη και αληθινή. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα που ακολουθεί από την ιστορία *«Το μυστήριο της κοιλάδας Μπόσκομπ»*: «(...) θα προσεγγίσω την υπόθεση από τη σκοπιά, πως όσα λέει ο νεαρός είναι αλήθεια και θα δούμε που θα μας οδηγήσει αυτή η συλλογιστική»¹⁶⁸. Παράλληλα στήνει ενέδρες στους φερόμενους δράστες, προκειμένου να τους ξεγελάσει ώστε να πέσουν στην παγίδα του. Χρησιμοποιεί τα ίδια μέσα με αυτά που χρησιμοποιούν εκείνοι που κυνηγά, οπότε το αποτέλεσμα είναι περισσότερο από βέβαιο.

Θεωρεί σημαντικό τα άτομα που ασχολούνται με την δίωξη του εγκλήματος, να διαθέτουν γνώσεις που να καλύπτουν πολλά, αν όχι όλα τα πεδία.¹⁶⁹ Μόνο έτσι μπορεί κάποιος να οδηγηθεί στη βέβαιη και δίκαιη εξιχνίασή του, σύμφωνα με την άποψη του ντετέκτιβ. Στην ιστορία *«Η περιπέτεια της χαίτης του λιονταριού»* ο Holmes τονίζει χαρακτηριστικά: «...διαθέτω πολλές γνώσεις, οι οποίες είναι

¹⁶⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόιλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.361

¹⁶⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόιλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.381

¹⁶⁹ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 267

εξαιρετικά χρήσιμες για τις ανάγκες της δουλειάς μου. Το μυαλό μου είναι σαν μια αποθήκη γεμάτη από διάφορα κουτιά, τόσα πολλά ώστε συχνά να μην ξέρω τι ακριβώς περιέχουν»¹⁷⁰. Ο ίδιος έχει στην κατοχή του μία «εγκυκλοπαίδεια του εγκλήματος», που θυμίζει το γνωστό σήμερα αρχείο της αστυνομίας, το οποίο περιλαμβάνει όλες τις πληροφορίες και το ιστορικό για κάθε γνωστό εγκληματία της εποχής του με αλφαβητική σειρά, καθώς και τις μεθόδους που ο δράστης χρησιμοποιούσε. Ανά πάσα στιγμή μπορεί να ανατρέξει σε αυτό και να βρει τις πληροφορίες που επιθυμεί. Στην ιστορία «Ένα σκάνδαλο στη Βοημία» αυτού του είδους το προσωπικό αρχείο αναφέρεται ως «σύστημα καταγραφής στοιχείων»¹⁷¹.

Η δίωξη του εγκλήματος είναι μια απαιτητική δουλειά, την οποία δεν μπορεί ο καθένας να την κάνει. Για να ανταπεξέλθει κανείς στις απαιτήσεις που έχει η δουλειά αυτή χρειάζεται εφόδια. Τα προσόντα που πρέπει να διαθέτει ένας αστυνομικός ή ένας ντετέκτιβ, σύμφωνα με τον Sherlock Holmes αναφέρονται σε κάθε ευκαιρία. Στην ιστορία «Η κοιλάδα του φόβου»¹⁷² δηλώνει: «Η ευρύτητα απόψεων, αγαπητέ μου κ. Μακ, είναι ένα από τα απαραίτητα προσόντα για την άσκηση του επαγγέλματος μας. Η αλληλεπίδραση ιδεών και οι έμμεσες χρήσεις της γνώσεως παρουσιάζουν συχνά εξαιρετικό ενδιαφέρον»¹⁷³. Η μόρφωση, για τον ήρωα, φαίνεται να κατέχει ξεχωριστή θέση ανάμεσα στα υπόλοιπα προσόντα.

Πολλές φορές, προκειμένου να φτάσει στην εξιχνίαση του μυστηρίου και στην αποκάλυψη του δράστη, καταφεύγει σε παράνομα μέσα. Έναν τρόπο δράσης που επιλέγει και η αστυνομία, ενίοτε και όταν αυτό κριθεί απαραίτητο, προκειμένου να φτάσει στο στόχο της. Παρόλα αυτά, συνεχίζει επανειλημμένα να διαχωρίζει τη

¹⁷⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 428- 441

¹⁷¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 296-323

¹⁷² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

¹⁷³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.357

θέση του από την αστυνομία και να τονίζει, πως το να δουλεύει στην πλευρά του Νόμου είναι μία συνειδητή επιλογή του. Η χρήση παράνομων μέσων του εξασφαλίζει όμως το επιθυμητό αποτέλεσμα σε συντομότερο χρονικό διάστημα από αυτό που θα του πρόσφερε ο νόμιμος και μόνο τρόπος. Οι παράνομες πράξεις του συνδυάζονται με τις επαφές που διατηρεί στον υπόκοσμο του Λονδίνου. Πρόκειται για επαφές που σε πολλές υποθέσεις του θα του φανούν χρήσιμες και καταλυτικές. Στην ιστορία «*Η περιπέτεια του διάσημου πελάτη*»¹⁷⁴ ο Watson αναφέρει για τον βοηθό του Holmes ότι «...Ο Τζόνσον, λυπάμαι που το λέω, έγινε αρχικά γνωστός ως ένας πολύ επικίνδυνος κακοποιός και εξέτισε δύο ποινές φυλάκισης στο Πάρκχερστ. Τελικά έδειξε μεταμέλεια και συνεργάστηκε με τον Χόλμς, δρώντας σαν πράκτοράς του στον πελώριο εγκληματικό υπόκοσμο του Λονδίνου, κι εξασφαλίζοντας πληροφορίες, που συχνά αποδείχτηκαν ζωτικής σημασίας»¹⁷⁵. Ενώ ο Holmes παρουσιάζεται πιο «ανοιχτόμυαλος» στο θέμα της επαφής με άτομα του εγκληματικού κόσμου, ο ακόλουθος του, φαίνεται περισσότερο συντηρητικός, μένοντας πιστός στα όσα η βικτωριανή ηθική επιβάλλει. Η τακτική του αυτή δεν μένει κρυφή από την αστυνομία, καθώς για τον ήρωα είναι μία σίγουρη πηγή πληροφοριών, «τα μάτια και τα αυτιά του» σε ολόκληρο το Λονδίνο. Στην ιστορία «*Η κοιλάδα του φόβου*»¹⁷⁶ ο Holmes συνομιλεί με τον υπεύθυνο αστυνομικό της υπόθεσης, που πρόκειται να ασχοληθούν. Σε αυτή τη συζήτηση κάνει γνωστό στον αστυνομικό MacDonald πως ο ίδιος (ο Holmes) συνεργάστηκε με έναν «μικροεγκληματία» (όπως ο ίδιος τον χαρακτηρίζει), προκειμένου να του αποσπάσει πληροφορίες, για να φτάσει στα ίχνη ενός μεγαλύτερου και πιο επικίνδυνου εγκληματία. Στην ιστορία «*Το κίτρινο*

¹⁷⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 244-273

¹⁷⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 250-251

¹⁷⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 285-468

πρόσωπο»¹⁷⁷ εισβάλλει στο σπίτι του υπόπτου μαζί με τον πελάτη του. Ο ίδιος αναφέρει σχετικά: «...Φυσικά από νομική άποψη θα διαπράξουμε αδίκημα, αλλά πιστεύω ότι αξίζει τον κόπο»¹⁷⁸.

Η διεξαγωγή της έρευνάς του είχε έντονο το στοιχείο της φαντασίας και της υποθετικής σκέψης. Ο ήρωας του Doyle ερμηνεύει και αποδίδει τα γεγονότα βάσει των «κανόνων» της ορθολογικής επιλογής, της «*rational choice theory*», η οποία ορίζει πως η διαδικασία λήψης μιας απόφασης αποτελεί αποτέλεσμα μιας λογικής ανάλυσης¹⁷⁹. Στην εγκληματολογία, η θεωρία αυτή υποστηρίζει πως το άτομο προβαίνει σε μια εγκληματική πράξη, αφού πρώτα υπολογίσει τα διαθέσιμα μέσα και τους σκοπούς, το κόστος και το όφελος της επικείμενης ενέργειάς του. Χρησιμοποιείται κυρίως για την περιστασιακή πρόληψη. Υπό αυτό το πρίσμα οδηγούμαστε στον τρόπο επιλογής της τέλεσης του εγκλήματος από τον δράστη. Ο Holmes βασιζόμενος στη λογική, αποφασίζει για τη συνέχεια των ενεργειών του. Η ορθολογική λήψη αποφάσεων οδηγεί στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για το υποκείμενο που σκέφτεται, οπότε ο Holmes μπαίνει στη θέση του δράστη και δρα, όπως αυτός λογικά θα ενεργούσε. Το αποτέλεσμα είναι ότι φτάνει στη λύση του μυστηρίου – εγκλήματος, ακολουθώντας τις πιθανές επιλογές που θα είχε ο δράστης.

Ο ήρωας του Doyle προβαίνει σε μια «ψυχολογική» ερμηνεία των στοιχείων που έχει. Σκεπτόμενος ως δράστης, ερμηνεύει τις κινήσεις που έκανε. Παρακολουθεί τα πρόσωπα-κλειδιά της υπόθεσης, καταγράφει τις αντιδράσεις τους και αποκρυπτογραφεί τις συμπεριφορές τους για να επιβεβαιώσει τις σκέψεις του. Χαρακτηριστικό απόσπασμα είναι το ακόλουθο: «...Όσο αθώος κι αν ήταν, δεν

¹⁷⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.56-76

¹⁷⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.72

¹⁷⁹ A. Tversky & D. Kahneman, Rational choice and the framing of decisions, *The Journal of Business*, vol. 59, No. 4 Part 2: The Behavioral Foundations of Economic Theory, Oct. 1986, The University of Chicago Press, p.251

μπορεί να φάνηκε τόσο ηλίθιος ώστε να μην καταλάβει ότι οι ενδείξεις ήταν όλες εναντίον του. Αν έδειχνε πως ξαφνιάζεται ή επαναστατεί για τη σύλληψη του, θα το θεωρούσα κάτι το εξαιρετικά ύποπτο, επειδή μια τέτοια έκπληξη ή οργή δε θα ήταν φυσιολογική κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες, αλλά για κάποιον πονηρό θα αποτελούσε ίσως την καλύτερη στάση. Η ειλικρινής αποδοχή της κατάστασης εκ μέρους του δείχνει άνθρωπο αθώο ή εξαιρετικά σταθερό»¹⁸⁰.

Το αποτέλεσμα είναι σχεδόν πάντα ικανοποιητικό, γεγονός που μας οδηγεί σε σκέψεις, πως ο ήρωας είναι ο ιδανικός διώκτης του εγκλήματος με μεγάλα ποσοστά επιτυχίας και σχεδόν μηδενικά αποτυχίας. Βέβαια, είναι ο τρόπος που ο Doyle κάνει τον ήρωά του αρεστό στο αναγνωστικό κοινό, δημιουργώντας τον ιδανικό προστάτη της κοινωνίας. Ο συγγραφέας δεν παραπλανεί το κοινό του, απλά το ψυχαγωγεί. Μπαίνοντας στη θέση του εγκληματία, ο Holmes έχει το προνόμιο να δράσει και να ακολουθήσει τα βήματα του, διαδικασία που τον οδηγεί πιο κοντά στον δράστη.

Ο ήρωας δίνει πολύ μεγάλη σημασία στα αποδεικτικά στοιχεία. Χωρίς αυτά δεν μπορεί να οδηγήσει κανέναν στο κατώφλι της δικαιοσύνης, ακόμα και αν η ταυτότητα του δράστη στην υπόθεση είναι κάτι παραπάνω από γνωστή. Αυτός είναι και ο λόγος που ποτέ δεν βιάζεται να ανακοινώσει τον ένοχο στην αστυνομία, αλλά προτιμά να του στήσει παγίδα, ώστε να αποκαλυφθεί. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση «*Το σκυλί των Μπάσκερβιλ*»¹⁸¹ όπου ο δράστης είναι γνωστός στον ντετέκτιβ, μα αυτός δεν προχωρά στη σύλληψη του, παρά θα το κάνει μόνο όταν βρει όλα εκείνα τα στοιχεία που θα πιστοποιούν την ενοχή του. Εξάλλου, «...ο ντετέκτιβ χρειάζεται γεγονότα κι όχι θρύλους ή φήμες»¹⁸². Το δικαστήριο δεν μπορεί να καταδικάσει κανέναν χωρίς την ύπαρξη ακλόνητων αποδεικτικών στοιχείων για την

¹⁸⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.377

¹⁸¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 25-207

¹⁸² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.170

ενοχή κάποιου. Ο Holmes το γνωρίζει αυτό, αφού «...θα γελούσαν μαζί του στο δικαστήριο, αν τον κατηγορούσε χωρίς ακλόνητα αποδεικτικά στοιχεία»¹⁸³, και δεδομένου ότι δρα για την εφαρμογή της δικαιοσύνης, οφείλει να προχωρά πέρα από το ένστικτό του, δίνοντάς του σάρκα και οστά μέσα από τα αποδεικτικά στοιχεία.

B.4.1. Sherlock Holmes και επιστημονικό πλαίσιο

Το πνεύμα της νεωτερικής εποχής, που το συναντάμε μετά τον ρομαντισμό, απαιτεί την ανάδειξη της αιτιακής σχέσης των πραγμάτων, την αναστοχαστικότητα, τη στροφή στις επιστήμες και την κυριαρχία της τεχνολογίας, την επικράτηση του ορθολογισμού, την ανάδυση μορφικών αφαιρέσεων, την παγκοσμιοποίηση της γλώσσας και τον διαχωρισμό του υποκειμενικού από το αντικειμενικό στοιχείο.¹⁸⁴ Το βασικό στοιχείο της είναι η αποθέωση του ορθολογισμού, με την επιστήμη να είναι η βάση της γνώσης - μίας γνώσης που βασίζεται στον ορθό λόγο και το αληθές να είναι αυτό που μπορεί μόνο να αποδειχθεί. Ο Holmes επομένως, ως γνήσιος εκπρόσωπος της εποχής του, παραμένει πιστός σε αυτό που το κοινωνικό πλαίσιο, που τον περιβάλλει, επιτάσσει και ο υπόλοιπος κόσμος δεν είναι έτοιμος να αποδεχτεί. Στην ιστορία «*Η κοιλάδα του φόβου*»¹⁸⁵ δείχνει την πίστη του στην επιστήμη, λέγοντας «...Αν υπήρξε κάποιος που ήρθε απ' έξω, θα μπορούσε να εντοπιστεί και να συλληφθεί. Θα ήταν η αποτελεσματικότερη απόδειξη. Αλλά αν όχι, ας μην ξεχνάμε ότι οι πηγές της επιστήμης είναι ανεξάντλητες»¹⁸⁶.

¹⁸³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 172

¹⁸⁴ Fredric Jameson, *Μια μοναδική Νεωτερικότητα – Δοκίμιο για την οντολογία του παρόντος*, μτφ. Σπύρος Μαρκέτος, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2007, σσ. 33-53

¹⁸⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 285-468

¹⁸⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 350

Η λογοτεχνία του εγκλήματος, όπως αυτή της Agatha Christie που βασίζεται στη δράση ενός ντετέκτιβ, σηματοδοτεί το πέρασμα στη νεωτερικότητα. Είναι η απόδειξη ότι το πέρασμα από την απλή παρουσία στοιχείων και μιας απλής μαρτυρίας (που πολλές φορές δεν ήταν αληθής) στη δίκη, βασιζόμενη σε αποδεικτικά στοιχεία, έχει γίνει.¹⁸⁷ Στην ουσία, η αστυνομική λογοτεχνία με επίκεντρο τη δράση ενός ντετέκτιβ εκπροσωπεί τη γενικότερη κοινωνική αλλαγή. Ο Holmes ανήκει στο ίδιο λογοτεχνικό είδος με αυτό της Agatha Christie, επομένως αυτήν την αλλαγή, την υποστήριξε και η λογοτεχνική παρουσία του εν λόγω ντετέκτιβ.

Ο Holmes αυτοαποκαλείται εγκληματολόγος, αλλά τί σημαίνει όμως γι' αυτόν ο εγκληματολόγος και ποιά είναι η δουλειά του, θα γίνει μία προσπάθεια να το προσδιορίσουμε. Από όσα μπορεί κανείς να κατανοήσει από τα λεγόμενα και τη δράση του ντετέκτιβ, ο εγκληματολόγος περιορίζεται μάλλον στο αστυνομικό έργο και δεν αντικατοπτρίζει τη σημερινή απόδοση και σημασία. Ο Holmes ταυτίζει σχεδόν τον εγκληματολόγο με τον αστυνομικό. Πρόκειται για το λόγο πάνω στο έγκλημα - η δυνατότητα ενός «επιστήμονα» αστυνομικού να μελετήσει, να ερμηνεύσει, να ξεκαθαρίσει ένα έγκλημα, η ικανότητα να γνωρίζει και να θυμάται το παραμικρό στοιχείο μιας υπόθεσης, καθώς επίσης και η ικανότητα σύγκρισης αυτής με άλλων του παρελθόντος. Ο εγκληματολόγος μελετά το εγκληματικό φαινόμενο, τα στοιχεία και τα χαρακτηριστικά του¹⁸⁸, αλλά για τον ήρωα είναι μια «εγκυκλοπαίδεια του εγκλήματος», αυτός που δεν ενδιαφέρεται και τόσο για τον ηθικό απόηχο του εγκλήματος, όσο για να μάθει τα χαρακτηριστικά του και να εμπλουτίσει τις γνώσεις του μέσα από τη μελέτη του και την εξιχνιάσή του.

¹⁸⁷ Thompson J., *Fiction, Crime and Empire – clues to modernity and postmodernism*, ό.π., p.2-3

¹⁸⁸ Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2005, Αθήνα, σσ . 13-74

Η νεωτερικότητα, ως ρεύμα νέων θεσμών που σχετίζεται με την άνοδο του καπιταλισμού, επηρεάζει άμεσα και την καθημερινότητα, ώστε να λαμβάνει άλλες διαστάσεις, με έντονη την ανάγκη αυτή να εξηγηθεί και να κατανοηθεί. Αυτός είναι και ο λόγος που απαντάται πολλές φορές ο Holmes να προσπαθεί να ερμηνεύσει την καθημερινότητα, κάτι που κάνει τον αναγνώστη να «μπαίνει στην καρδιά του προβλήματος της καθημερινότητας της νεωτερικότητας».¹⁸⁹ Αυτό, αποτελεί μια διαδικασία που απαιτεί τετράγωνη λογική, σήμα κατατεθέν του νεωτερικού πνεύματος αλλά και του Holmes.

Το μυστήριο, σύμφωνα με τον ήρωα, βρίσκεται και στα πιο μικρά, καθημερινά και ασήμαντα πράγματα. Τα φαινομενικά μεταφυσικά γεγονότα αποδεικνύονται σε τέτοια ανθρώπινης φύσεως, με τον Holmes και τις μεθόδους του να αποθεώνει την τετράγωνη πραγματικότητα.

Δε θα ήταν υπερβολικό να υποστηριχθεί πως ο Holmes διαδίδει την έννοια της ορθολογικότητας μέσω των περιπετειών του, συνδυάζοντας τη φαντασία, την παρατήρηση και την ωμή λογική.¹⁹⁰ Πάντρεψε το στοιχείο του ρομαντισμού με το θετικιστικό μοντέλο και το παρουσίασε στο αναγνωστικό κοινό του υπό μορφή περιπετειών μυστηρίου. Φανατικός οπαδός του απόλυτου ορθολογισμού και του επαγγέλματος που ακολουθεί, φτάνει στα άκρα προκειμένου να απογειώσει τα πιστεύω του και τις μεθόδους του, όταν αναφέρει «...Για να διαλευκάνω την υπόθεση ως την τελευταία της λεπτομέρεια, θυσιάσα τη ζωή του πελάτη μου».¹⁹¹

¹⁸⁹ Highmore B., *Everyday life and cultural theory (electronic resource), an introduction*, ό.π., p.2

¹⁹⁰ Saler M., *As if : Modern Enchantment and the Literary Prehistory of Virtual Reality*, ό.π., p.109

¹⁹¹ Στην ιστορία «*Το σκυλί των Μπάσκερβιλ*» ο Holmes, ύστερα από μια κραυγή ενός άντρα, παραπλανάται και πείθεται πως ο πελάτης του, που είχε χρησιμοποιήσει ως δόλωμα για να φανερώσει τον δράστη, είναι νεκρός. Το αποτέλεσμα είναι λάθος του

Αντιπροσωπεύει το πνευματικό ρεύμα της εποχής του -τον ορθολογισμό, τον υλισμό, την αστυφιλία και τον καταναλωτισμό, διατηρώντας την επιθυμία του να αναρωτιέται, επίσης χαρακτηριστικό της εποχής που ο ήρωας εκπροσωπεί.¹⁹² Στην ιστορία «*Η περιπέτεια του Συνταξιούχου χρωματοπώλη*»¹⁹³, ο διάσημος ντετέκτιβ, αναφέρει στον Watson: «...Ακριβώς, Watson. Αξιοθρήνητος και ασήμαντος. Αλλά μήπως και η ζωή δεν είναι αξιοθρήνητη κι ασήμαντη; Και δεν είναι η ιστορία ένας μικρόκοσμος του συνολικού κόσμου; Απλώνουμε τα χέρια μας. Αρπάζουμε. Και τι απομένει τελικά στα χέρια μας; Μια σκιά. Ή κάτι ακόμη χειρότερο από μια σκιά, η δυστυχία»¹⁹⁴. Επιπλέον, στην ιστορία «*Η περιπέτεια του ανθρώπου που σερνόταν*»¹⁹⁵ ο ντετέκτιβ αναφέρεται στην επέμβαση του ανθρώπου πάνω στην ίδια του τη φύση, λέγοντας: «...Μα είναι ένα φαινόμενο που ίσως επαναληφθεί. Άλλοι μπορεί να βρουν έναν καλύτερο τρόπο. Υπάρχει κίνδυνος εδώ, ένας κίνδυνος που απειλεί πραγματικά την ανθρωπότητα. Φαντάσου, Γουάτσον, τους υλιστές, τους ακόλαστους, όλους αυτούς να παρατείνουν την ανάξια ζωή τους. Οι ευαίσθητοι δε θ' απέφευγαν το κάλεσμα για κάτι ανώτερο. Θα ήταν η επιβίωση των λιγότερο κατάλληλων. Φαντάζεσαι σε τι υπόνομο θα μετατρεπόταν ο κόσμος μας;»¹⁹⁶. Στην ιστορία «*Η περιπέτεια του Χαρτοκιβωτίου*» ο Holmes παρουσιάζεται ως οπαδός της τελολογίας¹⁹⁷, λέγοντας: «...Τι να σημαίνουν όλα αυτά, Γουάτσον; (...) Ποιος σκοπός υπηρετείται μέσα απ' αυτόν τον κύκλο

ντετέκτιβ, αφού δεν τον πρόλαβε και το θεωρεί ως το «μεγαλύτερο πλήγμα που έχει δεχτεί στην καριέρα του». Τελικά ο νεκρός είναι άλλος και όχι ο πελάτης του – ένας καταζητούμενος από την αστυνομία. Βλ. σχετικά, Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.165

¹⁹² Saler M., *As if : Modern Enchantment and the Literary Prehistory of Virtual Reality*, ό.π., p.108

¹⁹³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 483-500

¹⁹⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.483

¹⁹⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.404-427

¹⁹⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.427

¹⁹⁷ Σύμφωνα με την τελολογία (finalismus), όλα γύρω μας και στη φύση ακολουθούν κάποιο σκοπό και έχουν κάποια σκόπιμη λειτουργία. Βλ. σχετικά, Τζαφερόπουλος Απ., *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό Λεξικό*, εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, τόμος Ε', Αθήνα, λήμμα τελολογία, σελ.113

δυστυχίας, βίας και φόβου; Σε κάποιο σκοπό πρέπει να κατατείνει το όλο πράγμα, διαφορετικά το σύμπαν μας λειτουργεί στην τύχη, πράγμα που είναι αδιανόητο. Αλλά ποιος είναι αυτός ο σκοπός; Αυτό είναι το μεγάλο και αιώνιο πρόβλημα, στο οποίο η ανθρώπινη λογική δεν είναι ακόμη σε θέση ν' απαντήσει»¹⁹⁸.

B.4.2. Sherlock Holmes και μεταφυσική

Ο Joe Nickell αποκαλεί δικαίως τον Holmes «*paranormal investigator*».¹⁹⁹ Αρκετές είναι οι υποθέσεις με τις οποίες ασχολήθηκε ο διάσημος ντετέκτιβ, που παρουσιάζουν στοιχεία φερμένα από «άλλο κόσμο» και ο υπόλοιπος κόσμος αποδίδει την ουσία της υπόθεσης σε μεταφυσικά αίτια. Ενδεικτικά αναφέρεται η ιστορία «*Η περιπέτεια του βρικόλακα από το Σάσεξ*»²⁰⁰, όπου ο Holmes και ο πιστός ακόλουθός του, Watson, καλούνται να διαλευκάνουν την περίεργη, κατά τον σύζυγο της, συμπεριφορά μιας γυναίκας. Η αιτία βρίσκεται στο γεγονός ότι, το μωρό της έφερε δύο περίεργα σημάδια στο λαιμό ενώ η μητέρα του είχε ίχνη αίματος στο στόμα.

Η υπόθεση φαντάζει μεταφυσική. Ο Holmes δηλώνει στον Watson: «...*Βλακείες, Γουάτσον, βλακείες! Τι σχέση έχουμε εμείς με κινούμενα πτώματα, που μένουν στον τάφο τους, μόνο αν τους καρφώσεις μια σφήνα στην καρδιά; Είναι τελείως παρανοϊκά όλα αυτά*», ενώ λίγο πιο κάτω: «...*Έχεις δίκιο, Γουάτσον. Αλλά θα έπρεπε να δώσουμε σημασία σε τέτοια πράγματα; Το πρακτορείο*²⁰¹ *μας πατά γερά στο χόμα κι αυτό πρέπει να συνεχίσει να κάνει. Ο κόσμος είναι αρκετά μεγάλος για μας. Δε χρειάζεται να*

¹⁹⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σελ. 87

¹⁹⁹ Nickell J., *Sherlock Holmes, Paranormal Investigator, Investigative files*, volume 16.1, March 2006

²⁰⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σσ. 335-354

²⁰¹ Όσο το έργο του Holmes γίνεται γνωστό στον κόσμο, ο ίδιος αναφέρει σε διάφορα σημεία των περιπετειών του, ότι το σπίτι του είναι και ο χώρος εργασίας του: ένα πρακτορείο ιδιωτικού ντεντέκτιβ.

καταφύγουμε σε φαντάσματα». ²⁰² Στην ιστορία «*Το σκυλί των Μπάσκερβιλ*» ²⁰³, μια ολόκληρη κοινωνία ενός χωριού, του Ντάρτμουρ της Αγγλίας, πιστεύει σε μύθους, και συγκεκριμένα σε ένα διαβολικό σκυλί ή όπως χαρακτηριστικά το ονομάζουν οι κάτοικοι, «*οι Δυνάμεις του Κακού*».

Το μεταφυσικό υπάρχει ως σκέψη στα μυαλά των ανθρώπων της βικτωριανής εποχής, όμως όταν αυτό συναντά την τετράγωνη λογική του ντετέκτιβ, μόνο ένας μπορεί να βγει νικητής. Ο Holmes είναι πιστός στην επιστήμη, αφοσιωμένος στην ιδέα της προόδου και στον άκρατο ορθολογισμό, μία πίστη που δεν τον εγκαταλείπει ούτε στις περιπτώσεις που για όλους τους άλλους η λογική δε φτάνει για να ερμηνεύσει ένα φαινόμενο ή μία κατάσταση.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ιστορία «*Το πόδι του διαβόλου*» ²⁰⁴, όπου βρίσκεται νεκρή μία γυναίκα και τα δύο της αδέλφια οδηγούνται στην τρέλα εξαιτίας του φόβου για ανεξήγητους αρχικά λόγους. Όταν καλείται ο Holmes να δώσει μία εξήγηση στην υπόθεση, αντιδρώντας στα όσα ακούει από τους άλλους, λέει: «...Φοβάμαι, ότι αν το πρόβλημα είναι εξωπραγματικό, τότε βρίσκεται πέρα από τις δυνατότητες μου. Ωστόσο θα πρέπει να εξαντλήσουμε όλες τις φυσιολογικές εξηγήσεις πριν καταλήξουμε σε μια τέτοια θεωρία», ενώ λίγο πιο κάτω, αναφέρει στον Watson: «...Κατ' αρχάς, θεωρώ ότι κανένας από τους δυο μας δεν είναι διατεθειμένος ν' αποδεχτεί διαβολικές παρεμβάσεις σ' ανθρώπινες υποθέσεις. Ας ξεκινήσουμε αποκλείοντας τελείως από το μυαλό μας ένα τέτοιο ενδεχόμενο» ²⁰⁵.

Ήταν τυπικό δείγμα της εποχής, της κοινωνικής τάξης και της εθνικότητας του, αλλά ταυτόχρονα βρισκόταν σε σύγκρουση με τις αξίες και τα πιστεύω της

²⁰² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 336

²⁰³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 25-207

²⁰⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 189-218

²⁰⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 195, 200

κοινωνίας, στην οποία δρούσε.²⁰⁶ Υπήρξε αντισυμβατικός. Οι εκπρόσωποι του ρομαντισμού, άλλωστε, όπως πληροφορεί η Τζίνα Πολίτη, είναι η ενσάρκωση της αντίδρασης και της αμφισβήτησης των επικρατούντων ιδεολογιών και προτύπων της κοινωνίας, η οποία αναμφισβήτητα φτάνει στο κορύφωμα της τον 19^ο αι. με το ρεαλιστικό μυθιστόρημα.²⁰⁷

Θαυμαστό στοιχείο αποτελεί το τελικό συμπέρασμα πως οι φαινομενικά μαγικές ικανότητες του Holmes είναι επί της ουσίας μία καλά εξελιγμένη μέθοδος. Ο ντετέκτιβ φέρει την «απομάγευση του ορθολογισμού» (“*disenchantment of rationalism*”). Ο ορθολογισμός όμως αυτός δε λειτουργεί αντίθετα από τους μύθους και το μεταφυσικό, αλλά αντιθέτως δημιουργεί την ανάγκη για νέους μύθους υπό το φως της αλήθειας.²⁰⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο τρόπος που λειτουργεί ο Holmes: λύνει κάθε μυστήριο υπό τη σκιά της τετράγωνης λογικής του, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί τον δικό του μύθο μέσα από τους ακατανόητους για τους άλλους συλλογισμούς του.

B.5.Sherlock Holmes και κοινωνικό πλαίσιο

Οι περιπέτειές του αρχίζουν το 1887 με την ιστορία «Σπουδή στο κόκκινο»²⁰⁹, δηλαδή τις τελευταίες δεκαετίες της βικτωριανής εποχής. Πρόκειται για μια εποχή κοινωνικών αλλαγών και ραγδαίων εξελίξεων, που ανάγκασαν τις θρησκευτικές

²⁰⁶ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σσ. 300-301

²⁰⁷ Πολίτη Τ., *Κριτικά Σημειώματα*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1979, σελ.22, βλ. επίσης Λυδάκη Α., *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Εκδόσεις Καστανιώτης - δοκίμια, Πέμπτη έκδοση, Αθήνα 2001, σσ.32-37

²⁰⁸ Highmore B., *Everyday life and cultural theory (electronic resource), an introduction*, ό.π., p.3, 12

²⁰⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 25-162

πεποιθήσεις να καταρρεύσουν. Είναι καταστάσεις που θα επηρεάσουν τον περιεχόμενο των ιστοριών του Conan Doyle.²¹⁰

Στην ιστορία «*Η τελευταία υπόκλιση*»²¹¹ ο συγγραφέας αντλεί το υλικό του από τις πραγματικές συνθήκες που επικρατούν και συγκεκριμένα από τις σχέσεις της Μεγάλης Βρετανίας με τις άλλες χώρες, όπως με τη Γαλλία και τη Γερμανία. Στην εν λόγω ιστορία, γερμανός κατάσκοπος αποσπά πληροφορίες για τη Βρετανία από έναν βρετανό εργαζόμενο στην αγγλική κυβέρνηση. Αντίστοιχα, στην ιστορία «*Η περιπέτεια της δεύτερης κηλίδας*»²¹², θίγονται οι σχέσεις της Μεγάλης Βρετανίας με την Ιταλία.

Στο προσκήνιο αρχίζουν να εμφανίζονται νέες ιδεολογίες, όπως είναι αυτή του σοσιαλισμού, του κομμουνισμού και του φεμινισμού.²¹³ Η επιστημονική ανάπτυξη έχει προχωρήσει ραγδαία και νέα επιτεύγματα κάνουν την εμφάνισή τους. Ο Holmes υποστηρίζει πως οι σκέψεις, η συμπεριφορά του, οι πράξεις, αλλά κυρίως ο τρόπος που ενεργεί και αντιλαμβάνεται τα όσα συμβαίνουν γύρω του, προπορεύονται της εποχής του. Χαρακτηριστικά, στην ιστορία «*Η κοιλάδα του*

²¹⁰ Η Βρετανία είναι μία δυνατή και μεγάλη σε έκταση Αυτοκρατορία, γεγονός που κλονίζει τις σταθερές της κοινωνίας της. Η χώρα θεωρούνταν μία από τις Μεγάλες δυνάμεις, η οποία έχοντας οικονομικές και ιμπεριαλιστικές τάσεις, προσπαθεί να προσαρτήσει εδάφη εκτός Ευρώπης. Η Αγγλία απολαμβάνει οικονομική άνθηση και κατακτά συνεχώς νέα εδάφη, ενώ προβλήματα σημειώνονται στις σχέσεις της με την Γερμανία. Σε πολιτικό επίπεδο ακόμη, το Ιρλανδικό ζήτημα έχει τον κυριότερο λόγο, με τους Ιρλανδούς πολίτες να επιθυμούν την ανεξαρτησία τους και οι Βρετανοί να αρνούνται να τη δώσουν. Βλ. σχετικά, Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 19 και F. G. Dreyfus, Ronald Marx, Raymond Poidevin, *Η Ευρώπη από το 1848 μέχρι σήμερα*, εκδόσεις Παπαζήση, μετάφρ. Τ. Θεοδωρόπουλος, Π. Παπαδόπουλος, Α. Ιωαννίδου, Π. Ιωακειμίδης, Αθήνα, τόμος στ, σελ.27, 33. Βλ. επίσης, Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σσ. 86-87

²¹¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.219-237

²¹² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 507-536

²¹³ Βλ. σχετικά Abrams L., *Ideals of Womanhood in Victorian Britain*, published on BBC History 9/8/2001, Βλ. επίσης, Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 19

φόβου»²¹⁴, ο ντετέκτιβ λέει στον φίλο του: «... Προηγούμαστε της εποχής μας και το πληρώνουμε»²¹⁵. Η όλη δράση του ντετέκτιβ συναντά την αντίδραση από την υπόλοιπη κοινωνία. Βέβαια, όλα αυτά αποτελούν φανταστικά στοιχεία, στοιχεία υπερβολής και όχι πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο Holmes ζει σε μια εποχή αλλαγής και προόδου, δεδομένου ότι δρα στην εποχή της νεωτερικότητας με ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της να είναι η κατάρρευση των μέχρι τότε πεποιθήσεων, η κοινωνική αλλαγή και όλα όσα ακολούθησαν από τα τέλη της βικτωριανής περιόδου για τη Βρετανία.²¹⁶

Στις 13 Νοεμβρίου 1887 η Βρετανία γράφει στην ιστορία της την ονομαζόμενη «Ματωμένη Κυριακή» (“Bloody Sunday”), τα αιματηρά επεισόδια στην πλατεία Τραφάλγκαρ του Λονδίνου μεταξύ αστυνομικών και διαδηλωτών για το Ιρλανδικό ζήτημα, ενώ ένα χρόνο σχεδόν πριν και συγκεκριμένα στις 8 Φεβρουαρίου 1886, τη «Μαύρη Δευτέρα», μια διαδήλωση κατά της ανεργίας (δεδομένου ότι κατά τη βικτωριανή περίοδο, η ανεργία κατέγραφε μεγάλα ποσοστά και οι άνεργοι δεν λάμβαναν κάποια οικονομική βοήθεια από την κυβέρνηση) στην πλατεία Τραφάλγκαρ από τους London United Workmen’s Committee – Επιτροπή των Ενωμένων Εργατών του Λονδίνου και των Social Democratic Federation – η Σοσιαλδημοκρατική Ομοσπονδία, κατέληξε σε μεγάλες ταραχές.²¹⁷

Ο κατά συρροή δολοφόνος με τη γνωστή ονομασία «Τζακ ο Αντεροβγάλτης» (“Jack the Ripper”) αναστατώνει τη βρετανική κοινωνία του West End του Λονδίνου με τις αποτρόπαιες δολοφονίες ιεροδούλων κατά το έτος 1888.²¹⁸ Ο δολοφόνος δεν εντοπίστηκε ποτέ από την Αστυνομία, ενώ η βρετανική κοινωνία συνέδεε έκτοτε

²¹⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ’ Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 285-468

²¹⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ’ Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 294

²¹⁶ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ. 19

²¹⁷ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σσ. 123-125

²¹⁸ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σσ. 130-140

οποιαδήποτε δολοφονία εκδιδόμενη γυναικάς με αυτόν τον δολοφόνο, ακόμα και αν αυτό δεν πιστοποιούνταν ποτέ.²¹⁹

Οι ασθένειες όπως ο τύφος, η σύφιλη, η γονόρροια, η οστρακιά, η διφθερίτιδα, η ιλαρά και η ευλογιά έπλητταν κυρίως τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα και την εργατική τάξη, ενώ η μελαγχολία και η χρόνια ατονία, ήταν νόσοι που έπλητταν κυρίως άτομα της τότε αριστοκρατίας.²²⁰

Από το 1830 έως και το 1897 περίπου η Τέχνη έχει ανταμώσει τη «γοτθική φαντασία» (“gothic fiction”), με αποτέλεσμα να αγγίζει ζητήματα ανθρωπίνων συναισθημάτων και κυρίως αυτό του φόβου.²²¹ Κορυφαία και χαρακτηριστικά έργα της “gothic fiction” ή με gothic περιεχόμενο αποτελούν τα έργα “*Frankenstein*”, το πορτρέτο του Dorian Grey²²² και το Drakula. Πρόκειται για έργα που σηματοδοτούν την αλλαγή από τη βικτωριανή περίοδο στα νεώτερα χρόνια. Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία παρατηρείται η μαζική στροφή του αναγνωστικού κοινού στην αστυνομική λογοτεχνία, με τον Edgar Allan Poe να αποτελεί την κυριότερη λογοτεχνική προσωπικότητα.²²³

Στην ιστορία «*Η τελευταία υπόκλιση*»²²⁴, που δημοσιεύτηκε το 1917 στο *The Strand Magazine*, ο Holmes να κάνει υπαινιγμούς για τον Α' παγκόσμιο πόλεμο αλλά με μεταφυσικό περιεχόμενο, λέγοντας στον Watson: «...Θα σηκωθεί ανατολικός

²¹⁹ Don Richard Cox, Jack the Ripper, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988, p. 408

²²⁰ *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988, p. 357

²²¹ B. B. Roberts, Gothic Fiction, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988, p. 334

²²² Η κατάταξη του έργου στην κατηγορία αυτή έγκειται στο περιεχόμενο του και συγκεκριμένα στις «μακάβριες» αλλαγές της προσωπογραφίας του πορτρέτου.

²²³ Thompson J., *Fiction, Crime and Empire – clues to modernity and postmodernism*, ό.π., p. 9

²²⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος*, Άπαντα, ό.π., σσ.219-237

άνεμος, Γουάτσον.(...) Καλέ μου Γουάτσον, είσαι το μόνο σταθερό σημείο σε μια μεταβαλλόμενη εποχή. Είναι σίγουρο ότι θα φυσήξει από τα' ανατολικά και δε θα έχει ξαναγνωρίσει η Αγγλία τέτοιον άνεμο. Θα είναι ένας παγερός κι ανελέητος άνεμος, Γουάτσον, και πολλοί από μας θα χαθούμε πριν κοπάσει. Αλλά είναι σταλμένος από τον Θεό αυτός ο άνεμος, και θα είναι καθαρότερη, καλύτερη και ισχυρότερη η γη, που θα φωτίσει ο ήλιος, όταν περάσει η καταιγίδα...»²²⁵.

Σε πολλές περιπτώσεις, το περιεχόμενο των υποθέσεων είναι εμπνευσμένο από την πραγματική ζωή των δημιουργών τους (όπως είδαμε και παραπάνω), ενώ ταυτόχρονα αντανakλά ένα κοινωνικό περιβάλλον και όσα αυτό αξιώνει.²²⁶ Άλλωστε, οι ήρωες των αστυνομικών ιστοριών ζουν σε μια συγκεκριμένη εποχή, που είναι αδύνατο να μην αφήσει πάνω τους το δικό της στίγμα. Γιατί, όπως και οι άνθρωποι που δεν συγγράφουν, έτσι και ο συγγραφέας είναι μέλος μιας κοινωνίας, ζει σε αυτήν, επηρεάζεται από αυτήν.

²²⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.237

²²⁶ Βλ. το αστυνομικό μυθιστόρημα του Γιάννη Μαρή, όπου ο αστυνόμος Μπέκας είναι ο αντιπρόσωπος της ελληνικής κοινωνίας του 1950. Βλ. σχετικά, Τσοκόπουλου Β., Ο ήρωας του Γιάννη Μαρή, *Η καθημερινή*, αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. 28 Ιουνίου 1998, σελ. 12, Βλ. επίσης, Κοντοπίδου Α., *Πτυχές του αστυνομικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα*, διπλωματική εργασία, Αθήνα 2009, σελ.54, Βλ. επίσης, Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, ό.π., σελ.13

Γ' Μέρος – Έγκλημα στον Arthur Conan Doyle

Γ.1.1. Sherlock Holmes και αίσθημα δικαίου

Οι αστυνομικές ιστορίες «παίζουν» με το έγκλημα. Λίγα αστυνομικά έργα αναδεικνύουν ήρωα, κάποιον δράστη, ο οποίος καταφέρνει να αμφισβητήσει το σύστημα δικαιοσύνης και να μη συλληφθεί ποτέ. Συνήθως, αυτό που περιμένει ο αναγνώστης είναι η δικαίωση και η αποκατάσταση της τάξης. Ό,τι ζητάει, πρέπει να του δοθεί. Αυτός που διατάραξε την κοινωνική ειρήνη πρέπει να τιμωρηθεί. Έτσι, η αστυνομική λογοτεχνία, προκειμένου να μην απογοητεύσει το κοινό της, δίνει αυτό ακριβώς που πρέπει: το ιδανικό και «κοινωνικά αποδεκτό» τέλος για την ιστορία. Ο δράστης σχεδόν πάντα συλλαμβάνεται ή έρχεται αντιμέτωπος με τη θεία δίκη. Τότε επέρχεται η «κάθαρση» του αναγνώστη, ο οποίος μπορεί να κλείσει το βιβλίο, βέβαιος πως το καλό κέρδισε.

Ο ήρωας του Conan Doyle, Sherlock Holmes, δημιουργήθηκε για να αναλάβει ένα συγκεκριμένο ρόλο, την πάταξη του εγκλήματος και την υπεράσπιση της δικαιοσύνης. Έχει κερδίσει τις καρδιές των αναγνωστών και έχει χριστεί ως ο καταλληλότερος προστάτης της κοινωνίας. Στην ιστορία «*Ο παραμορφωμένος*»²²⁷, ο Holmes παρουσιάζεται ως υπερασπιστής της Δικαιοσύνης. Ενεργεί στο όνομα αυτής γιατί μόνο έτσι θα επέλθει κοινωνική ευταξία. Άλλωστε, όπως ο ίδιος υποστηρίζει, ο κάθε ευσυνείδητος πολίτης πρέπει να ενδιαφέρεται να αποδοθεί δικαιοσύνη.

Στην αστυνομική λογοτεχνία, όπως είδαμε και παραπάνω, αποτυπώνεται η κοινωνική αντίδραση και η κριτική για το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, που ισχύει στην εκάστοτε εποχή, για το έγκλημα. Έτσι, στην ιστορία «*Η*

²²⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 163-182

κοιλιάδα του φόβου»²²⁸, ο Holmes χαρακτηρίζει τον αγγλικό νόμο ως έναν «δίκαιο νόμο», χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν μπαίνει στη διαδικασία να το επικρίνει, ιδιαίτερα, σε μια περίοδο μάλιστα που επιτρέπεται ο απαγχονισμός. Ο Holmes αναγνωρίζει πως πολλοί αθώοι (ή άνθρωποι που δεν τους άξιζε μια τέτοια τιμωρία) έχουν καταδικαστεί αδικώς, γεγονός που θίγει τη «μαύρη τρύπα» της θανατικής ποινής, γενικότερα, και του αγγλικού νόμου κατά την εποχή αυτή ειδικότερα, αναδεικνύοντας, ταυτόχρονα, τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα του ήρωα. Ένα άλλο αρνητικό «χαρακτηριστικό» που χρεώνει στο σύστημα δικαιοσύνης, είναι η δημοσιότητα που παίρνουν οι υποθέσεις, μια πραγματικότητα που δεν ωφελεί (λόγω των κοινωνικών επιπτώσεων) ούτε το δράστη ούτε και το θύμα.²²⁹ Φαίνεται να γνωρίζει τα δεινά της φυλακής και αυτός είναι ο λόγος που αποφεύγει, όπου είναι δυνατόν, να στείλει κάποιον σε αυτήν, υποστηρίζοντας χαρακτηριστικά: «...Υποθέτω πως δεν είναι και πολύ σωστό αυτό που κάνω, αλλά, από την άλλη πλευρά, μπορεί να σώζω μια ψυχή. Ο άνθρωπος αυτός δε θα παραστρατήσσει άλλη φορά. Είναι τρομερά φοβισμένος για να το επιχειρήσει. Αν τον έστελνα τώρα στη φυλακή, θα τον κατέστρεφα. Άλλωστε είναι η περίοδος συγγνώμης»²³⁰. Η φυλακή²³¹ γενικότερα, είναι ένας χώρος που «κοινωνικοποιεί» τους εγκλείστους βάσει του περιβάλλοντός της, οι εγκλείστοι συναναστρέφονται με τους υπόλοιπους κρατούμενους και η συναναστροφή αυτή φέρνει συγκρούσεις, ακολουθεί ο στιγματισμός και ο ψυχικός τραυματισμός του εγκλείστου.²³² Ο Holmes τα γνωρίζει όλα αυτά και όταν του

²²⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

²²⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.444

²³⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 471

²³¹ Η φυλακή, κατά τη βικτωριανή εποχή, ήταν ένας σκληρός θεσμός. Ήταν πολύ μικροί χώροι, παλιοί και κακώς διατηρημένοι.

²³² Χάιδου Α., *Το σωφρονιστικό σύστημα – ζητήματα θεωρίας και πρακτικής*, Νομική βιβλιοθήκη, έκδοση 2002, Αθήνα, σσ . 49-57

επιτρέπουν οι «συνθήκες» αποφεύγει να οδηγεί κάποιον στο «σύστημα» της φυλακής.

Παρ' όλο που, όπως είδαμε, ενεργεί υπέρ του Νόμου, ταυτίζεται με την άποψη ότι σε κάποιες περιπτώσεις κάποιοι που παραβίασαν το νόμο, δεν αξίζει να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες αυτού. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «(...) τουλάχιστον μία ή δύο φορές στην καριέρα μου λυπήθηκα, γιατί με τη σύλληψη ενός συγκεκριμένου εγκληματία έκανα περισσότερο κακό απ' ότι εκείνος με το έγκλημα του».²³³ Σε ορισμένες υποθέσεις αποφεύγει να «εμπλέξει» τον εγκληματία στον μηχανισμό της ποινικής δικαιοσύνης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο ήρωας ξεπερνά και αγνοεί με το δικό του τρόπο τις επίσημες αρχές και τους κανόνες, που επιτρέπουν σε μια κοινωνία να είναι ισορροπημένη, ενεργώντας «δεκτικά» προς το έγκλημα, αποδίδοντας στον εγκληματία το άλλοθι της δικαιοσύνης, με την ηθική και όχι με τη νομική της έννοια. Ο ήρωας μεταθέτει την ηθική ευθύνη του παραβάτη σε κάτι ανώτερο από την εφαρμογή επίσημης δικαιοσύνης. Ο εγκληματίας συγχωρείται από τον ίδιο τον ήρωα αλλά και από τον αναγνώστη, ο οποίος μαγεύεται από τη στάση του ήρωά του και συμμερίζεται τις απόψεις του. Όλα αυτά λαμβάνουν χώρα στο πεδίο της λογοτεχνίας, στο χώρο του φανταστικού και έρχονται σε σύγκρουση με την πραγματικότητα, όπου ο νόμος δεν «συγχωρεί» οποιαδήποτε εγκληματική πράξη υπό οποιεσδήποτε συνθήκες.

Η ιστορία «*Το πόδι του διαβόλου*»²³⁴ αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της επιλεκτικότητας, στην οποία ο ήρωας ανακαλύπτει τον δράστη της δεύτερης δολοφονίας και παρ' όλα αυτά, δεν τον καταδίδει στην αστυνομία. Δηλώνει συγκεκριμένα ενώπιον του Watson και του δράστη: «...*Κάποιοι καπνοί που δεν είναι*

²³³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.19

²³⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 189-218

δηλητηριώδεις, θα είναι μια ευπρόσδεκτη αλλαγή, είπε. Νομίζω πως θα συμφωνείς, Γουάτσον, ότι δεν είναι υπόθεση στην οποία έχουμε το δικαίωμα να επέμβουμε. Η έρευνα μας υπήρξε ανεξάρτητη, και το ίδιο θα είναι και οι ενέργειες μας. Δε θα τον αποκάλυπτες, έτσι δεν είναι;...»²³⁵, ενώ λίγο παρακάτω: «...Δεν έχω αγαπήσει, Γουάτσον, αλλά αν είχα αγαπήσει και αν η γυναίκα που αγαπούσα είχε βρει ένα τέτοιο τέλος, ίσως να είχα ενεργήσει όπως ο εξερευνητής μας»²³⁶. Εδώ, ο δράστης λειτουργεί αυθαίρετα, υπέρ μιας προσωπικής απονομής της δικαιοσύνης, καθώς θεωρεί πως η επίσημη δεν είναι αρκετή. Παρόλα αυτά ο δράστης κερδίζει τη συμπάθεια του κοινού, το οποίο συμμερίζεται την στάση του ήρωα. Φαίνεται ότι ο Holmes βάζει τον εαυτό του στη θέση του πρώην θύματος και νυν δράστη, προσπαθώντας να κατανοήσει την ανθρώπινη συμπεριφορά, να την εκλογικεύσει και να δει τί μπορεί να οδηγήσει έναν άνθρωπο στο έγκλημα. Η ενοχή του δράστη σπάει τα δεσμά της νομικής έννοιας και ανάγεται σε μία άλλη έννοια, που το περιεχόμενο της δίνεται από το αίσθημα δικαίου της κοινής γνώμης, του μέσου ατόμου.

Ο Holmes αυτοπαρουσιάζεται στο κοινό ως κριτής, που προβαίνει στη διάκριση της παραπομπής κάποιου στην Δικαιοσύνη ή όχι. Υποδηλώνεται μία «αυθαίρετη», προσωπική κρίση του ήρωα για το τί είναι καλό ή κακό, τί ηθικό και τί ανήθικο. Η θεία δίκη είναι ένα στοιχείο που χρησιμοποιείται συχνά από τον Conan Doyle, ο οποίος μέσω του ήρώα του υποστηρίζει την ύπαρξη μιας ανώτερης δικαιοσύνης από την επίσημη.

²³⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.218

²³⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.218

Ο εξερευνητής, εδώ, σκότωσε με δηλητήριο, τον άνθρωπο που είχε σκοτώσει τη γυναίκα που αγαπούσε, προκειμένου να πάρει την περιουσία της.

Η κριτική στους φορείς απονομής της δικαιοσύνης δεν λείπει από το έργο του Doyle. Στην ιστορία «*Ο εσωτερικός ασθενής*»²³⁷, ο ήρωας εκφράζει την άποψή του για τη στάση που κράτησε η αστυνομία στην προστασία ενός μάρτυρα. Συγκεκριμένα αναφέρει για το θύμα (που δολοφονήθηκε από τους πρώην συνεργούς του σε μια ληστεία τραπέζης επειδή, ύστερα από τη σύλληψη τους έγινε πληροφοριοδότης της αστυνομίας και «κάρφωσε» τους άλλους): «...*Το μυστικό του ήταν ένοχο και δεν ήθελε να το αποκαλύψει. Ωστόσο όσο παλιάνθρωπος και αν ήταν, ζούσε κάτω από την ασπίδα του βρετανικού νόμου, και δε μου μένει καμιά αμφιβολία, επιθεωρητά, πως θα φροντίσετε ώστε, άσχετα με το γεγονός ότι η ασπίδα δεν τον προστάτευσε, το σπαθί της δικαιοσύνης να απονείμει την τιμωρία, που αρμόζει στους δολοφόνους του*»²³⁸. Η συγκεκριμένη ιστορία πραγματεύεται το στοιχείο της εκδίκησης, χωρίς αυτό να επαινείται από τον ντετέκτιβ, αφού ο ίδιος ζητά την τιμωρία των δραστών, ενώ συγχρόνως καυτηριάζει την αδυναμία που επέδειξε η αστυνομία, ώστε να προστατεύσει τον πληροφοριοδότη της.

Παρά την έλξη που φανερά επιδεικνύει ο ήρωας για το ευφυές έγκλημα και τον πανούργο εγκληματία, εντούτοις, παραδέχεται αρκετές φορές στις ιστορίες του πως οι «κακοί» εγκληματίες θα πρέπει να τιμωρούνται από τον νόμο. Είναι θέμα ασφάλειας και δικαιοσύνης προς την υπόλοιπη κοινωνία οι πανούργοι εγκληματίες να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες του νόμου. Χαρακτηριστικό είναι το τέλος της ιστορίας «*Η περιπέτεια του οικοδόμου από το Νόργουντ*»²³⁹, στην οποία ο ντετέκτιβ υποστηρίζει πως η φυλακή είναι η κατάλληλη ποινή για τον οικοδόμο – δράστη, ο οποίος πήγε να ενοχοποιήσει έναν αθώο για φόνο. Εδώ, ο ήρωας ανταποδίδει, αφού η σύλληψη και η τιμωρία αυτού του δράστη θα εξασφαλίσουν ασφάλεια στην υπόλοιπη

²³⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.183-204

²³⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.204

²³⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.235-261

κοινωνία. Η στάση του ήρωα όμως δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις ίδια, παρά αλλάζει ανάλογα με το χαρακτήρα του δράστη και τον αντίκτυπο της πράξης του. Έτσι, στον αντίποδα της παραπάνω θέσης, στην ιστορία *«Η περιπέτεια του λίθου Μαζαρέν»*²⁴⁰ ο ντετέκτιβ λέει στον Watson: *«...Ναι, ο μεγάλος κίτρινος λίθος Μαζαρέν. Έριξα το δίχτυ μου κι έπιασα το ψάρι μου. Αλλά δεν έχω βρει το πετράδι. Τι αξία έχει να τους πιάσουμε; Μπορούμε να κάνουμε πολύ καλύτερο τον κόσμο, κρεμώντας τους ανάποδα. Αλλά δεν είναι αυτό που ψάχνω. Το πετράδι είναι αυτό που θέλω»*²⁴¹. Σε αυτό το σημείο ο ήρωας θέλει περισσότερο να αποκαταστήσει τη δικαιοσύνη, παρά να τιμωρήσει τον ένοχο.

Γ.1.2. Sherlock Holmes και «επιλεκτικότητα»

Πολλές φορές ο ήρωας δίνει μια δεύτερη ευκαιρία στον παραβάτη του νόμου, αρκεί αυτός να υποσχεθεί πως θα αφήσει πίσω του την εγκληματική ζωή και συμπεριφορά. Ο Sherlock Holmes, «παραβλέπει», τους κανόνες της έννομης τάξης και ενεργεί βάσει ενός δικού του κώδικα κριτηρίων και αξιολόγησης του δράστη. Ίσως πιστεύει πολύ στην ανθρώπινη ηθική, από την άλλη πλευρά, ίσως να υιοθετεί το ρόλο του κριτή που επιβάλλει τη δικαιοσύνη – ένας κριτής, του οποίου η αρμοδιότητα ξεπερνά αυτή της επίσημης δικαιοσύνης, αλλά είναι αρκετή για να επανορθώσει την τάξη και να πατάξει την αδικία. Για να κερδίσει κανείς αυτή τη δεύτερη ευκαιρία, πρέπει να συντρέχουν δύο βασικοί λόγοι: η πράξη του να μην «ξεπέρασε» το κακό που είχε προξενήσει το θύμα του, όσο αυτό ήταν εν ζωή και να δώσει, στον ντετέκτιβ, την υπόσχεση ότι δεν θα παρανομήσει ξανά. Η υπόσχεση αυτή φαίνεται να ξεφεύγει από την κυριολεκτική της σημασία και να αποκτά ένα άλλο

²⁴⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.296-314

²⁴¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.300

νόημα – αυτό του απαράβατου όρκου, ενός ηθικού δεσμού, μια ηθική δέσμευση που δεν μπορεί με τίποτα να αρθεί. Πολλά είναι τα αποσπάσματα του έργου του Conan Doyle, που επιβεβαιώνουν αυτό το σημείο ενδιαφέροντος. Αντιπροσωπευτική είναι η σκηνή στην ιστορία *«Η περιπέτεια του λίθου Μαζαρέν»*²⁴², όπου απευθύνεται στον δράστη: *«...Λογικέψου, κόμη. Φρόντισε να προσγειωθείς στην πραγματικότητα. Θα φας είκοσι χρόνια φυλακή. Το ίδιο κι ο Σαμ Μέρτον. Τι θα κερδίσεις με το διαμάντι; Απολύτως τίποτα. Αλλά, αν το παραδώσεις, θα κάνω μια παρασπονδία. Δε θέλουμε εσένα ή τον Σαμ. Το πετράδι θέλουμε. Παρέδωσέ το, και σε ό,τι μ' αφορά μπορείς να παραμείνεις ασύλληπτος, υπό τον όρο ν' αλλάξεις συμπεριφορά. Αν κάνεις άλλο παραστράτημα, θα είναι το τελευταίο σου»*²⁴³. Άλλη ιστορία που περιέχει σχετικό απόσπασμα αποτελεί η *«Η περιπέτεια των τριών αετωμάτων»*²⁴⁴, στο οποίο παρουσιάζεται ο τρόπος, κάτω από τον οποίο ο ντετέκτιβ προχωρά στην επιλεκτικότητα παραπομπής μιας υπόθεσης στη δικαιοσύνη. Αποκρινόμενος στη γυναίκα δράστη, τονίζει: *«...Δεν μπορώ να υποσχεθώ ότι θα σας το ανταποδώσω, κυρία μου. Δεν είμαι ο νόμος, αλλά εκπροσωπώ τη δικαιοσύνη στον βαθμό που μου το επιτρέπουν οι ασθενείς δυνάμεις μου. Είμαι διατεθειμένος να σας ακούσω και μετά θα σας πω πώς θ'αντιδράσω»*²⁴⁵. Τελικά, όταν άκουσε όσα η δράστης είχε να του πει, ο ντετέκτιβ θεώρησε πως, αυτό που θα πρέπει να κάνει, ήταν να «πληρώσει» η δράστης με κάποιον άλλο τρόπο. Αυτός τελικά ήταν μια χρηματική αποζημίωση, προκειμένου το θύμα να εκπληρώσει την επιθυμία του να ταξιδέψει, κάτι που θυμίζει τη σύγχρονη οικονομική αποκατάσταση της βλάβης του θύματος. Αποχαιρετώντας την, της λέει: *«...Και στο μεταξύ, κυρία μου, κούνησε επιτιμητικά το δάχτυλο του, να προσέχετε! Να*

²⁴² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.296-314*

²⁴³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.306*

²⁴⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.315-334*

²⁴⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.331*

*προσέχετε πολύ! Δε γίνεται να παίζεται μονίμως με κοφτερά εργαλεία, χωρίς να κόψετε τα λεπτά χέρια σας».*²⁴⁶

Αυτό που δεν εξηγεί η ιστορία βέβαια αλλά τελειώνει με αυτήν την «ευχολογία», είναι ποιο μονοπάτι, νόμιμο ή παράνομο αποφάσισε να επιλέξει η δράστης. Από την ατμόσφαιρα της ιστορίας ο Doyle αφήνει να εννοηθεί πως η δράστης άλλαξε τρόπο ζωής και θα είναι πια νομοταγής, αλλά κατά πόσο αντικατοπτρίζει αυτό την πραγματικότητα, παραμένει ζήτημα προς συζήτηση. Γεγονός είναι ότι πολλοί παραβάτες του νόμου συνεχίζουν την εγκληματική δραστηριότητα τους ακόμα και μετά την πρώτη επαφή τους με τη Δικαιοσύνη. Ο εγκληματικός, είναι συνήθως ο μόνος τρόπος ζωής που γνωρίζουν οι εγκληματίες και συνεχίζουν και μετά τη φυλακή. Πρόκειται για το αποτέλεσμα της κοινωνικής αποξένωσης και της ιδρυματοποίησης τους.

Σχετικά με την επιλεκτικότητα του ντετέκτιβ, είναι προφανές ότι σε ορισμένους παραβάτες δίνει μια δεύτερη ευκαιρία και αποφεύγει την εμπλοκή τους με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς, όπως ο ίδιος υποστηρίζει, το έγκλημα έκανε μικρότερη ζημιά από αυτή που θα κάνει η σύλληψη ή ο δράστης δεν αποτελεί απειλή για την κοινωνία. Υπό αυτή την έννοια θίγει τα εξής ζητήματα: α) το μικρότερο κακό που έκανε ο εγκληματίας με την πράξη του και β) το κακό που προξενεί η εμπλοκή κάποιου με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Σύμφωνα με τον ήρωα, η ποινή στην οποία θα υποβληθεί ο παραβάτης, θα πρέπει να έχει την ίδια βαρύτητα με αυτήν του εγκλήματος που διέπραξε. Αυτός είναι και ο λόγος που σε μερικές περιπτώσεις τον συναντάμε να αποφεύγει τη σύλληψη, καθώς αυτή θα δημιουργήσει έναν φαύλο κύκλο για τον παραβάτη. Φαίνεται να αναγνωρίζει τις επιδράσεις του στιγματισμού και τις αρνητικές συνέπειες που έχει η εμπλοκή ενός

²⁴⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.334

ατόμου με το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Γενικότερα, μεταξύ αυτών των συνεπειών είναι ο αποκλεισμός του εμπλεκόμενου από την αγορά εργασίας, ο κοινωνικός στιγματισμός και ο ακόλουθος αποκλεισμός του, οι προβληματικές κοινωνικές και προσωπικές σχέσεις και οι αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία του ίδιου.²⁴⁷

Μολονότι αθλητής στο στίβο της δικαιοσύνης, ο ντετέκτιβ ενεργούσε διαφορετικά από την επίσημη αστυνομία. Γι' αυτόν δεν είχαν όλοι οι παραβάτες του νόμου να επιδείξουν την ίδια επικινδυνότητα για τη βρετανική κοινωνία. Όσοι ήταν επικίνδυνοι σύμφωνα με τα αποδεικτικά στοιχεία αλλά και με την προσωπική του κρίση, έπρεπε να τιμωρηθούν. Υπήρχαν όμως και ορισμένοι, που εγκλημάτησαν μην έχοντας άλλη επιλογή. Σε αυτό το σημείο το έγκλημα λειτουργεί ως μια λογική διέξοδος για το δράστη. Κάποιοι, που απέδωσαν δικαιοσύνη με την πράξη τους, απάλλαξαν την κοινωνία από τη δράση ενός ιδιαίτερα «κακού» ανθρώπου, η ύπαρξη των οποίων δεν είχε τίποτα να προσφέρει στη συλλογικότητα. Σε αυτή την κατηγορία των παραβατών αναφέρεται ο ήρωας, όταν δεν τους κατατάσσει στους κοινούς εγκληματίες και όταν η εγκληματική τους πράξη δεν αποσκοπεί στο προσωπικό κέρδος, στην ικανοποίηση του μίσους και του αισθήματος εκδίκησης. Σε αυτούς τους παραβάτες του νόμου δεν αξίζει η φυλακή ή η αγχόνη, αλλά η θέση τους είναι στην κοινωνία.

Ο ντετέκτιβ σταθμίζει τις επιλογές που έχει για την παραπομπή των δραστών στη δικαιοσύνη με τον απόηχο της εγκληματικής πράξης τους. Όταν η πράξη είχε περισσότερες θετικές συνέπειες, η δικαιοσύνη είχε αποδοθεί, οπότε ο δράστης δεν αξίζει τα δεινά της φυλακής. Ο Holmes υπολογίζει, κρίνει και στη συνέχεια προβαίνει στην ορθολογική επιλογή του. Προσπαθεί να προβλέψει την επικινδυνότητα του

²⁴⁷ Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, ό.π., σσ. 247-248

δράστη για την κοινωνία και όταν φτάνει στο συμπέρασμα ότι αυτή δεν υπάρχει ή είναι ασήμαντη, τότε δεν προχωρά στη σύλληψή του. Με αυτόν τον τρόπο κερδίζει τον τίτλο του «πρωτοπόρου» και του «μαύρου προβάτου», αντιστεκόμενος στην κοινή συντηρητική και πιο τιμωρητική στάση του βρετανικού συστήματος δικαιοσύνης. Σίγουρα δεν πρόκειται για ανοχή στο έγκλημα ή για ελαστικότητα, αφού σε όλο το έργο του Doyle ο ήρωας εργάζεται για την εφαρμογή του νόμου. Αυτό που διαφαίνεται εδώ, είναι η επιρροή της Θετικής σχολής και ιδιαίτερα του Garofalo²⁴⁸, ο οποίος εισήγαγε τον όρο «temibilita» - αργότερα «επικινδυνότητα», για να δηλώσει την πιθανότητα της διάπραξης του εγκλήματος. Στοιχεία της επιστήμης αναδύονται για άλλη μια φορά από το έργο του Doyle και τη δράση του ήρωά του, Sherlock Holmes.

Η αιωρούμενη ελπίδα για μεταμέλεια και λήξη της εγκληματικής δραστηριότητας είναι πάντως στοιχεία της λογοτεχνίας της βικτωριανής εποχής, που πηγάζουν από το ρομαντισμό και σαγηνεύουν τον αναγνώστη. Είναι ένας τρόπος ώστε ο ήρωας του Doyle να γίνει αγαπητός στο αναγνωστικό κοινό. Άλλωστε, ο σκοπός της αστυνομικής λογοτεχνίας είναι να διασκεδάσει τον αναγνώστη και να μην τον καθηλώσει σε όσα η πραγματική ζωή έχει να του προσφέρει.

Γ.2. Ο Sherlock Holmes, το έγκλημα και ο εγκληματίας

Μέσα από τις ιστορίες του Holmes, το έγκλημα και η εξιχνίαση του γίνεται μέσα από το ξετύλιγμα ενός νήματος, με τους κόμπους του να είναι τα λογικά

²⁴⁸ Ο Garofalo αρχικά με τον όρο «επικινδυνότητα» εννοούσε την ικανότητα ενός ατόμου να διαπράξει έγκλημα. Η έννοια αυτή υιοθετήθηκε από τη Θετική σχολή με παραλλαγμένο περιεχόμενο και δήλωνε στο εξής την αξιολόγηση και την πρόγνωση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Βλ. σχετικά Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σσ. 179-182

στοιχεία της έρευνας. Όταν το μυστήριο φτάνει στο τέλος του, ο αναγνώστης συνειδητοποιεί πως όλα τα «κλειδιά» της υπόθεσης του είχαν παρουσιαστεί από την αρχή, απλά ο ίδιος δεν μπορούσε να τα συνδέσει και να τα ερμηνεύσει σωστά. Αυτό το αναλαμβάνει με επιτυχία ο ντετέκτιβ. Στα εγκλήματα υπάρχει έντονα το στοιχείο του ρομαντισμού, το οποίο προσδίδει στο ανάγνωσμα μια ιδιαίτερη γοητεία.

Το έγκλημα ανάγεται σε ένα παιχνίδι λογικής και ο ευφυής εγκληματίας σε άτομο με πολλές ικανότητες, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του ήρωα. Ο Nick Rennison υποστηρίζει πως ο Holmes ήταν *«εραστής της τάξης και του κράτους Δικαίου, με έλξη στην αταξία και ανομία»*.²⁴⁹ Μπορεί να ήταν «φανατικός» διώκτης του εγκλήματος, αλλά ταυτόχρονα γοητευόταν από το παιχνίδι λογικής που κρύβονταν στην ανομία. Το καθήκον της έννομης τάξης αναμετριέται με την «πνευματική προτίμηση» του ντετέκτιβ και βγαίνει πάντα ο νικητής. Το πάθος του Holmes για το ανώτερο πνεύμα δεν είναι ικανό να υπερνικήσει το «σωστό», γι' αυτό και παραμερίζεται, προκειμένου ο ήρωας να πράξει αυτό που του επιβάλλει το καθήκον. Άλλωστε, όπως ο ίδιος αναφέρει, θα μπορούσε να γίνει ένας «σπουδαίος» εγκληματίας γιατί έχει τις απαραίτητες γνώσεις και το «σύνθετο μυαλό» που απαιτεί να έχει ένας «εξαιρετικός» εγκληματίας.²⁵⁰

Ενδιαφέρον, εδώ, είναι να δει κανείς την άποψη του Holmes για την επικινδυνότητα και την απειλή των εγκληματιών που έχει να αντιμετωπίσει η κοινωνία. Έτσι, ο πιο επικίνδυνος εγκληματίας για τον Holmes είναι εκείνος που συνδυάζει τις γνώσεις με την πανουργία.²⁵¹ Όμως, όσο επικίνδυνος και αν είναι, κάποια στιγμή θα υποπέσει σε κάποιο λάθος που θα του στοιχήσει, διότι ο έξυπνος

²⁴⁹ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, μτφ. Σμαράγδα Σοφού, εκδόσεις Κέδρος, 2010, Αθήνα, σσ.300-301

²⁵⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Α' τόμος*, Άπαντα, ό.π., σελ. 18

²⁵¹ Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, ό.π., σελ.264

εγκληματίας, που μελετά την κάθε του κίνηση, πολλές φορές παρασύρεται από το εγώ του, με αποτέλεσμα να κάνει ζημιογόνα για την ελευθερία του λάθη. Ο έξυπνος εγκληματίας επιθυμεί να αποδείξει τη ευφυΐα του, όταν ρισκάρει την ελευθερία του, όντας σίγουρος ότι το έγκλημα που διέπραξε δε θα διαλευκανθεί ποτέ. Αυτόν τον τύπο εγκληματία θαυμάζει ο Holmes. Στην ιστορία *«Η περιπέτεια του συνταξιούχου χρωματοπώλη»*²⁵², επισημαίνει στον αστυνομικό μετά την αποκάλυψη του δράστη: *«..Καθαρή αλαζονεία! Απάντησε ο Χόλμς. Αισθανόταν τόσο έξυπνος και τόσο σίγουρος για τον εαυτό του ώστε φανταζόταν ότι κανένας δε θα ήταν σε θέση να τον αγγίξει. Μπορούσε να πει σ' οποιονδήποτε καχύποπτο γείτονα του, "Κοίτα τι μέτρα πήρα, δε συμβουλευτήκα μόνο την αστυνομία, αλλά ακόμη και τον Σέρλοκ Χόλμς"»*²⁵³. Εξάλλου, ο ευφυής εγκληματίας, ισάξιος του διώκτη του, είναι αυτός που θα προσφέρει στον συγγραφέα μία καλή ιστορία με *«πολυδιάστατη και απρόβλεπτη πλοκή»*.²⁵⁴

Ο Holmes θαυμάζει τον ευφυή εγκληματία και γοητεύεται από την τέλεια και έξυπνα διαπραττόμενη εγκληματική πράξη. Στην ιστορία *«Το τελευταίο πρόβλημα»*²⁵⁵ επισημαίνει σχετικά για τον καθηγητή Moriarti: *«...Η φρίκη που ένιωθα για τα εγκλήματά του ήταν ανάλογη του θαυμασμού μου για τις ικανότητές του»*²⁵⁶. Παρ' όλα αυτά όμως, μένει πιστός στο πνεύμα της δικαιοσύνης και στον αγώνα για την απονομή της. Αυτό πιστοποιείται όταν λέει στον Watson: *«...Δε θα μπορούσα όμως να ησυχάσω, Γουάτσον, αν ήξερα ότι κυκλοφορεί ανενόχλητος στους δρόμους του Λονδίνου ένας άνθρωπος σαν τον καθηγητή Μοριάρτι»*, ενώ λίγο πιο κάτω: *«...Τ' απομνημονεύματα μου θα κλείσουν, Γουάτσον, τη μέρα που θα έρθει ως επιστέγασμα*

²⁵² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σσ.483-500

²⁵³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Δ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σελ.499

²⁵⁴ Συνέντευξη του συγγραφέα αστυνομικής λογοτεχνίας Γαν Άρναλντ, Η αστυνομική λογοτεχνία μοιάζει με την τζαζ, στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Athens voice.gr*, editor Μηνάς Θ. τεύχος 291, 24/2/2010, διαθέσιμο στο www.athensvoice.gr

²⁵⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Γ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σσ.264-283

²⁵⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς, Γ' Τόμος, Άπαντα*, ό.π., σελ. 268

της καριέρας μου η σύλληψη του πιο επικίνδυνου και μεγαλοφυούς εγκληματία της Ευρώπης»²⁵⁷.

Ως λάτρης της ξεχωριστής ευφυΐας, έλκονταν από τη διερεύνηση του εγκλήματος αλλά και από τον τέλειο σχεδιασμό του. Στην ιστορία *«Η περιπέτεια του διάσημου πελάτη»*²⁵⁸ ο ήρωας αναφέρει ειδικά για τον ευφυή εγκληματία: «...Είναι ένας θαυμάσιος αντίπαλος, ψυχρός σαν πάγος, με βελούδινη φωνή και ήρεμος σαν ένας απ' αυτούς τους σύμβουλους της μόδας, αλλά και δηλητηριώδης σαν κόμπρα. Έχει καλή ανατροφή, ένας πραγματικός αριστοκράτης του εγκλήματος. Ναι, χαίρομαι που στράφηκε η προσοχή μου στον βαρόνο Άντελμπερτ Γκρίνερ»²⁵⁹. Η δίωξη ενός εγκληματία με τέτοια «χαρίσματα» και ικανότητες, είναι για τον ντετέκτιβ μία πρόκληση και συγχρόνως πρόσκληση σε ένα παιχνίδι λογικής, από το οποίο ο ήρωας παλεύει να βγει νικητής.

Όταν μια υπόθεση, όμως, φτάνει στον ντετέκτιβ, μπορεί να μην εμπεριέχει το στοιχείο του τελεσμένου εγκλήματος αλλά της υποψίας διάπραξης του. Ακολουθώντας την ορθολογική οδό επισημαίνει πόσο σημαντική είναι η πρόληψη ενός εγκλήματος. Η εγκληματοπροληπτική δράση και έρευνα βασίζεται στον τρόπο που ο μελλοντικός δράστης είναι πιθανόν να ενεργήσει και με βάση αυτή τη συλλογιστική διαδρομή, ο ντετέκτιβ προλαμβάνει το έγκλημα σε αρκετές περιπτώσεις.

Όπως είδαμε και παραπάνω, ο Holmes ενσάρκωνε τον τέλειο διώκτη του εγκλήματος. Όσο και αν επεδίωκε την τιμωρία των εγκληματιών, εντούτοις, τον

²⁵⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ. 267, 278

²⁵⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 244-273

²⁵⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.252

συναντάμε στην ιστορία «*Η κοιλάδα του φόβου*»²⁶⁰ να τονίζει τη σπουδαιότητα να προλαμβάνει κανείς το έγκλημα, αναφέροντας συγκεκριμένα: «...Κινούμενος από κάποιες στοιχειώδεις τάσεις δικαίου και ενθαρρυνμένος από το κίνητρο κάποιων χαρτονομισμάτων των δέκα λιρών, που του έστειλα με πλαγίους τρόπους, μου έδωσε μια δυο φορές πληροφορίες, οι οποίες αποδείχθηκαν πολύτιμες, μ' εκείνη την εξαιρετικά ιδιαίτερη χρησιμότητα, που προλαμβάνει και αποτρέπει αντί να τιμωρεί το έγκλημα»²⁶¹. Ένα ακόμα παράδειγμα αποτελεί η ιστορία «*Η περιπέτεια του διάσημου πελάτη*»²⁶², όπου ο ντετέκτιβ υποστηρίζει ότι η πρόληψη ενός εγκλήματος είναι προτιμότερη από την καταδίωξή του, ενώ τα οφέλη είναι μεγαλύτερα. Δηλώνει σχετικά: «...Αποτελεί σημαντικό θέμα η τιμωρία ενός εγκλήματος, αλλά η αποτροπή του θεωρείται σημαντικότερη»²⁶³. Μία προσωπική θέση, που γίνεται πράξη στην ιστορία «*Ένα σκάνδαλο στη Βοημία*»²⁶⁴, όταν προσπαθεί με κάθε τρόπο να αποτρέψει το αδίκημα που επρόκειτο να τελεστεί και το επακόλουθο σκάνδαλο που θα ξεσπάσει.

Σε γενικότερο πλαίσιο, ο ντετέκτιβ αναγνωρίζει, πως το έγκλημα σε όλες τις εποχές και τους τόπους έχει την ίδια ουσία, το ίδιο περιεχόμενο, την ίδια αντανάκλαση στην κοινωνία. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά ενός εγκλήματος θα παραμείνουν ίδια σε κάθε εποχή. Το έγκλημα είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Αλλάζουν τα πρόσωπα, τα θύματα, οι δράστες και οι συνθήκες υπό τις οποίες εκτελείται. Πρόκειται για μια προσέγγιση του εγκληματικού φαινομένου, που το καθιστά μια «σταθερά» στην κοινωνία, αφού πρόκειται για ένα φαινόμενο που πάντα

²⁶⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

²⁶¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., 289

²⁶² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 244-273

²⁶³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.246-247

²⁶⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 296-323

υπήρχε και θα υπάρχει σε κάθε κοινωνία. Στην ιστορία *«Η κοιλάδα του φόβου»*²⁶⁵, ο Holmes παρουσιάζει στον επιθεωρητή MacDonald τους λόγους για τους οποίους ο εγκληματικός εγκέφαλος, καθηγητής Moriarti ή σύμφωνα με τα λόγια του ντετέκτιβ, *«ο Ναπολέοντας του κακού»*, έχει πολύ μεγάλη περιουσία, που δεν δικαιολογείται με το μισθό ενός καθηγητή μαθηματικών ή με την οικογενειακή του περιουσία. Στην προσπάθειά του αυτή, ο ήρωας παραλληλίζει τον καθηγητή Moriarti με έναν γνωστό εγκληματία του προηγούμενου αιώνα, τον Jonathan Wild. Με αφορμή αυτό, αναφέρει σχετικά με το έγκλημα: *«Ο τροχός γυρίζει και η ιστορία επαναλαμβάνεται. Όλα έχουν ξαναγίνει και θα ξαναγίνουν. Όλα ανακυκλώνονται, ακόμη και ο καθηγητής Μοριάρτι»*²⁶⁶.

Η εμμονή του ήρωα με τη δίωξη του εγκλήματος συναντάται παντού στο έργο του Conan Doyle, όπως επίσης και η προτίμηση του ντετέκτιβ στις δύσκολες υποθέσεις. Στην ιστορία *«Η ναυτική συνθήκη»*²⁶⁷ ο ήρωας αναφέρει για το έγκλημα: *«...Το έγκλημα που η διαλεύκανσή του παρουσιάζει τις περισσότερες δυσκολίες, είναι αυτό το οποίο γίνεται χωρίς συγκεκριμένο σκοπό»*²⁶⁸, ενώ στην ιστορία *«Μια υπόθεση ταυτότητας»*²⁶⁹ ο ντετέκτιβ σημειώνει πως, ένα απλό έγκλημα είναι αυτό που μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα στον μελετητή του να μάθει και να παρατηρήσει νέα στοιχεία, σε αντίθεση με το «θορυβώδες» έγκλημα που δεν αφήνει τίποτα κρυφό από τον ερευνητή του. Το στοιχείο του απρόβλεπτου σε έναν εγκληματία αποτελεί είναι ένα χαρακτηριστικό που δυσκολεύει, όσους ασχολούνται με την αποκάλυψη του. Στην ιστορία *«Η κοιλάδα του φόβου»*²⁷⁰ ο Holmes κατά τη διάρκεια μιας

²⁶⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

²⁶⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.302

²⁶⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.226-263

²⁶⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.243

²⁶⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 351-371

²⁷⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

παρακολούθησης αναφέρει ότι «...Αν οι εγκληματίες προγραμματίζουν πάντα τις κινήσεις τους σαν τρένα, τα πράγματα θα ήταν περισσότερο βολικά για όλους μας»²⁷¹. Ένα προμελετημένο έγκλημα πολύ μεθοδικά μελετημένο, για τον ήρωα είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εξιχνιαστεί. Χαρακτηριστική είναι η ιστορία «Το πρόβλημα της γέφυρας Θορ»²⁷², στην οποία ο ντετέκτιβ έρχεται αντιμέτωπος με έναν αρχικά εκτιμώμενο φόνο. Ύστερα από την έρευνά του, η αρχική αυτή εκτίμηση καταρρίπτεται, και αποδεικνύεται αυτοκτονία, που είχε σκοπό (από τον ίδιο τον αυτόχειρα) να ενοχοποιήσει μια αθώα υπηρέτρια. Κατά την έρευνα ο ντετέκτιβ τονίζει: «...Όχι, όχι, Γουάτσον, δε δέχομαι ότι είναι δυνατό να συμβεί κάτι τέτοιο. Όταν ένα έγκλημα είναι ψυχρά προμελετημένο, τότε και τα μέσα συγκάλυψης του είναι ψυχρά προμελετημένα»²⁷³.

Ένας από τους σκοπούς του έργου του Doyle είναι η προβολή των απόψεων του ήρωα για τον εγκληματία. Μέσα από τις περιπέτειες διαφαίνεται η στάση του ντετέκτιβ απέναντι στην εγκληματική συμπεριφορά. Έτσι λοιπόν, ο Sherlock Holmes φαίνεται να έχει προχωρήσει στην ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς, την οποία και αποδίδει στη βιολογία και τα γονίδια του ανθρώπου. Συγκεκριμένα υποστηρίζει: «...Η προσωπική μου θεωρία είναι ότι κάθε άτομο αντιπροσωπεύει στην ανάπτυξη του ολόκληρη τη σειρά των προγόνων του. Έτσι, οποιαδήποτε στροφή του προς το καλό ή προς το κακό είναι ανάλογη με τον πρόγονο, του οποίου κάθε φορά ζει ο συγκεκριμένος άνθρωπος». Βλέπει κανείς εδώ, πως το έργο του Lombroso για τον «γεννημένο εγκληματία»²⁷⁴ επηρέασε σοβαρά την αστυνομική λογοτεχνία, όπου ο

²⁷¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.361

²⁷² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.374-403

²⁷³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.394

²⁷⁴ Ο Lombroso υποστήριξε πως κάποιος είναι εγκληματίας λόγω γονιδίων – βιολογικών στιγμάτων και αταβισμού. Ο «tipo criminale» φέρει ανώμαλη βιολογία. Το έργο γράφτηκε το 1876 με τίτλο “L’ Uomo Delinquente” – “Ο Εγκληματίας

εγκληματίας αντιμετωπίζεται ως μiasma και το πέρασμα στην πράξη ως δείγμα «κοινωνικής ασθένειας».²⁷⁵ Το έγκλημα συναντάται ως απειλή για την ειρήνη της κοινωνίας και ο εγκληματίας είναι εκείνος που προκαλεί αυτή την ανωμαλία. Η μόνη λύση στο ζήτημα είναι η εξουδετέρωση του, μέσω της οποίας επέρχεται η δικαιοσύνη και η κοινωνία ξαναβρίσκει τους ρυθμούς της. Πιο γενικά, στην εποχή της βιομηχανικής επανάστασης ο εγκληματίας αποθεωνόταν στον χώρο της λογοτεχνίας, σε αντίθεση με την περίοδο που ο Doyle παρουσιάζει τον Sherlock Holmes, με το ενδιαφέρον να στρέφεται στο κυνήγι του εγκληματία, ο οποίος με την πράξη του διατάραξε την κοινωνική τάξη και πρέπει να τιμωρηθεί.²⁷⁶ Είναι γνωστή η αντιπάθεια που τρέφει ο ήρωας για τους στυγνούς εγκληματίες, αφού ο εγκληματίας είναι ένα κακό πρότυπο, ατυχές παράδειγμα ή και απειλή για την ηρεμία και ισορροπία της κοινωνίας, είναι αυτός που την έχει μολύνει. Οι εγκληματίες θα πρέπει να τιμωρούνται, ενώ, ακόμα και η εξουδετέρωση τους, είναι απόλυτα και σε πολλές περιπτώσεις επιθυμητή.

Σε αντίθεση όμως με την παραπάνω άποψη ο Holmes αναφέρει στην ιστορία «Το τελευταίο πρόβλημα»²⁷⁷: «...Σε περισσότερες από χίλιες υποθέσεις χρησιμοποίησα τις ικανότητές μου για να βοηθήσω το νόμο και την τάξη. Τελευταία με είχε κυριεύσει η επιθυμία να μελετήσω προβλήματα που θέτει η φύση και όχι εκείνα που δημιουργεί η κοινωνία»²⁷⁸. Σε αυτό το σημείο διατυπώνεται η άποψη, πως το έγκλημα είναι ένα φαινόμενο που δημιουργεί η κοινωνία και όχι η φύση. Δημιούργημα της κοινωνίας,

άνθρωπος», Βλ. σχετικά, Βασιλείου Θ., λήμμα “Λομπρόζο”, *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό λεξικό*, Εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, τόμος γ, Αθήνα, σελ.208, βλ. επίσης, Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σσ. 47-50, βλ. επίσης, Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, ό.π., σσ. 87-88

²⁷⁵ Pittard C., *Victorian Detective Fiction: An introduction*, ό.π.,

²⁷⁶ Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, ό.π., σσ. 150-151

²⁷⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.264-283

²⁷⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.278

αλλά όχι ανεκτό από αυτήν. Η δικαιοσύνη πρέπει να αποκατασταθεί για να επέλθει η κοινωνική ομαλότητα. Η τιμωρία του δράστη είναι αυτή που θα σφραγίσει αυτή την αποκατάσταση.

Γ.3. Έγκλημα στον Sherlock Holmes και εγκληματική πραγματικότητα

Όπως αναδείχθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, μία αστυνομική ιστορία φέρει όσα χαρακτηρίζουν την εποχή, στην οποία έχει γραφτεί. Ως γνήσιος συγγραφέας τέτοιων ιστοριών δε θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση ο Arthur Conan Doyle. Η εποχή του και οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες αποτυπώνονται, όπως αναφέρθηκε, στο έργο του. Μέρος αυτών είναι και η εικόνα της εγκληματικότητας της βικτωριανής Αγγλίας, που επηρέασε περισσότερο το περιεχόμενο των περιπετειών του Sherlock Holmes. Σαφώς, διαφέρει η εικόνα που προβάλλεται μέσα από τις περιπέτειες του ντετέκτιβ με αυτήν της πραγματικότητας. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει το ρομαντικό στοιχείο. Ο εγκληματίας πολλές φορές δε διαλέγει το θύμα του. Η πραγματικότητα, σε αντίθεση με τις εικόνες που προσλαμβάνουμε από τις ιστορίες του Doyle, είναι πιο «ωμή» και σκληρή. Το περιεχόμενο της αστυνομικής λογοτεχνίας, όσον αφορά τα είδη των εγκλημάτων και τα στοιχεία του, είναι ίδιο με αυτό της πραγματικότητας. Εγκλήματα που συναντάμε στις σελίδες του Doyle συναντάμε και στην κοινωνική πραγματικότητα της βικτωριανής εποχής, οπότε αναμφισβήτητα δεν μπορεί να ισχυριστεί κανείς πως το πρωτογενές υλικό των ιστοριών του Sherlock Holmes είναι προϊόν φαντασίας.

Η βικτωριανή εποχή χαρακτηρίζονταν από μεγάλα χάσματα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων και η φτώχεια ήταν μία κατάσταση που έπληττε μεγάλο μέρος των πολιτών. Η εργατική τάξη βίωνε άθλιες συνθήκες εργασίας και η κοινωνία

παρουσίαζε έντονες κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στην έκρηξη των εγκλημάτων κατά της περιουσίας²⁷⁹.²⁸⁰ Η χρήση βίας ήταν πολύ συνηθισμένη, ενώ οι επιθέσεις εναντίον πολιτών γίνονταν με πυροβολισμούς, μαχαιρώματα και χρήση διάφορων δηλητηρίων, κυρίως χλωροφορμίου.²⁸¹ Ο ποινικός νόμος είχε να αντιμετωπίσει πολλές περιπτώσεις σωματικής βίας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί ο έλεγχος.²⁸² Συμπληρωματικά, με τα παραπάνω, προστίθενται οι επιθέσεις με νιτρικό οξύ, κυρίως κατά των ιεροδούλων και των αστυνομικών, που κυκλοφορούσαν στους δρόμους του Λονδίνου τις νυχτερινές ώρες, ενώ, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1880 εμφανίστηκαν οι συμμορίες του δρόμου.²⁸³ Ο νόμος ήταν ιδιαίτερα αυστηρός και οι ποινές²⁸⁴ αυξάνονταν διαρκώς²⁸⁵ απέναντι σε αδικήματα κατά της περιουσίας και απέναντι σε δράστες που ανήκαν στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα.²⁸⁶ Οι περισσότεροι δράστες που έφταναν στην Αστυνομία, ήταν κυρίως άνδρες νεαροί σε ηλικία ή γυναίκες, με την κατηγορία της πορνείας. Ένα από τα μεγαλύτερα εγκληματικά σκάνδαλα της εποχής ήταν αυτό με τον δολοφόνο Τζακ τον Αντεροβγάλη (“Jack the Ripper”), το 1888 στο Λονδίνο, ο οποίος δολοφονούσε

²⁷⁹ Οι κλοπές στον δρόμο ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες την εποχή 1850-1860 και ήταν γνωστές ως “garroting”.

²⁸⁰ M. J. Wiener, *Men of Blood: Violence, Manliness, and Criminal Justice in Victorian England*, Cambridge University Press, 2004, p. 12

²⁸¹ M. J. Wiener, *Men of Blood: Violence, Manliness, and Criminal Justice in Victorian England*, ό.π., p. 12

²⁸² Emsley C., *Crime and the Victorians*, last updated on 17/2/2011, at www.bbc.co.uk, Βλ. Επίσης, M. J. Wiener, *Men of Blood: Violence, Manliness, and Criminal Justice in Victorian England*, ό.π., p.15

²⁸³ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το www.victorianweb.org/history/crime/benerjee1.html

²⁸⁴ Συνήθης ποινή ήταν η μεταφορά (transportation) των κρατουμένων σε άλλες χώρες όπως η Αμερική ή η Αυστραλία, ενώ πολλοί είναι εκείνοι που καταδικάστηκαν σε θανατική ποινή.

²⁸⁵ M. J. Wiener, *Reconstructing the Criminal: Culture, Law, and Policy in England, 1830-1914*, Cambridge University Press, 1990, p.49

²⁸⁶ Vickers C., *Plea Bargaining and Sentencing Discrimination: Evidence from England and Wales, 1870-1910*, (Job Market Paper), October 2012, p.30

ιερόδουλες με ιδιαίτερα φρικιαστικό τρόπο.²⁸⁷ Ο βρετανικός νόμος αντιμετώπιζε την ανώτερη κοινωνική τάξη πολύ πιο ευνοϊκά, γεγονός στο οποίο, ο Holmes αντέδρασε και γι' αυτό «αφουγκράστηκε» τον κάθε εγκληματία που συνάντησε, από όποια κοινωνική θέση κι αν προέρχονταν.

Οι ιστορίες του ντετέκτιβ δεν πραγματεύονται είδη εγκλημάτων που να μην ανταποκρίνονται στην προαναφερόμενη κατάσταση της εγκληματικότητας της εποχής του. Το αδίκημα της διάρρηξης, όπως στην περιπέτεια «*Το αίνιγμα Ριγκέϊτ*»²⁸⁸, χρησιμοποιείται συχνά από τον Doyle, δεδομένου ότι την εποχή εκείνη υπήρχε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού που λιμοκτονούσε, με αποτέλεσμα να καταφεύγει στην κλοπή για να ζήσει.

Ο φόνος όμως είναι ένα από τα πολυεμφανιζόμενα είδη εγκλήματος που παρουσιάζονται στις περιπέτειες του Sherlock Holmes. Η ιστορία «*Ο εσωτερικός ασθενής*»²⁸⁹ πραγματεύεται τη δολοφονία ενός κακοποιού ληστή από τους πρώην συνεργούς του, διότι το θύμα τους πρόδωσε στην αστυνομία. Κίνητρο εδώ ήταν η εκδίκηση. Στην ιστορία «*Ο Έλληνας διερμηνέας*»²⁹⁰, ο ήρωας εργάζεται σε μια υπόθεση, στην οποία μια συμμορία προσπαθεί να αποσπάσει την περιουσία από δυο αδέρφια εκβιάζοντας τα. Στην ιστορία «*Η εξαφάνιση της λαίδης Φράνσις Κάρφαξ*»²⁹¹ γίνεται λόγος για μια ομάδα δύο ατόμων, οι οποίοι εξαπατούν πλούσιες κυρίες προκειμένου να αποσπάσουν της περιουσία τους. Ακολουθεί απόπειρα φόνου με

²⁸⁷ Βλ. παραπάνω υποσ. 189

²⁸⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.142-162

²⁸⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.183-204

²⁹⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.205-225

²⁹¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.165-188

χρήση χλωροφορμίου. Η ιστορία «*Η Ναυτική Συνθήκη*»²⁹², σχετίζεται με μια υπόθεση υπεξαίρεσης εγγράφων - ένα ζήτημα που διακυβεύει τα βρετανικά συμφέροντα.

Η ιστορία «*Η κοιλάδα του φόβου*»²⁹³ σχετίζεται με μια εγκληματική οργάνωση μασόνων στις ΗΠΑ γύρω στα 1875, η οποία αποτελείται από μέλη που υπερασπίζονται τα συμφέροντα τους, προβαίνοντας σε εκβιασμούς και πολλές φορές σε δολοφονίες όσων στέκονται εμπόδιο τους. Η εγκληματική χροιά και ο χαρακτήρας μιας πράξης είναι για τα μέλη της οργάνωσης κάτι το αμφισβητήσιμο. Δεν θεωρείται έγκλημα η «αυτοάμυνα» (όπως αυτοί την ονομάζουν) και ας έχει ως αποτέλεσμα το θάνατο κάποιου. Ο αρχηγός της οργάνωσης αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Η αυτοπροστασία δεν είναι έγκλημα. (...) Είναι ή αυτός ή εμείς*»²⁹⁴. Η εν λόγω οργάνωση, δεν διστάζει να συνεργαστεί με άλλους εγκληματίες ή εγκληματικά δίκτυα ακόμα και άλλων χωρών προκειμένου να εξουδετερώσουν το στόχο τους. Θίγεται το ζήτημα του οργανωμένου εγκληματικού δικτύου. Ειδικότερα, ο Doyle αναφέρεται σε μια πραγματική οργάνωση, που είναι γνωστή ως «*Ελευθεροτεκτονισμός*»²⁹⁵. Στην ίδια κατηγορία εντάσσεται και η ιστορία «*Η περιπέτεια του κόκκινου κύκλου*»²⁹⁶, όπου ήρωας και αστυνομία έρχονται αντιμέτωποι με μιας μορφής οργανωμένο έγκλημα και μάλιστα διασυνοριακό. Πρόκειται για μια συμμορία, που ξεκινά τη δράση της από την Ιταλία, συνεχίζει στη Νέα Υόρκη και καταλήγει στο Λονδίνο, με τη

²⁹² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.226-263

²⁹³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

²⁹⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.448

²⁹⁵ Ο Ελευθεροτεκτονισμός ήταν μια αδελφότητα με μέλη της τους αρχιμάστορες χτίστες. Χρονολογείται στα τέλη του 14^{ου} αιώνα. Τα μέλη της αδελφότητας συγκεντρώνονταν σε Στοές, ενώ από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα δέχονταν και άλλα μέλη, πέρα από χτίστες. Ο σκοπός τους ήταν να δημιουργήσουν μια νέα κοινωνία που ξεφεύγει από τον θρησκευτικό φανατισμό που χαρακτήριζε την εποχή. Οι Στοές είχαν ιεραρχία και τελετές μύησης των νέων μελών. Για περισσότερα βλ. Stevenson David, *The origins of Freemasonry: Scotland's century 1590-1710*, Cambridge University Press, ISBN, November 1988

²⁹⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.88-110

δραστηριότητα της να επικεντρώνεται κυρίως σε εκβιασμούς πλουσίων και ό,τι αυτό μπορεί να συμπεριλαμβάνει. Το όπλο που χρησιμοποιείται εδώ είναι το στιλέτο και το έγκλημα ο φόνος, ενώ η αυτοδικία λαμβάνει διαστάσεις λύτρωσης και απονομής θείας δίκης.

Η ιστορία «*Η περιπέτεια της έπαυλης Ακακία*»²⁹⁷ πραγματεύεται μια υπόθεση δολοφονίας, στην οποία εμπλέκεται ένας πρώην δικτάτορας της Κεντρικής Αμερικής. Εις βάρος του είχαν γίνει πολλές απόπειρες δολοφονίας από τους εχθρούς του. Το θύμα βέβαια είχε διαπράξει πολλές φορές φόνο στο παρελθόν. Η ιστορία αυτή αναφέρεται επίσης σε κακουχίες – βασανιστήρια, προκειμένου να αποσπαστούν πληροφορίες, όπως το στρίψιμο του χεριού έως ότου αυτό σπάσει, η χρήση μαχαιριού και πρόκληση τραυμάτων σε διάφορα μέρη του σώματος με στόχο το σπάσιμο του ηθικού του ομήρου, η απαγόρευση τροφής και η νάρκωση με όπιο. Η ιστορία τελειώνει με τη δολοφονία των εγκληματιών από ανθρώπους που είχαν υποφέρει από τη δράση του δικτάτορα κατά το παρελθόν. Η πράξη αυτή δεν λαμβάνει τη φύση του εγκλήματος αλλά αυτή της απόδοσης δικαιοσύνης, ενώ οι εγκληματίες δεν ήταν ουσιαστικά εγκληματίες, αλλά «*εκπρόσωποι της δικαιοσύνης*». Ο Watson αναφέρει ότι «*...Δεν είχαμε την παραμικρή αμφιβολία ότι η δικαιοσύνη, έστω και καθυστερημένα, είχε αποδοθεί επιτέλους*»²⁹⁸.

Η ιστορία «*Η περιπέτεια του Χαρτοκιβωτίου*»²⁹⁹ πραγματεύεται ένα έγκλημα πάθους. Ο σύζυγος σκοτώνει τη γυναίκα του μαζί με τον εραστή της με ένα ρόπαλο και στη συνέχεια κόβει ένα αφτί από το κάθε θύμα, ενώ στη συνέχεια τα βουλιάζει σε μια λίμνη. Ο δράστης κλονίζεται από τις τύψεις, με αποτέλεσμα να αδιαφορεί για όσα θα ακολουθήσουν στη συνέχεια εις βάρος του.

²⁹⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 27-62

²⁹⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.61

²⁹⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.63-87

Στις περιπέτειες του Sherlock Holmes που έχουν να αναδείξουν το φόνο, ως έγκλημα, μπορεί να παρατηρήσει κανείς ότι το θύμα είχε σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις σχέσεις με τον δολοφόνο του. Ο δολοφόνος, είτε σχετίζεται συγγενικά με το θύμα του, είτε επαγγελματικά, είτε ερωτικά. Κίνητρα είναι συνήθως η ζήλεια, η εκδίκηση, η απόσπαση περιουσίας. Σε άλλες περιπτώσεις το θύμα της δολοφονίας είναι άτομο απεχθές, βίαιο και με σκληρό χαρακτήρα. Στην περίπτωση αυτή ο φόνος παίρνει άλλες διαστάσεις, δεν είναι μια απλή παραβίαση του νόμου αλλά μια πράξη που απέδωσε δικαιοσύνη και ο ντετέκτιβ μπορεί να συγχωρέσει.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι στον κόσμο του ήρωα, όλοι οι δράστες εν τέλει συναινούν να παραδοθούν και να ομολογήσουν (όπως στην ιστορία «*Το σήμα των τεσσάρων*»³⁰⁰). Ασφαλώς, αυτό δεν ισχύει στην πραγματικότητα, καθώς εκεί τα πράγματα είναι πιο «ωμά». Πολλοί είναι αυτοί που δεν μπορούν να συμβιβαστούν με την ιδέα ότι θα συλληφθούν και θα αντιμετωπίσουν τις συνέπειες του νόμου. Στην πραγματικότητα κανένας δράστης δεν θέλει να συλληφθεί - εκτός και αν οι τύψεις τον οδηγούν προς την παράδοση - και γι' αυτό προσπαθεί να μην συμβεί (στοιχείο που σε πολύ λίγες ιστορίες έχουμε δει στον Doyle). Συνεπώς, πρόκειται για λογοτεχνικό στοιχείο και χαρακτηριστικό του ρομαντισμού. Είναι ένα από τα συστατικά, τα οποία ο Arthur Conan Doyle χρησιμοποιεί για να κάνει τον ήρωα του συμπαθή στο αναγνωστικό κοινό.

Γ.4. Sherlock Holmes και Αστυνομία

Ο Conan Doyle δημοσίευσε την πρώτη ιστορία του Sherlock Holmes το 1887 («*Σπουδή στο κόκκινο*»), μια εποχή, όπου η πίστη και η εμπιστοσύνη των βρετανών

³⁰⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, Σέρλοκ Χόλμς, Α' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.260

πολιτών στην αστυνομία ήταν κλονισμένη εξαιτίας των σκανδάλων περί διαφθοράς από τις αρχές της δεκαετίας του 1870. Στις ιστορίες αναδεικνύει την ανασφάλεια της βρετανικής κοινωνίας της εποχής του ως προς τη δράση της αστυνομίας, καθώς αυτή παρουσιάζεται ως αδέξια, που πολλές φορές βιάζεται να ανακοινώσει το αποτέλεσμα της έρευνας της, ενώ οι αστυνομικοί ως «*θύματα της ίδιας της ορθοδοξίας τους*». ³⁰¹ Είναι ο τρόπος που ο ίδιος ο συγγραφέας καυτηριάζει την κοινωνική πραγματικότητα και τους φορείς του ποινικού συστήματος.

Ένα χαρακτηριστικό της αστυνομικής λογοτεχνίας, που βασίζεται στη δράση ενός ιδιωτικού ντετέκτιβ είναι η γελιοποίηση ³⁰² της αστυνομίας - ένα στοιχείο που αναδεικνύει την πνευματική ανωτερότητα, τη μεθοδικότητα, την ευστροφία και την αποτελεσματικότητα της δράσης του ήρωα έναντι της αστυνομικής αρχής. Ο αστυνομικός δεν έχει τα ταλέντα και τις ικανότητες που έχει ο ντετέκτιβ των αστυνομικών ιστοριών, διότι αυτός (ο αστυνομικός) κουβαλά τις ανθρώπινες αδυναμίες. ³⁰³ Αντίθετα, ο ιδιωτικός ντετέκτιβ είναι κάτι το ανώτερο, μια αλάνθαστη δύναμη. Αυτομάτως, η συνθήκη αυτή επιφέρει συζητήσεις για την ιδιωτική αστυνομία και τις αντιδράσεις που δημιουργεί. Γενικά, η ιδιωτική έρευνα από την πρώτη της εμφάνιση ερχόταν σε σύγκρουση με αυτήν της δημόσιας αστυνομίας. Οι

³⁰¹ Watkins G., *Crimes of Conscience: Morality and Justice in Doyle and Christie*, University of Wales, Aberystwyth, 2007, at www.crimeculture.com

³⁰² Η γελιοποίηση του αστυνομικού οργάνου από τον ντετέκτιβ αποτελεί ένα σύνηθες χαρακτηριστικό της αστυνομικής λογοτεχνίας, που δεν υποδεικνύει μόνο σαρκασμό, αλλά είναι ένα σχήμα λόγου που μπορεί να παραλληλιστεί με την «*ρητορική της ειρωνείας*» ως μία ειδική δεξιότητα που απαντάται σε λογοτεχνικά κείμενα. Η τεχνική αυτή καθιστά αδύναμη τη διάκριση μεταξύ αλήθειας ή ψέματος, σοβαρού ή αστείου. Δημιουργεί ερωτηματικά, που οδηγούν τον αναγνώστη σε προβληματισμό για τη διερεύνηση της αλήθειας. Σύμφωνα με τον Lukacs, το στοιχείο της ειρωνείας αποτελεί επιτυχημένη συνταγή. Βλ. σχετικά, Βάρσος Γ., ό.π. σσ. 130-131 και Goldmann L., *Για μια Κοινωνιολογία του Μυθιστορήματος*, μτφ. Ε. Βέλτσου – Π. Ρυλμόν, επιμ. Α. Ζήρας, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 1979, σσ.49-50

³⁰³ Πανούσης Γ., *Ενοχοί και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, ό.π., σσ.172-173

κυριότεροι λόγοι γι' αυτή την σύγκρουση είναι οι εξής: υπάρχουν περιπτώσεις που η ιδιωτική έρευνα καταπατά τις ατομικές ελευθερίες – όπως στην περίπτωση της παρακολούθησης, η παρουσία της ιδιωτικής αστυνομίας ενθαρρύνει την άποψη ότι το έργο της δημόσιας αστυνομίας δεν είναι αρκετό για την ασφάλεια των πολιτών, ενώ συγχρόνως εντείνει το φόβο του εγκλήματος και δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες, αφού δεν μπορούν όλοι να πληρώσουν για τις υπηρεσίες της.³⁰⁴ Όλα αυτά δυσχεραίνουν το έργο της αστυνομίας και δημιουργούν δυσπιστία στο κοινό απέναντί της. Στην περίπτωση του Doyle, ο ήρωας ενισχύει την άποψη ότι η δημόσια αστυνομία δεν επαρκεί για την επιβολή της τάξης και δεν έχει τις απαραίτητες γνώσεις για να το κάνει αυτό.

Ο Doyle βάζει τον ήρωα του να συνεργάζεται πολλές φορές με κάποιον αστυνομικό, είτε αυτός είναι της μητροπολιτικής αστυνομίας, είτε επαρχιακός. Γεγονός είναι πως ο Holmes αποστασιοποιείται από τους αστυνομικούς, δηλώνει ότι δρα ανεξάρτητα από αυτούς και κρίνει τα προσόντα τους. Στην ιστορία *«Ασημένια φλόγα»*³⁰⁵ ο ίδιος διαχωρίζει τη θέση του από την αστυνομία, ενώ παράλληλα υπερθεματίζει για την ανεξαρτησία της έρευνας του, λέγοντας: «...Ακολουθώ τις δικές μου μεθόδους και αποκαλύπτω όσα νομίζω. Αυτό είναι το πλεονέκτημα, όταν ενεργείς ανεπίσημα»³⁰⁶.

Ο ντετέκτιβ είναι υπέρμαχος της δικαιοσύνης και του νόμου, πολλές φορές με τον δικό του τρόπο. Στην ιστορία *«Η κοιλάδα του φόβου»*³⁰⁷ αναφέρει σε έναν τοπικό αστυνομικό: «...Παίζω το παιχνίδι, όπως το αντιλαμβάνομαι, (...) Ασχολούμαι με μια υπόθεση για να βοηθήσω στην απονομή της δικαιοσύνης και το έργο της αστυνομίας.

³⁰⁴ Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, δ' έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004, σσ. 288-289

³⁰⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.27-55

³⁰⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.46

³⁰⁷ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

Αν αποστασιοποιούμαι καμιά φορά από τις αρχές, είναι επειδή εκείνες αποστασιοποιήθηκαν πρώτες από μένα. Δεν έχω καμιά διάθεση να ενεργώ σε βάρος τους. Ωστόσο, κ. Χουάιτ Μείσον, διεκδικώ το δικαίωμα να δουλεύω με τον τρόπο μου και ν' ανακοινώνω τα αποτελέσματα της δουλειάς μου, όταν εγώ κρίνω ότι πρέπει να το κάνω, ολοκληρωμένα και όχι σταδιακά»³⁰⁸. Επιθυμεί να βοηθήσει την Αστυνομία με τους δικούς του όρους και δεν παραλείπει σε κάθε ευκαιρία να επισημαίνει την υπεροχή του απέναντί της και να τη γελοιοποιεί. Στην ιστορία «Η εξαφάνιση της λαίδης Φράνσις Κάρφαζ»³⁰⁹ ο ήρωας αναφέρει σχετικά: «...Η Σκότλαντ Γιάρντ αισθάνεται τελείως μόνη χωρίς εμένα κι αυτό προκαλεί μια ανθυγιεινή υπερένταση στις τάξεις των εγκληματιών»³¹⁰. Οι ανεπαρκείς ικανότητες του αστυνομικού σώματος, σύμφωνα πάντα με την άποψη του ντεντέκτιβ, σημειώνονται από τον ίδιο σε κάθε ευκαιρία. Κρίνει τις μεθόδους που χρησιμοποιεί η αστυνομία, ως ακατάλληλες, ενώ δεν χάνει την ευκαιρία να προβάλει τις δικές του ως τις αποτελεσματικότερες. Στην ιστορία «Η περιπέτεια του συνταξιούχου χρωματοπώλη»³¹¹ αναφέρει σχετικά: «...Οι μέθοδοί του είναι, φυσικά, ασυνήθιστες, όπως και οι δικές μου. Αλλά μερικές φορές είναι χρήσιμο να ενεργείς έτσι. Εσύ, για παράδειγμα, θα έσπευδες να τον προειδοποιήσεις πως οτιδήποτε πει θα χρησιμοποιηθεί εναντίον του, αλλά με τον τρόπο αυτό δε θα είχες παρασύρει ποτέ αυτό το κάθαρμα σε μια αντίδραση που αποτελεί ουσιαστικά ομολογία»³¹².

Στην ιστορία «Η περιπέτεια του Σόκομπ Όλντ Πλέις»³¹³ ο ήρωας ισχυρίζεται πως η αστυνομία είναι πιο «πίσω» από τον ίδιο στα μέσα που χρησιμοποιεί για την

³⁰⁸ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.320

³⁰⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.165-188

³¹⁰ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.168

³¹¹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.483-500

³¹² Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.494

³¹³ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.464-482

εξιχνίαση του εγκλήματος. Για παράδειγμα, ισχυρίζεται ότι, ενώ ο ίδιος χρησιμοποιεί εδώ και καιρό το μικροσκόπιο, η αστυνομία αρχίζει να το χρησιμοποιεί δειλά, μετά από δική του υπόδειξη. Ανεπάρκεια ακόμα μεγαλύτερη χαρακτηρίζει την αστυνομία της επαρχίας, όπως συμβαίνει στην ιστορία *«Η κοιλάδα του φόβου»*³¹⁴, όπου ο τοπικός αστυνομικός δεν μπορεί να αντιμετωπίσει την υπόθεση και αναγνωρίζει πως χρειάζεται τη βοήθεια ενός αστυνομικού της μητροπολιτικής αστυνομίας.

Βέβαια, όταν κάτι την τιμά, αυτό αναφέρεται και επαινείται με έναν καυστικό τρόπο. Η συλλογή στοιχείων, για παράδειγμα, είναι ένα κομμάτι στο οποίο η βρετανική αστυνομία τα καταφέρνει πολύ καλά. Ο ήρωας αναφέρει σχετικά: *«...Οι αρχές τα καταφέρνουν θαυμάσια στη συγκέντρωση στοιχείων, αν και κατά κανόνα δεν μπορούν να τα αξιοποιήσουν»*³¹⁵. Επίσης, στην ιστορία *«Η εξαφάνιση της λαίδης Φράνσις Κάρφαξ»*³¹⁶ ο ντετέκτιβ αναφέρεται στο αξιόπιστο σύστημα καταγραφής που διαθέτει η αστυνομία, καθώς επίσης επαινεί και κάποιες τακτικές της, για να βρεθεί η αγνοούμενη, όπως είναι οι αγγελίες σε εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας και έρευνα σε κάθε πιθανό σημείο βάσει ενδείξεων και συστηματική παρακολούθηση.

Για το «φακέλωμα» των δραστών η βρετανική αστυνομία (η οποία είχε ήδη ιδρύσει το 1842 το *"Detective Department"*, που διερευνούσε σοβαρά εγκλήματα, το 1856 το *"Home Office Inspector of Constabulary"*, με το έργο του να συγκεντρώνεται στην επιβολή ενός ενιαίου προτύπου δράσης της αστυνομίας και το 1869 το *"Criminal Record Office"*) χρησιμοποιούσε από το 1894 την ανθρωπομετρική μέθοδο του Alphonse Bertillon³¹⁷, μία μέθοδο που περιελάμβανε

³¹⁴ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.285-468

³¹⁵ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σελ.240

³¹⁶ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ.165-188

³¹⁷ Ο Alphonse Bertillon (1853-1914) αν και ήταν γραφέας στην Παρισινή Ασφάλεια, το ενδιαφέρον του είχε στραφεί από νεαρή ηλικία στην ιατρική, στη μελέτη της ανθρωπολογίας και του ανθρώπινου σκελετού. Ο ίδιος προχώρησε σε σχετικές

μετρήσεις ύψους, διαστάσεις κρανίου, μήκους δαχτύλων, μήκους χεριών, ποδιών, φωτογραφίες “enface” και “profil”.³¹⁸ Από το 1901 όμως η Scotland Yard χρησιμοποιεί την «πρακτική της σήμανσης», δηλαδή τη φωτογραφία και τα δακτυλικά αποτυπώματα του δράστη. Ο ήρωας μας, όμως, αναφέρεται στα δακτυλικά αποτυπώματα το 1903, στην ιστορία «*Η περιπέτεια του οικοδόμου από το Νόργουντ*»³¹⁹, γεγονός που υποδεικνύει ότι η αυτοπροβολή του ντετέκτιβ ως πιο «προχωρημένου» στις μεθόδους για την εξιχνίαση του εγκλήματος από την αστυνομία, αποτελεί ένα λογοτεχνικό στοιχείο και όχι πραγματικότητα. Είναι άλλος ένας αφηγηματικός τρόπος που θα εξασφαλίσει στον δημιουργό του Conan Doyle τη συμπάθεια του αναγνωστικού κοινού.

Συμπεράσματα

Η μελέτη περίπτωσης (“case study”) ανήκει στην ποιοτική έρευνα και χρησιμοποιείται από διάφορες επιστήμες, όπως είναι η Κοινωνιολογία, οι Πολιτικές Επιστήμες, η Ψυχολογία και η Ψυχιατρική. Μπορεί να αποκαλύψει στον ερευνητή τις διαστάσεις του, υπό έρευνα, κοινωνικού φαινομένου, να δημιουργήσει κανόνες και να αποκαλύψει την επίδραση και τις συνέπειες συγκεκριμένων καταστάσεων σε άλλες χρονικές στιγμές.³²⁰ Στην Εγκληματολογία, ειδικότερα, χρησιμοποιείται ως μια

μελέτες και κατάρτισε ένα σχέδιο ανθρωπομετρικού συστήματος για την εξακρίβωση της ταυτότητας του ατόμου, το οποίο υιοθετήθηκε από τις αστυνομικές υπηρεσίες της Ευρώπης και της Αμερικής και καθιερώθηκε το 1885 επίσημα ως ανακριτική μέθοδος. Βλ. σχετικά, Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, ό.π., σσ. 167-168

³¹⁸ Richardson B., Law Enforcement, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988, p. 437, βλ. επίσης στο επίσημο website της μητροπολιτικής αστυνομίας www.met.police.uk/History/timeline1890_1909.htm

³¹⁹ Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόιλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β τόμος, Άπαντα, ό.π., σσ. 235-261

³²⁰ *A case for the Case Study*, edited by Feagin J. R., Orum A. M., Sjoberg G., The University of North Carolina Press, 1991, pp. 5-17, 36-37

μέθοδος έρευνας σε βάθος μιας μοναδικής περίπτωσης και κυρίως για να αποδείξει τα όσα ο ερευνητής θέλει να υποστηρίξει.³²¹ Η εν λόγω μέθοδος (στην Εγκληματολογία) χρησιμοποιείται για τη μελέτη μίας ατομικής περίπτωσης και συμβάλλει στην κατανόηση και ανεύρεση του τρόπου που ενήργησε η «περίπτωση» αυτή, καθώς και στην αποκάλυψη της γενικότερης δραστηριότητας του συγκεκριμένου δράστη.³²² Με αυτή τη μέθοδο, ο εγκληματολόγος έρχεται πιο κοντά στον τρόπο σκέψης του δράστη και στη δική του κουλτούρα, με αποτέλεσμα να μαθαίνει τον τρόπο λειτουργίας και δράσης του. Σε ένα γενικότερο πλάνο, όμως, η μελέτη περίπτωσης, ανεξάρτητα από αυτές τις πιο «ειδικές» πληροφορίες, ανοίγει τον δρόμο στον ερευνητή να αποκτήσει μία πιο σφαιρική εικόνα για τον τρόπο δράσης παρόμοιων «ατομικών περιπτώσεων», δεδομένου ότι προσφέρεται για θεωρητική γενίκευση.³²³ Η παρούσα εργασία αποτελεί μία μελέτη περίπτωσης του έργου του Arthur Conan Doyle πάνω στον διάσημο ήρωά του και ντετέκτιβ, Sherlock Holmes. Το ερευνητικό πρόβλημα συνίσταται στο εξής: ο τρόπος που ο Conan Doyle παρουσιάζει το εγκληματικό φαινόμενο μέσα από το έργο του και ειδικότερα, μέσα από τις απόψεις του ήρωά του, Sherlock Holmes. Η συλλογή των δεδομένων για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας έγινε σταδιακά, καθώς το περιεχόμενο του πρώτου μέρους δεν ήταν ευκρινές από την αρχή. Μέσα από τις πληροφορίες, αναδύθηκαν σιγά σιγά τα κεφάλαια, για να ακολουθήσει η ερμηνευτική ανάλυση του δεύτερου και τρίτου μέρους της εργασίας. Ο σκοπός, λοιπόν, της εργασίας είναι να καταγραφούν οι απόψεις του ντετέκτιβ πάνω στο έγκλημα, τη δράση της αστυνομίας, τον εγκληματία, αλλά και το αίσθημα δικαίου. Εκτός όμως από το παράδειγμα του Conan Doyle, έπρεπε να ερευνηθεί, πρωτίστως, η γενικότερη εικόνα του εγκλήματος μέσα από την

³²¹ *A case for the Case Study*, ό.π., pp. 2-3, Βλ. επίσης, Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σελ. 11

³²² Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, ό.π., σελ. 44

³²³ Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, σσ. 44-45

αστυνομική λογοτεχνία. Διαπιστώνεται, επομένως, μέσα από την έρευνα, ότι το έγκλημα στη λογοτεχνία είναι σχεδόν πιστό αντίγραφο της πραγματικότητας, ο λογοτεχνικός εγκληματίας δεν διαφέρει από τον πραγματικό, όλες οι μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι πρωταγωνιστές και οι ψυχικές διακυμάνσεις τους είναι ρεαλιστικές, η δικαιοσύνη σε ορισμένα είδη αστυνομικού μυθιστορήματος, όπως το κλασικό, παίρνει, άλλοτε διαστάσεις θείας δίκης και άλλοτε περιορίζεται στη νομική της χροιά, ο μηχανισμός της Αστυνομίας γελοιοποιείται και δεν είναι αρκετός (μόνο στις περιπτώσεις που ο κεντρικός ερευνητής δεν είναι της αστυνομίας) και ο κεντρικός ήρωας είναι ο «από μηχανής θεός». Επομένως, υπό αυτή την οπτική, επιβεβαιώθηκε και η σχέση της αστυνομικής λογοτεχνίας με την πραγματικότητα. Στη συνέχεια, έγινε σαφές ότι το έγκλημα, ως κοινωνικό φαινόμενο, η διαδικασία και ο μηχανισμός που κινητοποιείται για την καταδίωξή του, έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για την αστυνομική λογοτεχνία, στοιχεία που είδαμε να αποτυπώνονται και στο έργο του Conan Doyle.

Οι περιπέτειες του Sherlock Holmes αποτυπώνουν την κοινωνική πραγματικότητα και ειδικότερα τη στάση των βρετανών της βικτωριανής εποχής για το έγκλημα και τον εγκληματία. Ο ίδιος ο ντετέκτιβ αποτελεί τον τέλειο εκπρόσωπο της εποχής του, από τις αξίες που εκπνέει η εποχή του, μέχρι τον εθισμό στα ναρκωτικά. Χαρακτηρίζεται από την αδιάκοπη πίστη του στην επιστήμη και τον ορθολογισμό. Αυτοί είναι οι δύο παράγοντες που καθορίζουν την όλη του δράση. Η έρευνά του για την εξιχνίαση του εγκλήματος παρουσιάζει όλα εκείνα τα μέσα (όπως η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, μαρτυριών) που χρησιμοποιεί και η Αστυνομία, μόνο που εδώ προσθέτει και το προσωπικό του στοιχείο: τη φαντασία. Το έγκλημα αντιμετωπίζεται από τον ήρωα ως μολυσματική πράξη, είναι το μίasma, το ανώμαλο εκείνο στοιχείο, που οδηγεί την κοινωνία σε απορρύθμιση. Η εξιχνιάσή του και η

τιμωρία του δράστη είναι αυτά που θα αποκαταστήσουν τη ρωγμή που προξένησε ο εγκληματίας με την πράξη του. Ο Conan Doyle δίνει αυτό ακριβώς που χρειάζεται το αναγνωστικό κοινό της Βρετανίας, που ζει επηρεασμένο από την βικτωριανή ηθική: κάποιον που θα πάρει το ρόλο του σωτήρα της βρετανικής κοινωνίας και θα αποτρέψει το οποιοδήποτε κοινωνικό σκάνδαλο, αποδίδοντας δικαιοσύνη, τον Sherlock Holmes - ο υπερασπιστής του νόμου, που αφιερώνει τη ζωή του στο κοινό καλό, διαχωρίζοντας όμως τη θέση του από την κοινή γραμμή αντιμετώπισης των εγκληματιών.

Σε μια εποχή, όπου το ποινικό σύστημα ήταν ιδιαιτέρως αυστηρό, ο Doyle μέσω του ήρωά του κατέδειξε μία διαφορετική προσέγγιση της εγκληματικής πραγματικότητας και προσπάθησε να κατανοήσει τον εγκληματία και τη συμπεριφορά του με ρομαντικά στοιχεία. Είναι στοιχεία, που αποδίδουν στο έργο μία πιο «ανθρωπιστική» χροιά σε αντίθεση με την επικρατούσα, τότε πιο τιμωρητική στάση απέναντι στον εγκληματία - ένας τρόπος σκέψης που βρήκε διέξοδο στη λογοτεχνία και αξίζει να τραβήξει την προσοχή. Συνοψίζοντας τις απόψεις του ήρωα του Doyle για τον εγκληματία, το έγκλημα και την αστυνομία, καταδεικνύεται ότι:

1. Ο εγκληματίας, για να θεωρηθεί μεγάλη απειλή για την κοινωνία και για να ξεφεύγει από τους «κοινούς», θα πρέπει να είναι ευφυής. Ένα τέλεια διαπραττόμενο έγκλημα είναι αυτό που θα μείνει στην ιστορία του εγκλήματος και θα αναδείξει τις ιδιαίτερες ικανότητες του εγκληματία. Ως «αριστοτέχνης», ο εγκληματίας θα πρέπει να αναδείξει τον «καλύτερο» εαυτό του, μελετώντας και την πιο μικρή, ασήμαντη λεπτομέρεια. Ο Holmes διαχωρίζει τους εγκληματίες σε αυτούς που χρήζουν τιμωρίας και σε αυτούς που δεν θα αποτελέσουν απειλή για την ασφάλεια της κοινωνίας. Ειδικότερα όμως, ο εγκληματίας είναι το μίasma της κοινωνίας και πρέπει να τιμωρηθεί.

2. Το έγκλημα είναι το αποτέλεσμα ενός παιχνιδιού λογικής. Η τελική πράξη αλλά και η «διαδρομή» προς αυτήν θα αποκαλύψει κατά πόσον ο «δημιουργός» της ήταν πνευματικά «προικισμένος» ή όχι. Ως ένα παιχνίδι λογικής αυτό είναι γοητευτικό. Από την άλλη πλευρά όμως, είναι αυτό που πρέπει να διωχθεί και να τιμωρηθεί, διότι είναι ένα φαινόμενο που διαταράσσει την κοινωνική ισορροπία.

3. Η αστυνομία είναι ένα σώμα που αποτελείται από προσωπικό (αστυνομικούς) που δεν έχει όλες τις απαραίτητες γνώσεις, προκειμένου να διώξει το έγκλημα. Η έρευνα που διεξάγει είναι συχνά ανεπαρκής και αυτός είναι ο λόγος που βγάζει βεβιασμένα συμπεράσματα. Παράλληλα, απουσιάζει το στοιχείο της φαντασίας, γεγονός που την καθιστά να λειτουργεί μηχανικά και όχι «έξυπνα».

Ο νοητικά ανίκητος ντετέκτιβ είναι ικανός να φτάσει στην αλήθεια οποιουδήποτε μυστηρίου - μια εγκεφαλική ανωτερότητα, που εργάζεται για λογαριασμό λογοτεχνικών «τρικ», προκειμένου ο ήρωας να γίνει ακόμα πιο αρεστός και να αποσπά το θαυμασμό του αναγνώστη. Πρόκειται για μια τακτική που, αναμφισβήτητα πραγματοποίησε το στόχο της, αφού οι θαυμαστές του διάσημου ντετέκτιβ απαριθμούν εκατοντάδες μέλη σε όλο τον κόσμο.

Στο όνομα του Sherlock Holmes και του έργου του οφείλουν πολλές λέσχες ανά τον κόσμο την ίδρυση τους. Ενδεικτικά, αναφέρεται ο πρώτος επίσημος σύνδεσμος, ο «*The Baker Street Irregulars (BSI)*» από το 1934 στη Νέα Υόρκη και ο «*The Sherlock Holmes Society of London (SHS)*» στο Λονδίνο. Στον Καναδά και για λίγα μόνο χρόνια δημιουργήθηκαν οι λέσχες το 1940, «*The Canadian Baskervilles*» και η «*The Baker Street Squires*», ενώ το 1971 η κεντρική βιβλιοθήκη του Τορόντο ίδρυσε ένα τμήμα μόνο για το έργο του Arthur Conan Doyle, ενώ λίγους μήνες μετά την

ίδρυση του τμήματος οργάνωσε συνέδριο με τίτλο «*A Weekend with Sherlock Holmes*». Το 1972 ιδρύθηκε άλλη μία καναδική λέσχη με το όνομα «*Sherlockian Canon*», η οποία αργότερα μετονομάστηκε σε «*The Bootmakers of Toronto*».³²⁴

Η αστυνομική λογοτεχνία ως ένα λογοτεχνικό είδος συνδυάζει τη λογοτεχνική αξία και τα στοιχεία της με την περιπέτεια και το μυστήριο που συνοδεύουν ένα έγκλημα. Η ενασχόληση με αυτό το είδος όμως δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Το αποτέλεσμα προκειμένου να είναι άρτιο, πρέπει να ακολουθεί κάποιους κανόνες.

Το γεγονός ότι η λογοτεχνία χρησιμοποιεί μία όψη της κοινωνικής ζωής για να αναπτύξει το έργο της, οδηγεί σε μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια: η αστυνομική λογοτεχνία μπορεί να αποτελέσει μία πολύ σημαντική πηγή πληροφοριών για κάποιον ερευνητή. Μέσα από τις σελίδες ενός λογοτεχνικού εγκλήματος ο ερευνητής μπορεί να έρθει αντιμέτωπος με τον τρόπο που τα κοινωνικά υποκείμενα αντιλαμβάνονται το έγκλημα και τις συνιστώσες του. Έρχεται αντιμέτωπος με την κοινωνική συνείδηση και τις πεποιθήσεις, αντλώντας με αυτόν τον τρόπο ιδέες για τον κοινωνικό αντίκτυπο, που έχει το «αντικείμενο» του επιστημονικού του ενδιαφέροντος. Ταυτόχρονα, μπορεί να μελετήσει παρελθούσες κοινωνικές συνθήκες και επίσημες αντιδράσεις απέναντι στο έγκλημα της εποχής που αναφέρεται το λογοτεχνικό έργο, το οποίο έχει στην κατοχή του. Παρ' όλα αυτά, η αστυνομική λογοτεχνία συνάντησε μεγάλα εμπόδια μπροστά της και στο εξωτερικό αλλά και στην χώρα μας. Οι αιτίες βρίσκονται σε πολλά πεδία, από την αμφισβητήσιμη λογοτεχνική αξία του είδους έως την πολιτική της επιρροή.

Ανεξάρτητα από το μέγεθος του αναγνωστικού κοινού, το αστυνομικό μυθιστόρημα διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά που το καθιστούν λογοτεχνικό. Το

³²⁴ B. D. Aikin, *A Baker street Glossary for Beginning Sherlockians*, *The Bootmakers Of Toronto*, October 2007, p.1-2

συγκεκριμένο του ύφους, η καθηλωτική του πλοκή και η συναρπαστική του δράση, συνθέτουν ένα περιεχόμενο μοναδικής λογοτεχνικής αξίας. Η αισθητική του αξιολόγηση συνδέεται με ιδιαίτερους τρόπους ερμηνείας και ανάλυσης του περιεχομένου. Το νόημα του περιεχομένου μπορεί να αντανακλά τις εμπειρίες των αναγνωστών και να συνδέεται με εσωτερικές, προσωπικές ή κοινωνικές προσδοκίες, αγωνίες και ανησυχίες της εποχής. Ένα έγκλημα κρύβει τη δική του αλήθεια και μπορεί ένας συγγραφέας να το αποδώσει με ελκυστικό τρόπο στο κοινό. Η λογοτεχνική αξία ενός έργου δεν προσδιορίζεται μόνο από τη χρήση όμορφων επιθέτων και από πομπώδεις φράσεις, αλλά και από έναν ξεχωριστό γλωσσικό κώδικα, που διανοίγει το δρόμο σε αναγνώστες, που αγαπούν συγκεκριμένα λογοτεχνικά είδη. Το αστυνομικό μυθιστόρημα κερδίζει αυτή την αγάπη και όπως ένα έγκλημα μπορεί να αποτελέσει την τροφή για τη συγγραφή ενός έργου, με τον ίδιο τρόπο, το έργο αυτό μπορεί να γίνει ταξίδι στους δρόμους της λογοτεχνίας.

Βιβλιογραφία

B. D. Aikin, A Baker street Glossary for Beginning Sherlockians , *The Bootmakers Of Toronto*, October 2007

Αλεξιάδης Σ., *Εγκληματολογία*, δ΄ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004

Αλεξιάδης Σ., *Ανακριτική*, 6^η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2006

Αναπολιτάνος Δ., λήμμα «παραγωγή (απαγωγή)», *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό λεξικό*, τόμος δ΄, εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, Αθήνα

Αποστολίδης Α., *Τα πολλά πρόσωπα του αστυνομικού μυθιστορήματος – Δοκίμια για την ιστορία και τις σύγχρονες τάσεις του*, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 2009

Αποστολίδης Α., *Θέμα Ορισμού: Η αστυνομική Λογοτεχνία*, στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας, στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com/defining-crime-fiction

Αποστολίδης Α., *Το χθες και το σήμερα του αστυνομικού αφηγήματος*, στην επίσημη ιστοσελίδα της Ελληνικής Λέσχης Συγγραφέων Αστυνομικής Λογοτεχνίας, στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com

Αποστολίδης Α., Η γοητεία των λαϊκών ντετέκτιβ, Ο λόγος του αστυνομικού αφηγήματος στα λαϊκά περιοδικά – Η άνοδος και η πτώση, *Η καθημερινή*, Αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998

Άρναλντ Γ., Η αστυνομική λογοτεχνία μοιάζει με την τζαζ, στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Athens voice.gr*, editor Μηνάς Θ. τεύχος 291, 24/2/2010, διαθέσιμο στο www.athensvoice.gr

Βάρσος Γ., *Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, Τόμος Α΄, Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 1999

Bara G. B., Bucciarelli M., Lombardo V., *Model theory of deduction: a unified computational approach*, *Cognitive Science* 25, 2001

Βασιλείου Θ., λήμμα «Λομπρόζο», *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό λεξικό*, Εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, τόμος γ, Αθήνα

Γκόλτσος Α., *Λέω, λες λέει: "Αστυνομική Λογοτεχνία" - Εννοούμε το ίδιο;*, πρώτη δημοσίευση τον Νοέμβριο 2009 στο Το τελευταίο ταξίδι – 11 νουάρ ιστορίες, εκδόσεις Μεταίχμιο, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress

Culler J., *Λογοτεχνική Θεωρία, Μια συνοπτική εισαγωγή*, μτφ. Κ. Διαμαντάκου, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Β΄ έκδ. , Ηράκλειο 2003

Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης – παραδόσεις*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985

F. G. Dreyfus, Ronald Marx, Raymond Poidevin, *Η Ευρώπη από το 1848 μέχρι σήμερα*, εκδόσεις Παπαζήση, μτφ. Τ. Θεοδωρόπουλος, Π. Παπαδόπουλος, Α. Ιωαννίδου, Π. Ιωακειμίδης, Αθήνα, τόμος στ΄

Don Richard Cox, *Jack the Ripper, in the Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988

Edgar W. Smith, What is it that we love in Sherlock Holmes? , in *Baker Street Journal*, 1946, όπως αναφέρεται στο Redmond Christopher, *Sherlock Holmes Handbook*, 2nd edition, editor Jason Karp, Canada, 2009

A case for the Case Study, edited by **Feagin J. R., Orum A. M., Sjoberg G.**, The University of North Carolina Press, 1991

Ήγκλετον Τ., *Εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας*, εισαγωγή και θεώρηση μετάφρασης Δ. Τζιόβας, μτφ. Μ. Μαυρωνάς, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 1989

Hall J., *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*, Κοινωνιολογική & Ανθρωπολογική βιβλιοθήκη – Gutenberg, μτφ. Μαρία Δ. Τσαούση, Αθήνα, 1990

Highmore B., *Everyday life and cultural theory (electronic resource)*, an introduction, published in Taylor & Francis e-library, 2002

Horsley L., Classic Detective Fiction – an extract from the *Blackwell Companion to Crime Fiction*, Lancaster University, published in 2009

Fredric Jameson, *Μια μοναδική Νεωτερικότητα – Δοκίμιο για την οντολογία του παρόντος*, μτφ. Σπύρος Μαρκέτος, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2007

Goldmann L., *Για μια Κοινωνιολογία του Μυθιστορήματος*, μτφ. Ε. Βέλτσου – Π. Ρυλμόν, επιμ. Α. Ζήρας, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 1979

Κοντοπίδου Α., *Πτυχές του αστυνομικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα*, διπλωματική εργασία, Αθήνα 2009

Κουνενάκη Π., Αναζητώντας το δολοφόνο..., *Η καθημερινή*, αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος. Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998

Knox R. A., The Ten Commandments for Detective Fiction, in the *Best Detective Stories – First Edition*, 1939

Knox R. A., The Old Palace, Oxford, 28 February, 1929

Knight S., The golden Age, in the *The Cambridge Companion to Crime fiction*, edited by Martin Priestman, Cambridge University Press, United Kingdom, 2003

Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1994

Λεμπέση Μ., Εγκληματολογία και αστυνομικό μυθιστόρημα – «Το έγκλημα στο Όριεντ Εξπρες», *The art of crime*, Τεύχος 18, Απρίλιος 2011

Λυδάκη Α., *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, Εκδόσεις Καστανιώτης - δοκίμια, Πέμπτη έκδοση, Αθήνα 2001

Lord Hamilton E., *Ronald Knox, his Detective Fiction Decalogue and “The Four Tragedies of Memworth”*, (1928), posted at www.thepassingtramp.blogspot.gr/2011/12/ronald-knox-his-detective-fiction

Μαρτινίδης Π., Περί παραλογοτεχνικού κλίματος του εγκλήματος και των συνεπειών του, στο *Εικόνες Εγκλήματος*, επιμ. Κουκουτσάκη Α., εκδ. Πλέθρον, Αθήνα, 1999, σσ.183-198

McKellar A., *Things Fall Apart: Examining Definitions of Justice and Genre*, Kingston University, published in 2010

Munro V., An introduction to the True Crime Press, University of Minnesota, published in December 30, 2011, in *The Crime Press*, στο www.crimeculture.com

Mills W., *Η κοινωνιολογική φαντασία*, τίτλος πρωτοτύπου *The Sociological Imagination*, μτφ. Ν. Μακρυνικόλα και Σ. Τσακνιάς, επιμ. Γ. Η. Χάρης, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1985

Μαρτινίδης Π., Περί αστυνομικών μυθιστορημάτων, πρώτη δημοσίευση στην *Ελευθεροτυπία* στις 24/7/2010, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress.com

Νικολόπουλος Γ., Όταν η εγκληματολογία συναντά τη λογοτεχνία: ζητήματα διδασκαλίας και έρευνας, στο *Εγκληματολογία: διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα*, Χ. Τσουραμάνη, Ν. Κουράκη, Χ. Ζαραφονίτου (επιμ.), Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011

Neale S., *An introduction to French Crime Fiction*, Warwick University, published in 2005

Nickell J., Sherlock Holmes, Paranormal Investigator, *Investigative files*, volume 16.1, March 2006

Πανούσης Γ., *Ένοχοι και Ενοχές – Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα*, γ έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2010

Πανούσης Γ., *Εγκληματολογικές Επιστήμες και αστυνομικό μυθιστόρημα – Media + Έγκλημα*, β έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008

Πολίτη Τ., *Κριτικά Σημειώματα*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1979

Ράγκος Γ., *Αστυνομική Λογοτεχνία ή λογοτεχνία της παράβασης;* , βιβλιοθήκη Ελευθεροτυπίας, 24/7/2010, διαθέσιμο στο www.crimefictionclubgr.wordpress

Parssinen M. Terry, *Secret Passions, Secret Remedies, Narcotic drugs in British Society 1820-1930*, Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, 1983

Pittard C., *Victorian Detective Fiction: An introduction*, University of Newcastle, published in 2003

Redmond C., *Sherlock Holmes Handbook*, 2nd edition, editor Jason Karp, Canada, 2009

Rennison N., *Σέρλοκ Χόλμς, η ανεπίσημη βιογραφία*, μτφ. Σμαράγδα Σοφού, εκδόσεις Κέδρος, 2010, Αθήνα

B. B. Roberts, Gothic Fiction, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988

Richardson B., Law Enforcement, in the *Victorian Britain: An Encyclopedia*, edited by Sally Mitchell, Raitledge Revivals, New York, 1988

Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Α' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 14^η χιλιάδα

Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Β' τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 12^η χιλιάδα

Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Γ' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα 2005, 8^η χιλιάδα

Σερ Άρθουρ Κόναν Ντόϊλ, *Σέρλοκ Χόλμς*, Δ' Τόμος, Άπαντα, Σύγχρονοι Ορίζοντες, μτφ. Ερρίκος Μπαρτζινόπουλος, Αθήνα, 2005, 8^η χιλιάδα

Saler M., *As if : Modern Enchantment and the Literary Prehistory of Virtual Reality*, Oxford University Press, New York, 2012

Sartre J. P., *Τι είναι Λογοτεχνία*; μτφ. Ε. Τσελέντη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2005

Stevenson D., *The origins of Freemasonry: Scotland's century 1590-1710*, Cambridge University Press, ISBN, November 1988

Τζαφερόπουλος Απ., *Φιλοσοφικό – Κοινωνιολογικό Λεξικό*, εκδόσεις Κ. Καπόπουλος, τόμος Ε', Αθήνα

Τσοκόπουλου Β., Ο ήρωας του Γιάννη Μαρή, *Η καθημερινή*, αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. 28 Ιουνίου 1998

A. Tversky & D. Kahneman, Rational choice and the framing of decisions, *The Journal of Business*, vol. 59, No. 4 Part 2: The Behavioral Foundations of Economic Theory, Oct. 1986, The University of Chicago Press

Thompson J., Fiction, Crime and Empire – clues to modernity and postmodernism, *Board of Trustees of the University of Illinois*, 1993

Vickers C., *Plea Bargaining and Sentencing Discrimination: Evidence from England and Wales, 1870-1910*, (Job Market Paper), October 2012

Victorian Britain: An Encyclopedia, edited by Sally Mitchell, Routledge Revivals, New York, 1988

Watkins G., *Crimes of Conscience: Morality and Justice in Doyle and Christie*, University of Wales, Aberystwyth, 2007

M. J. Wiener, *Men of Blood: Violence, Manliness, and Criminal Justice in Victorian England*, Cambridge University Press, UK, 2004

M. J. Wiener, *Reconstructing the Criminal: Culture, Law, and Policy in England, 1830-1914*, Cambridge University Press, 1990

Ζαραφωνίτου Χ., *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2004, Αθήνα

Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, έκδοση 2005, Αθήνα

Φιλίππου Φ., Έλληνες συγγραφείς, Συνολική αναφορά σε αυτούς που γοήτευσαν και δημιούργησαν μυθικούς αστυνομικούς και ντετέκτιβ, *Η καθημερινή*, Αφιέρωμα στην αστυνομική λογοτεχνία, επιμ. Αφιερώματος Κουνενάκη Π., ημερομηνία έκδ. Κυριακή 28 Ιουνίου 1998

Χάισμιθ Π., *Πώς να γράψετε ένα μυθιστόρημα αγωνίας [και δράσης]*, δεύτερη έκδοση, εκδόσεις Πατάκη, μτφ. Αγγελική Βασιλάκου, Δεκέμβριος 2012, Αθήνα

Άλλες πηγές

Abrams L., *Ideals of Womanhood in Victorian Britain*, published on BBC History 9/8/2001

Δανέλλη Τ., στο ηλεκτρονικό περιοδικό diastixo.gr, δημοσιεύτηκε 1/8/2013

Emsley C., *Crime and the Victorians*, last updated on 17/2/2011, at www.bbc.co.uk

Emsley C., Victorian Crime, published in *History Reviews* 1998, available at www.historytoday.com/clive-emsley/victorian-crime

Ήνιτσεφ Α. & Φεντοσέγιεφ Π., *Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό*, εκδ. Κ. Καπόπουλος, Τόμος τέταρτος, Αθήνα, 1986

Ρόζενταλ Μ και Γιούντιν Π., *Φιλοσοφικό Λεξικό*, μτφ. Στεφάνου Π., εκδόσεις Κ. Αναγνωστίδης, Αθήνα 1963

Το πολιτιστικό λάβαρο: ο ρομαντισμός, Ευρωπαϊκά Γράμματα, Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, Τόμος Β΄, εκδ. Σόκολη, Αθήνα, 1999

Χρήσιμοι ιστότοποι

www.collinsdictionary.com (διαδικτυακό λεξικό)

www.laura-cenicola.de. (Προσωπική ιστοσελίδα της συγγραφέως και ακαδημαϊκού Laura Cenicola σχετική με τη βικτωριανή εποχή)

www.crimefictionclubgr.wordpress.com/defining-crime-fiction (Επίσημη ιστοσελίδα Ελληνικής λέσχης Ελλήνων Συγγραφέων αστυνομικής λογοτεχνίας)

www.crimeculture.com (Ιστοσελίδα που δημιουργήθηκε από συγγραφείς αστυνομικής λογοτεχνίας και όχι μόνο και δημοσιεύει σχετικά άρθρα)

www.sherlockian.net (Επίσημη ιστοσελίδα της λέσχης θαυμαστών του Sherlock Holmes)

www.bbc.co.uk/history/british/victorians (Ιστοσελίδα του δικτύου BBC για τη βικτωριανή εποχή)

www.victorianweb.org/history/crime/benerjee1.html (Ιστοσελίδα για τη βικτωριανή εποχή)

www.met.police.uk/History?timeline1890_1909.htm (Επίσημη ιστοσελίδα μητροπολιτικής αστυνομίας)

www.plato.stanford.edu/entries/science-theory-observation/ (Εγκυκλοπαίδεια Φιλοσοφίας)

www.theartofcrime.gr (Ηλεκτρονικό περιοδικό Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών ερευνών)

www.mazi-gr.blogspot.gr/2012/11/blog-spot_1683.html

www.classiccrimefiction.com/english-detectivestory.htm (Βρετανική ιστοσελίδα αστυνομικής λογοτεχνίας)

www.woffproff.typepad.com (Μία από τις επίσημες ιστοσελίδες λέσχης θαυμαστών του Sherlock Holmes)

www.sherlockholmes.com (Μία από τις επίσημες ιστοσελίδες λέσχης θαυμαστών του Sherlock Holmes)

www.sherlock-holmes.org.uk/world/conan_doyle.php (Μία από τις επίσημες ιστοσελίδες λέσχης θαυμαστών του Sherlock Holmes)

www.murderuk.com/poisoners (Ιστοσελίδα για την εγκληματικότητα της βικτωριανής εποχής, ιδίως για τα μέσα και τους τρόπους που γίνονταν οι δολοφονίες)

www.ronaldknoxsociety.com (Επίσημη ιστοσελίδα Ronald Knox)

www.sciencearchives.wordpress.com (Ιστοσελίδα με άρθρα και ειδήσεις Ψυχολογίας, Φιλοσοφίας και άλλων Επιστημών)

www.thescienceofdeduction.co.uk/ (Επίσημη ιστοσελίδα για την deduction theory του
Sherlock Holmes)